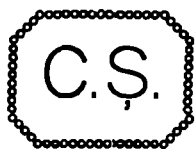

ION DRAGOSLAV

ICOANE
VECHI ȘI NOI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

I. DRAGOSLAV

De trei noapți:

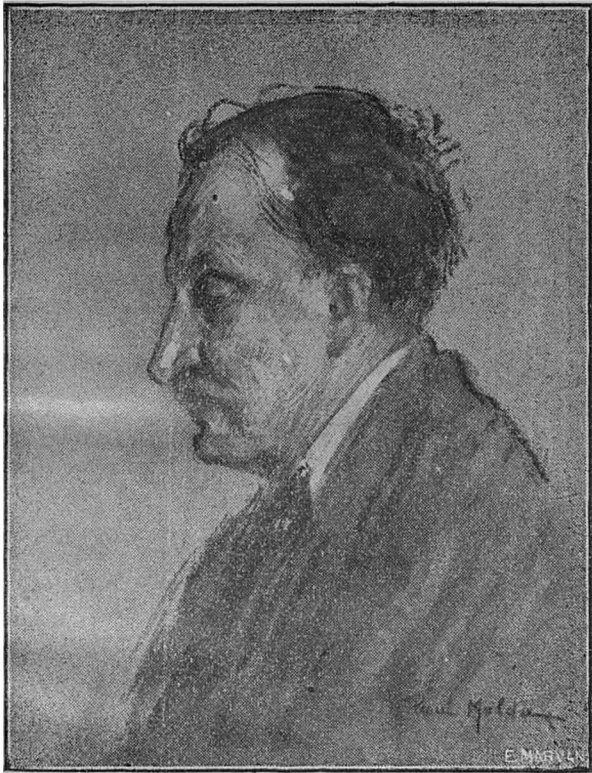
De trei noapți o de trei zile
Stau la cărciumă și beau
Cu cofita de trei chele
Și povăle numai dau.

Vinu-i frost, ocaua-i scumpă,
Cărciumaru-i om cu dus
Mă frivește fră sub gene
Și înșarmă la răbus.

Și cum cată crunt la mine
As murî fră loc de frică,
Dacă biata crăsmărită
Nu m-ar da câte-o ulcică.

Dragoslăeș.

(Colecția. Lămă.
"Năutul" 1903.)

I. DRAGOSLAV

DATE VII ASUPRA
SCRITORULUI

Date vii asupra scriitorului

Ion Dragoslav s'a născut în Moldova de sus, la un sat Buciumenii, lângă Fălticeni fostă capitală a județului Suceava.

Anul nașterii nu vrea să și-l spuie, măcar să-l pici cu ceară. De ce? Nu știe nimenea. Și apoi are un principiu: „Scriitorii și femeile n'au vrastă“. Poate după moartea lui, biografia și critica, căutând pe ici, pe colo, să dea de ceva urme, dar după cum o spune și scriitorul în „Adaos la însemnările despre mine însumi“, slabă nădejde. Totuși, poate să fie mai îngăduitor față de biografii și de moștenitori cel puțin, când și-o face testamentul. Numai să nu-l apuce sfârșitul și fără asta, că rămân cei *interesați* să-și bată capul singuri, când s'a născut scriitorul Dragoslav.

Familia lui a fost odată numeroasă, dar acum e redusă la el însuși. După tată îi zice Ion Ivaciuc Sumanariu după mamă familia Ciuca (Doboș) Ilișești, Bucovina.

Cum, de ce-l chiamă *Dragoslav*, și nu Ionescu, Vasilescu, Cristescu; și de unde i se trage spița de neam, e o pricină foarte delicată și încurcată. Dacă după prinde-ea lui Horia și a tovarășilor lui, nu fugea din Ardeal în Moldova, un preot *revoluționar*, popa Luca Marcu, nu avea să-l cheme pe scriitor nici Dragoslav, nici Ionescu, și

poate nu venea pe lume în locul unde s'a născut și cine știe poate, nici cu *dispozițiile de* acum.

Popa, cum s'a brodit, că a tras cu bejenia la Dragoslavele din jud. Putna, unde ci-că a dăinuit acolo până aproape de răzmirița grecească, și unde, ci-că, l-a hărăzit Cerul și cu o fată—Safta;—pe mama părintelui scriitorului.

Apoi, popa, prin ce împrejurare, a suit, tot a suit până a ajuns la Sasca lângă Fălticeni. Și a trăit părintele mult și bine până a venit Zavera lui Ipsilanti, când bietul preot, neam de Moți, și crișă de român, și-a pus mintea cu niște Turci, și unii spun că l-au pușcat; alții că l-au hăcuit ca de sarmale. Da, sfârșit bun ci-că n'a avut.

Familia care luase parte la bătaie, a fugit în Bucovina. După un timp, o parte s'a înapoiat la Sasca, și unde și azi mai e o rămășiță. Iar Safta a rămas la Liteni în Bucovina și s'a măritat după un răzeș, un urmaș de ceauș, armaș, ce a fost pe vremuri, — D-zeu știe — și al cărui bunic răsbunic, se numise întâiu Ivașcu. Apoi, după trecerea provinciei sub Nemți, aistuia, cu sau fără voia lui, i-au pocit numele în Ivasciuc.

Căci iată ce a fost:

După răsluirea leagănului vitejilor și Domnilor Moldovei, și care s'a numit de nepricopsiții de Nemți întâiu „Arboroasa“, apoi „Bucovina“, a mai avut și altă nenorocire și mai mare: aceea că a fost încorporată în două rânduri la Galiția.

Alipirea asta a avut de scop stângerea oricărei culturi Moldovenești ce se mai înșghebase până atunci în țară. Preoți Sârbi de la Carlovitz, și dascăli și slujbașii ruteni și lehi au fost o molimă de slavizare și de schimbarea numelui. Tocmai ce urmăreau și Austriecii: să facă din Bucovina o provincie de *nerevendicat*.

Panslavismul, se vede, că de atunci era o instituție puternică, că toți streinii par'că erau înțeleși a destrămă și înstreină elementul românesc de la firea lui băstinașă și a'l înecă în lumea slavilor.

Mai cu seamă stâlcirea numelui, până în pragul vremurilor noi, ajunsese nu numai ceva firesc, dar și un scop și chiar o manie. Ceva firesc pentru cei ce voiau să ajungă la dregătorii și a fi priviți bine de cei de sus, un scop din partea organelor culturale și conducătoare, și o manie care s'a ivit ca o nălucă în publicul românesc, de oare ce asta era privită ca o inobilare.

Ce era, însă, ciudat, că par'că și înalții ocârmuitorii ai Austriei, cu toate plângerile boierimi băștinașe care mai rămăsese curată și a intelectualilor români, stăteau cu brațele încrucișate privind și invederând doar descompunerea elementului românesc. Și nu-și arătau arama decât atunci, când era vorba să înăsprească urile între naționalități și partide.

Să colinzi țara românească în lung și'n curmeziș n-ai să găsești atâtea pociri de nume și atâta zarvă și azi, ca în Bucovina.

Astfel: Grămadă s'a făcut Gramadovici, Popa-Popovici, Eminian, sau Emilian în Eminovici, Cosma—Cosmaciuc, Paul—Pauliuc, Ivascu—Ivasciuc, Anton—Antonovici, Cataramă—Cataranciuc, Precop—Precopovici, Grecu—Greciuc, Slujăru în Slujănschi, Vasile în Vasilco, și așa înainte. Așa a pățit-o și acel Ivascu: cum ne cum întâi îi scrise Ivasciuc, pe urmă, cu vremea se sterse și rămase în obicinuință Ivaciuc. Și așa cred, că o fi pățit-o și străbunicii lui Eminescu, că le-o zis Eminovici.

O, cât de bine nu era văzut acela care se silea

să-și exprime gândurile în alt graiu, sau cel puțin măcar să-și își anine, cum ziceau streini, — la țigănescul nume al vechilor plăieși și căpitani a lui Dragoș-Vodă, Alexandru-cel-Bun și Ștefan-cel-Mare, — cine știe ce „ciuc“, „ovici“ ori „schy“ leșesc!

Ori ce limbă să fi vorbit afară de românește; atunci toate ușile i se deschideau ca și cu „iarha fiarelor“. Să fi vorbit și chinezește, țigănește, numai românește nu. Se vede că ocârmuitorii simțeau în graiul celor supuși, blestemul și mustrarea umbrelor eroilor morți împrejurul Putnei și a Cetăței Sucevei, și că o cultură românească ar însemna ca, într'o zi, Bucovina să fie pierdută pentru ei. Cum socoteau ei că au să domnească peste o împetrișare de noroade și încă slave nu mai înțeleg.

Și așa și scriitorul de azi, se trezi și el cu numele de Ivaciuc, — nume care i-a făcut mai mult neplăceri și boroboafe.

Și mulți din Bucovina, multe familii boierești, și de răzeși și-au pierdut nu numai numele, dar și graiul și inima, și doar vre-un hrisov găsit pe fundul lăzei, pomenește că înaintașii lor au fost răzeși Moldoveni, sau *Voloși* și unii comandiri și căpitani ai oștilor voievozilor.

Câți din ei nu poartă nume românesc și nu știu a vorbi o iotă măcar din graiul strămoșesc. Și câți din ei, înstreiuauți cu totul nu au hrisoave de boierie și nu au decât două opinci și două tălpi de sanie! — Rupți dela Patria-Mamă, pierdură ori ce legământ cu ea; lipsiți de ori ce apărare, înjurați de streini, înconjurați de omida streină, înăbușiți de ea, și necrezuți de guvernele împărătești, s'au descurajat și și-au plecat capul sub porunca vremurilor. Și omida se tot coboră, iar în

timpul din urmă nu mai rămase curată din țărișoară decât partea de sud despre Moldova, și dacă nu făcea D-zeu minunea care a făcut-o, toată putea să cadă în rutenizare. Și rutenizarea care s'a făcut, a fost cu mult *schepsis* sau chiteală și cu mult ajutor din partea ocârmuitorilor.

Te minunezi cum unii, deși își păstrează încă întreg numele românesc, ca: Mocanu, Moraru, Catargiu, Morțun, Arbore, Păunel, etc., deși numai știu o boabă românească și spun în graiul strein că-s *Volohi*, și alți cu *vici*, *schy* și *ciuc* la coadă, vorbesc totuși românește. Lămurirea e ușor să v-o dau: acolo unde rutenizarea s'a făcut mai ușor, n'a fost nevoie de prigoana numelui, căci lumea era încadrată la stăsisca populației rutene-române după grai; iar acolo unde nu avuseseră puțința s-o facă prin grai, o făceau prin pocirea numelui, fără să știe omul la ce statistică a naționalității va fi trecut, și chiar de știa, când era strâns de stăpânitori cu ușa la o nevoie, se lăsă pocit și înstreinat. M-am minunat de statistica din 1910.

În satul Liteni din Bucovina, toți locuitorii vorbesc românește; în o familie doar de se vorbește numai rutenește și asta în casă. Totuși sunt români care nu știu a lega un subiect cu predicatul rusește, dar fiindcă au nume terminat cu codița streină, pe temeiul ăsta, nemții au trecut că în Liteni sunt 17 ruteni; ceea ce înseamnă că cei ce erau întrebați de ce nație sunt, și aveau un nume pocit deși, răspundeau românește, erau trecuți de stăpânitori după terminația numelui la naționalitatea corespunzătoare.

Cu un singur mijloc venea un român rutenizat la baștină: dacă își părăsea localitatea *contaminată* și trecea spre sud în vre-un sat românesc. Apoi, aice dacă își mai revenea sau nu bine graiul,

dar copiii lui, apoi, deveneau niște români, cum nu erau alții.

Bunicul, tatul tatei, ci-că le-a făcut pe piele slujbașilor cu recensământul: l-au întrebat ru-sește, ca să-l treacă la ruteni, dar deși avea nume pocit, a declarat că e român Moldovean, Valah. Unde l-o fi trecut pe bătrân nu știu, dar tatul meu, știu că avea liberat de comuna din Liteni, un certificat și era scris: „de naționalitate român“, asemenea când s-a mutat în Moldova, în actele de emigrare spunea că e român.

Necazul stăpânirii și a streinilor din sat, a fost mare pe bătrânul Ivaciuc; de comedia asta și din gospogar cu 12 fălci de loc — ceea ce pe vremea aceea era mare treabă,—până nu l-au lăsat la nimic nu s'au lăsat.

Din pricina și asta, tatul meu Vasile Ivaciuc, trezindu-se în prigoană, și sfătuit de părintele său, într'o zi, cu mulți ani înainte de a se naște Ion, își ia calabalâcul și gloata, și trece în Moldova și se coltosește în o casă din Ulița Boian -- par-tea cea mai minunată a orașului Fălticeni.

O împrejurare face ca părinții scriitorului, să se mute pentru un scurt timp la o grădină afară din oraș -- la Buciumeni, și acolo să-l aibă pe Ionică, „voinicul voinicilor, făuritorul de visuri și scriitorul de azi“.

Dar lumina zilei și bucuria vieței, Ionică n'a simțit-o decât tot în cuibușorul lui din târg, din ulița Boian.

Aice, în mijloc de grădini, în cântec de păsări, în huietul copacilor asemenea talazurilor mării și în jocuri de copii, s'a ridicat copilul Ionică, cu un suflet vrăjit și nevinovat, iar părinții lui, par'că n'au avut de lucru, și ca și cum ar fi avut o nălucă, că are să măzgălească băieatul lor hârtie,

s'au și pus pe capul lui cu poveștile și cu bazaconiile. Ionică tot le strângea. Nici cămătarii nu strâng banii cum strângea el poveștile, poveștile și pășaniile în sufletul lui. Până l-a dat la școală; de acolo, încă din clasă I-ia, cum prinse a ceti și el mai binișor, se gândi să se facă și el unul din cei ce scriu poezii: ca Anton Pan, Vasile Alexandri, Gh. Asachi, Alex. Donici, Heliade Rădulescu, care erau scriși în partea doua în cartea lui de cetire.

Încă de atunci; -- potrivit culturii bogate, ce se da în vremea ceea în școlile primare, — știa pe de rost: „Santinela română“, „Sergentul“, „Pohod na Sibir“, Fabulele lui Donici, a lui Gr. Alexandrescu, poezii din Gh. Sion și Boliac, etc. Ba, până la sfârșitul anului — fără laudă, — după îndemnul tatălui său, cetea acuma: Alexandria, Conocăria, Genoveva de Brabant, Visul-Maicei Domnului, Epistolia. Mai cu seamă pentru astea: Epistolia și Visul Maicei Domnului, avea dela părintele său pe fie care seară câte cinci parale de litanie. Nu mai pun că pentru celelalte era dăruit și cu câte un franc — o avere pe atunci; Apoi, „Povestea lui Moș Albu“, Creangă, Ispirescu erau desfătarea lui cea mare.

Însuși părintele Savel, dascălul său de buche spunea că, nu e elev, în toată școala să citească mai bine ca Ionică a lui Sumanariu.

Iar la *igzamenul* de iarnă, anume a chemat să ieie parte delegatul primăriei și pe revizorul școlar să-și facă cinste cu elevul.

Apoi, de la cl. II-a în sus, deveni și grărnăticul mahalalei: toți oamenii care nu știau carte, toate fetele, care nu știau a scrie și aveau câte un junghiu de dragoste la izemă, veneau la Ionică a lui „moș, Vasile“ să le scrie câte un răvaș tainic

și simțitor. Și Ionică le încornoră și le făcea, că le credea și el pe jumătate; ba le făcea și câte un cântec de *inimă albastră* — așa din mintea lui. — Scrisoarea de ticluit era zece bani și cu cântec două zeci.

Și așa tot citind, tot auzind când una, când alta, dădă D-zeu și când ajunse la liceu avea și un caiet de poezii și un volum de povești în manuscris și purtă părul lung, în bucle pe spate ca cei visați de ei din cărțile de citire.

O, dar îl chemă Ivaciuc Ion. La un poiet îi trebuie alt nume mai frumos. Unii ziceau să-și schimbe numele că are s-o ducă rău, că îl crede lumea că e de altă nație, și de lă o vreme unii îi ziceau și Ivanciuc fiind că le venea mai bine la pronunție și ziceau că-i mai frumos. Pricopseală mare! Că și asta îl neîmpacă strașnic. Nu știa nici el cum să și zică: Ivascu Dragoslav, Ivaciuc Ivascu, Ion Luca Marcu, și așa a trecut vreme și vrând nevrând, cu numele de Ivanciuc a venit în București, să-și termine școala, unde din una din alta a ajuns *conșipistul* unui portărel bătrân lar moșu auzind cine i-au fost părinții, ca să-l mai desmierde a tăiet silabele de dinaintea lui *ciuc* și i-a zis „Ciucă“ și „Ciuculiță“ adecă o prescurtare a numelui Ivanciuc sau Ivaciuc. Asta par'că îl mai împacă și nu prea.

Și, Ciucă în sus, și Ciucă în jos, ajunsese să-l știe tot Bucureștiul: din Tîrchilești în dealul Spierei și din Grozăvești în Vitan. Dar lira nu și-a părăsit-o nici mort: sciea și strângea. Și iacă veni și ziua blagoslovită a recrutărei, și aice după câte-va amânări, îl trece ca scutit, dar sub numele de Ivanciu V. Ioan.

„Na, și-a zis el; toate le-am trecut: de la tata am luat un nume pocit, dascăli mi l-au rusit,

portărelul mi l-a schilodit, iar militarii mi l-au bulgarizat. Halal, să-mi fie! Unde mă duc și de unde viu?

Noroc, că-și aduse aminte că străbunicul său, popa Luca Marcu a băștenit și prin Dragoslavele din Putna și acolo e născută și „moșica Safta“ — cum îi zicea el — mamei părintelui său. Apoi, nu știu cum a dat D-zeu, că aflând și dintr-o carte că numirea localității își vine dela unu Dragoslav, un erou cneaz, un șef a româno-slavilor, de pe timpul încuscriei Slavilor cu Romanii, l-a luat drept naș pe aista.

Și mai publicând el pe ici și colo, poiezii sem-nate tot Ivaciuc, în toamna anului 1903 a trimis la „Sămănătorul“ poezia „De trei nopți“ — și pe care acum o dă în autograf — clar semnată I. Dragoslav, care precum spune și în „Adaos la însemnări despre mine însuși“ — i-a și tipărit-o revista ceea.

Apoi, de aice s'a deschis o lume nouă: A col-laborat la revista „Făt Frumos“ din Bârlad, la „Ramuri“, la „Junimea literară“ din Cernăuți; iar în toamna anului 1906, a luat parte la fondarea revistei „Convorbiri critice“ de sub Direcția D-lui Mih. Dragomirescu, cu: Em. Gârleanu, A. Mandru, Corneliu Moldovanu, Dumitrie Nanu, Cincinat Pavelescu. De aici apoi, lanț de ani, numele de Ion Dragoslav se întâlnește în toate revistele și ziarele vremii: „Albina“ de sub președenția lui I. Kalinderu și îngrijirea d-lui Gh. Adamescu la „Viața Literară“ a lui Ilarie Chendi, „Junimea“ din Cernăuți, „Luceafărul“ din Sibiu, „Cosinzeana și „Foaia Interesantă“ de la la Orăștie, „Ramuri din Craiova“ etc., etc., și la foiletoanele următoarelor ziare: „Universul politic“ și „Universul — literar“, „Minerva“, „Adevărul politic“, „Ade-

vărul Literar“ „Viitorul“ „Românu“ din Arad, „Gazeta Transilvaniei“ „Românu din America“, „Neamul Românesc“ și alte foi din țară și din provinciile alipite, și streinătate care pe atunci par'că era o molimă, că toate se ocupau de literatură. Iar astăzi, văzând și el că lumea a uitat, că mai e și creier pe lângă stomac, a lăsat-o mai moale cu literatura. Văzând și cum unii din frații lui, de aici și din provinciile desrobite, — uitând ori ce simțimânt de adevăr și frumos, — s'au aruncat ca lupii unii asupra altora pentru ciolan, nu-și mai bate capul să-i facă pe oameni să înțeleagă mai multe și deși scrie, dar scrie pentru el, și pentru chemarea de a scrie, și nu mai tipărește decât rar: Iar colo, la „Lumea Copiilor“, „Cele trei Crișuri“, „Cosinzeana“ etc; să știe lumea că încă n'a murit.

Nu are nici o slujbă, că vrea să fie a lui, și, în loc de orice titlu *oficial*, își zice: „I. Dragoslav scriitor și publicist“. Face parte din S. S. R. al cărui fondator este. Și astăzi are strâns o avere de peste douăzeci de ani de activitate *literară* și peste douăzeci și cinci de cărți mari, mici; broșuri, iar ca încurajare Academia Română, să nu'i fie de deochi, la patru ani de la raportul plin de laude a regretatului profesor Universitar, I. Caragiani asupra lucrării „Facerea Lumei“, — ia premiat, și lui, după *recomandarea* dispărutului său prieten Duiliu Zamfirescu, două volume: „Povești de Crăciun“ și „Povestea Trăznetului“.

Toate scrierile sale poartă pecetia graiului auzit pe vatra părinților săi, care, pentru dânsul, e muzica care l-a vrăjit din copilărie și l-a făcut să creadă și azi, că nu e pe lume grai mai frumos,

armonios și mai dulce de cât limba românească. Și asta i-a dat mai mult suflet să scrie.

E socotit de unii din cei mai autorizați critici și cititori că e urmașul lui Creangă.

Acum e încredințat și el, după cum au fost cinstiți și omeniți Eminescu și Creangă, de conveștitorii lor că, în adevăr, dânsul le este cel mai vrednic urmaș de soartă.

Și în această tămâie în care Dragoslav plutea, se credea că e *inatacabil* și în nume; că de la nașu lui, cneazul Dragoslav, numai e alt Dragoslav pe lume și trăia într'o desfătare de erou legendar lipsindu-se de numele de Ivaciuc, pe care unii îl pocise acum *Ivăciuc și Ivănciuc*.

Dar vai, toate visele nu sunt de cât vise.

„Ce? ce?“ — grăiește el, într'o zi, aruncându-și ochii pe o gazetă: „Eu la Sindicatul Cofetarilor?“ Eu la I-iu Mai la „Bordei?“ — Sfinte!.

Da, da, în gazetă, de două ori s'a văzut, acum după războiu, că unu Dragoslav — fără să-i spuie numele — a vorbit la sindicatul cofetarilor și la serbarea muncii de la „Bordei“.

Și ce păți bietul de el după asta: nu mai voiau o seamă de oameni să-i mai dăie bună ziua, alții îi aruncau vorbe în ironie dându-i a înțelege că e comunist.

„Da, da“, — îi zise un prieten, într'o zi, zpu-când razna pe alt trotuar — am citit, am citit că ai vorbit la „sindicatul cofetarilor și la „Bordei“.

Alții îl ocoloeau pe stradă ca pe un ciumat. El, însă, se uită la ei ca omu nevinovat: credea că e o *farsă*, o reclamă. Ciudos! Până își dădù seama într'o zi: — „Numai că e o farsă, o reclamă. Sindicaliști, comuniștii și-au făcut reclamă că-s

de-ai lor, sau cineva de la o gazetă, „mi-a făcut-o“. Și intră în gânduri și de acolo la stenahorie.

Și abea scăpă de nepăstuire publicând prin „Neamul Românesc“ o scrisoare, că ciumatul Dragoslav e altul, nu Ion Dragoslav scriitorul.

Uf! — și-a zis: — Ce ar fi fost de mine scriitorul, să fi fost chiar, eu cel ce a vorbit la cofetari; poate nu scăpam nici de Jilava — cine știe...

Căci își zicea mereu: acest Dragoslav să nu facă un bucluc și să mă umfle din greșală lumea pe mine. Vra să zică s-a dus dracului și glorie și tot. Am muncit pentru un nume care nu era al meu. Să mă întorc la matcă; să mi zic Ivașcu, după numele răsbunicului? Și fiindcă am și scrieri cu numele de Dragoslav, să-l am și pe aista în coadă, să-i zic I. Ivașcu Dragoslav, sau Ivaciuc Dragoslav.

Asta ar fi mai nemerit, par'că; să-mi zic „Ion Ciucă“, după numele familiei mamei. Dar după douăzeci de ani și mai bine, de când îi trag clopote lui Dragoslav, să-l schimb din nou, e greu, și apoi, se apropie frânghia de par. Poate, moștenitorii, cine știe și aceea când or mai fi, să revie la matcă.

De o camdată, autorul acestei cărți are o singură ușă de scăpare: că nu se numește numai Dragoslav, ca sindicalistul, comunistul, socialistul, ce brânză o mai fi. Și că a aflat că acel Dragoslav se numește așa că e din Dragoslavele, Muscel, iar numele lui adevărat e altul, când pe autor îl mai chiamă și „Ion“. Așa dar e o deosebire, și așa, vrând nevrând, ne având încotro, o dă și el înainte cu numele ista.

O viață are omul și alt ceva nimic și la urmă, nu numele face opera ci opera pe nume: Unul e I. Dragoslav și basta!

Și acum dacă mai vreți ceva pentru întregirea

câtuș de puțin, a biografiei autorului, citiți pe lângă „Adaos la însemnările despre mine însumi“ care urmează și „Insemnări despre mine însumi“, de la „Povestea Copilăriei,“ și „In loc de prefață“ de la Volumașul „Fata Popei“ și „In loc de biografie“ prefață volumașul „La han la trei ulcele“.

Dar, încă puțin, domnilor biografi: Scriitorul vrea să vă dăie și altă perlă care crede care nu rebue să lipsească de la lanțul preocupărei d-vs.:

Încă până la punerea sub presă a acestei brașoave nu s-a însurat. Și asta din pricina lunei: când era de 20—25 de ani, cei dornici de ginere îl întrebau ce câștigă, astăzi, de câți ani e.

Două lucruri care au fost în vecinică ciocnire cu el însuși; și care când a scăpat de una a rămas cea de-a doua.

Două ghinioane, care succesiv s'au luminat ca niște candelă în creierul lui, și sau stins într'un regret adânc.

A avut în schimb succese literare câte vrei; laudele și înjurăturile i-au cnrs deopotrivă, și are prieteni câți iepuri la biserică.

Cu generositatea lunei ce o mai duce: încât și proprietarul într'o zi, neștiind ce-i aceea „scriitor, îl întrebă la ce canțelarie scrie, să-i puie secfestru pe leafă.

Cu toate astea încă nu are „Bene-Merenti“, dar e foarte fericit că e dăruit măcar cu „Crucea de războiu“ — fără barete, și o adresă de mulțămire al Soc. „Crucea Roșie“ din Fălticeni, de felul cum și-a făcut datoria ca cetățean al țării în timpul războiului.

Are însă o frică mare, ca după moarte să nu fie făcut *friptură* în Nirvana doctorului Costinescu, și cu asta roagă pe toți prietenii și neprietenii lui, ca la o adecă, când marele deslin -- D-zeu,

înainte de a-și face testamentul, l-o lua la el să ție socoteală, că destul a fost ars și fript în pojarul acestei lumi, spre a mai fi și de frigăruie liberilor negustori de pastramă nouă de la „Nirvana“. Și ține precum toată viața a fost creștin, așisderea să moară și să se hodinească, lângă oasele părinților lui la biserica de la Oprlșeni din Fălticeni.

1923 Octombrie, 23 (st. v.)

București, Calea Călărași, 182

ADAOS LA INSEMĂRILE
DESPRE MINE INSUMI

Adaos la „însemnările despre mine însuși“

Eu îs un om nenorocit, — căci nu știu bine nici până azi de câțî ani sunt și în ce lună m-am născut. Eu ar trebui să fiu socotit ca fără ființă[!]; și asta din pricină, că la nașterea mea, s-au întâmplat atâtea boroboațe, că par'că și ursitorile s-ar fi îmbătat: mai întâi, nu m-am născut de toate lunile, ci numai de șapte; al doilea, eram așa de slab, că de teamă să nu mor năcreștinat, m-au botezat într'un ceaun de fierț rufe, și cu o lumânărică de cele mai umile mijloace; iar al treilea, și cea mai boacănă, a fost că satul în care am venit pe lume, nu avea — pe vremea ceea — nici primărie nici popă; noroc de o față bisericască drumeață, care trecând tocmai atunci pe acolo, s-a milostivit — de și era omul cam cu coraj — din târg, — și mi-a făcut de trei ori huștiuliuc în apă

punându-mi numele care se dă tuturor mortăciunilor fără vreme—de Ion.

Așa, că, vezi d-ta, cum s'a întâmplat, că numai știeau părinții mei ce să facă cu mine: de milduit la o primărie,—ceva—despre nașterea mea, n-aveau unde; apoi că din ceas în ceas oi sbură spre porțile strălucite ale raiului, le era și mai mare grija.

Tata, totuși s'ar fi dus până la târg, la Primărie, că din târg era venit și avea și o leacă de bordei omul; dar mama ce și-o zis „O muri, l-om lua și noi într'o cutie—ceva, și om chemă pe popa Gheorghe de la Buciumeni, și om da de vale, om trece păraul, și, în țintirimul de la huciu, dela biserica de lemn,—l-om îngropa.“

Acum vedeți iubiți cetitori ce soartă vitregă mă așteptă: uitarea de veci ca pe toți moroi — botezați sau ba.

Singur bietul tata, ce inimă avea el, că se frământa:

—„Măi femeie, mă duc să milduiesc băietul la condică, unde-va, că oi intra într'un cremenar — păcatele mele.

— Ira! — îi dă mama într'o vreme;—ce atâta frământare și vorbă.... ia nu-ți mai

bate capul cu el, măi omule, că nu vezi că moare, na, moare. Nu știi tu pe cela care l-am botezat la târg, că tot de *șapte* luni era, și era mai voinic și tot o murit, dar mi-te mortăciunea asta? Nu-l vezi? uită-te la el: că nici nu suflă; doar inema-i bate. Eu îi dau lapte și el dă ochii peste cap.

In adevăr, că eram doar o părere nu om. Frații mei cei mai mărișori și surorile spuneau și se bucurau, că mama lor le-a făcut o păpușăcă vie, și se sfătuiau, când dânsa s-o face bine și s-a duce pela treburi, să mă ieie și să se joace de-a botezul cu mine, devale la iezer.

Dar nu mai puțin și femeile : nănașa Hăuleasa, moașa Ralița Butnarului, Ceunoaia și Anica lui Petrea Miron din vecini, se minunau că încă nu mai văzuse așa minune de băiet mic *cât un* ciucălău, și cu capul ca un măr domnesc.

Iar mama povesteà, că să nu le fie de mirare, că a mai avut ea un băiet tot de șapte luni, încă pe când ședea la târg, și tot cu numele de Ion, și cică, deși era mai sdravăn, tot a murit; că rari din

șeptillici trăiesc; dar și care trăiesc, halal să le fie — de noroc și bogăție ce-î-așteaptă, nici că se pomenești la alți oameni; însă că nu crede s'o duc mult nici eu, că-s prea de basme cu slăbiciunea mea.

Dar vezi, când vrea D-zeu face oameni și din suflete: că n'au trecut numai o zi-două, ci nouă și tot nu m-am călătorit în lumea îngerilor, și au trecut nu știu câte săptămâni; iar tata, luându-se cu treburile și mama tot păzindu-mă cu lumânarea, au uitat și de milduit și de tot.

Eu însă,—spre bucuria fraților și surorilor mele care făcusera din mine chiar o jucărie,—mă însdreveneam zi pe zi; viața se trezea în mine ca într'un ou sub cloșcă, și de la o vreme prinsei a chiul și a foame.

Cât despre frații mei ce făceau cu mine când mama era dusă de acasă, nu am vreme să spun, iar eu, ci-că, nici nu mârâiam măcar.

Odată,—așa spun ei—că luându-mă în jocurile lor drept o păpușă, a fost să mă înece și în iezer. Intre altele, s-a părut lor, că eu nu-s pe de-a întregul botezat; că zicea o soră a mea că dânsa a

văzut la botez, când m-a scufundat în ceaun, că mi-a rămas un picior afară. Noroc de pomenitul meu, un frate mai mărișor, Tănase, care tocmai sosis pe când fetele mă desbrăcau să mă bage în râvnic și m-a smuls din mâinele lor; almintrelea — cine știe — poate nu vă mai scrieam atâtea jetii și *polojenii*.

Și vreme a trecut. Părinții mei iar s'au mutat la târg în casele lor din ulița Boian, dar n'au stat mult nici aici ci s-au dus iarăși cu noi la altă țară unde mai stând încă vre-o doi ani, cum s'a întâmplat, că s-au înturnat iarăși acasă.

Crescusem *amù* mărișor, și vecinii, care știeau de Ion cel mort, mă luară drept acela.

Când iată că iese legea cea nedorită de copiii leneși, ca toți părinții să-și dăie odoarele la învățătură.

Eu nu știu de câți ani eram dar nici vârstă de carte nu aveam. Ba eram așa de pipernicit, că nu credea nimeni să am mai mult ca trei ani: mă rog, drac de șapte luni. Și apoi asta, cică, venea și din pricina că eram gingaș la mâncare, cum nu

era altul: carne nu-mi plăcea de cât de găină; și altă mâncare a mea, nu era de cât covrigi și acadele și lapte, și brânză cu smântână și alivinci: Mai cu seamă, după alivinci plămădite cu chișleag și coapte în frunză de bostani și unse cu smântână, mă omoram.

Când iacătă, într'o dimineață senină de vară, pe când stam ca de obicei, pe pragul cerdacului și mă încălzeam la soarele care din ce în ce se încropea și pregătea grâul de secere, numai ce văd că ne intră în ogradă un boier cu o condică și cu unu Gheorghe Gușă, un cunoscut al tatei, care era sergent de uliță și care ținea în mână un șipușor cu cerneală.

Mie, când eram mic, grozav îmi era frică de comisari și de sergenți de oraș, că nu știu cum că mi se tot părea că vor să mă tot ieie la Poliție, să mă închidă.

Eu, la ivirea lui Gușă, cu chipiul lui cel negru și cu găitan roșu la el și cu manșetele late și roșii ca la jandarmi și cu lampasul roș la pantaloni ca la generali, cum purtau epistații, simții o înfiorare în tot trupul, și am și tulit-o în

fundul grădinei și m'am suit într'un cireș înalt de pe locul mătușei Ruxanda vecina noastră.

— Buna ziua jupâneasă, îi dă boierul.

— Buna ziua.

— Aveți un băiet mi se pare.

— Avem.

— Il chiamă Ion.

— Da ; Ionică.

— Aista e septiliciu, născut la târg ! în-țari Gușă.

— Da, la târg ; răspunse mama tresărind.

— Da' unde-i ? întrebă el.

— He-hei, îi dă mama râzând, — în vârful cireșului ; de frică să nu-l luați la Poliție.

— Da' ; ce-o făcut ? întrebă boierul.

— Drăcii pe lângă casă și câte comedii pe lume.

Mie însă îmi bătea inima ca la șoareci când vede pisica, și dă și svâcnea inima mea ca un ciocan de groază, și mă uitam cu ochii sgâiți : n-or fi ieșit ?

Dar nu ținù mult, și, spre ușurarea mea, îi văd pe poartă petrecuți de mama și de hămăiturile cânelui Hector singurul prie-

ten pe care-l credeam eu pe atunci că'l
am în mahală.

Când și mama :

„Măi Ionică ? Măi Ionică !.

— Mamă, îi dau eu venind gâfâind, s'o
dus polițarii ?

— S'o dus.

— Și la ce-o venit !

— O venit să te înscrie la școală.

— La școală, făcui eu cu bucurie, și
când o zis ?.

— Apoi, la toamnă. Dar nu știu ce
socoteală și-or fi făcut dânșii, ca o zis
că tu ești întârziat cu doi ani, și tu *aghia*
ești de șășe ani la Sântilie.

Și mata ce ai zis, mamă ?

— Eu ce să zic, ca să scap de tine
am zis că am să te dau.

— Apoi bine ai făcut mamă, da' să mă
dai la școală și mâne, să nu mai șed acasă.

În adevăr, încă de cand eram de trei
ani, văzând pe frații mei mai mari citind
și scriind, făcând hărți și deseme cu bo-
iele, mi se încălzi și mie inima după carte
și mereu întrebam când pe un părinte

când pe altul: „Mamă? — Tată, când mă dați la școală?“

Iar ei tot mă amăgeau :

— „Mâne“.

„Mâne ista“ pentru mine era o zi tare apropiată și tot trăgeam nădejde ca spânul de barbă.

De data asta, însă, știeam că toamna vine când se coc perele și perjele din grădina noastră, și că până atunci au să se coacă și cireșele și vișinele ; apoi merele dulci și apoi corcodușele și până atunci, mai am timp de joacă, de hârjoană cu băieții din mahala, și cu frații mei, și are să vie și iarmarocul Sf. Ilie cu panarâmi și comedii, la care aveam să mă holbez destul

Totuși în vremea asta nu m-am visat de cât școlar, iar a doua zi de Sf. Maria — Mare, când auzii glasul chemător al clopotului de la școala de băieți din ulița Rădășeni, ce mă păli, că m-am și strecurat după niște băieți până la școală.

Cum s'a făcut trebușoara asta, par'că a fost o vrajă. Inșă, acum, bucluc ! Trebuie a actul de naștere, să mă înscrie.

Repede mama la mine : „Hai măi Ionică la moaşă-ta Raliţa Butnarului la Oprişeni şi să mergem şi la nânaşă-ta Zoiţa ; că poate ele ni-or spune, şi oi lua de martor şi pe nânaşă-tău Gheorghe şi pe ginere-său, cumătru Petrea, şi ți-oi face actu.

Casa moaşei Raliţa venea tocmai aproape de şoseaua ce duce la Rădăşeni aproape de crâşma „La Bordei“ ; şi ea tocmai întindea nişte pânză ghilită pe iarbă, în ograda. Când hop! — şi nânaşa Hăuleasa.

— „Ira, cumătră, îi dă mama, par'că D-zeu te-o adus. Ia şezi ice pe iarbă şi om tăinui ceva“.

Mătuşa Butnăreasa şi — nânaşa erau femei cu datine şi credinţi vechi că şi ele erau puţin cam ruginite ; încă nu mă născusem şi ele de mult numai erau tinere. Ele soţoteau anii cu leatu-atâta — dela facerea lumii ; iar lunile, cu porecle de : „Prier“, „Florar“, „Cireşar“, „Cuptor“, „Gustar“, „Brumar“, s. a. l.

— „Uite ce e cumătră Zoiţă şi moaşă Raliţa : *Mncvoastră* nu ştiţi în ce an şi lună am nascut pe dracu ista ? Că uite, o fugit la şcoală şi decât a umbla creanga

mai bine ducă-se acolo; și'mi trebuie actul de naștere din pământ, că vezi, dacă eu l-am născut numai de *săpte* luni, apoi după proba celui pe care l-am avut la târg, am crezut că are să moară și *aista*, și așa luându-mă cu treburile, ba eu am fost necăjită, ba omul meu nu prea pe-acasă, am prăpădit termenul de milduit și iaca așa a rămas până azi. *Amù*, om pune și noi pe cumătru Gheorghe, pe cumătru Petrea ca martori, și, ice la Primărie, i-om face actul.

— „Ira, cumătră Domnică“, îi luă vorba cea dintâiu — nânașa; „după cât știu eu băietul pare a fi născut chiar pe timpul stânjâneilor, în zodia Gemenilor. Eu știu după cum îmi spunea și Gheorghe al *mne*u din Gramovnic, că doar anume i-o căutat în zodie să vadă ce-a fi de capu lui cinu său; și după cum îmi spunea el atunci, noi eram în leat 7300 dela facerea lumii.

— Da, de unde, nepoată, se iufl moașa Ralița; ascultă-mă pe mine: băietul, nepotu-meu Ion, e în zodia Leului, și e făcut înainte de bătaia cu Turcu, după „*Sânchetru*“.

Și adogă ea: „Eu nu știu, că pe când fugeam să-l moșesc, tocmai eram să mă înec, de grăbită ce eram, cu o bucată de măr-dulce, și doară merele dulci nu se coc pe timpul stânjânelor,— ci după *Sânchetru* — încolo pe la *Sântilie*.

— Apoi, zise mama, dând din cap de-sămăgită, dacă e așa, n'am făcut nici o treabă. Eu atât îmi amintesc că prășeam niște *barabule*; încolo nu știu *n'nic* Amù trebuie să plătesc niște martori să-mi facă actu.

→ De, cumătră; îi tăie cel din urmă curaj, nânașa Zoița; vezi că la treburi de astea trebuie să *giuri*, și știu eu, Gheorghe al *mneu* numai de giurat, nu giură, măcar să-l *chici* cu ciară“.

Și biata mama plecă și mai zăpăcită de cum venise și fără nădejde de a-mi ghici când anume m-am născut.

Și pe când dânsa își bătea capul cu nașterea mea, eu, tandaleț pe lângă ea ca un mânz, mă gândeam acum la Gramovnicul nânașii Hăulese, cu o dorință nespūsă de a ști ce scrie înt'rânsul despre zodiile de care mi-a spus fem ile, și-mi aminteam

că a fost odată pe la noi un zodier și eu eram mititel și tata l-a pus să-mi caute de noroc. Și zodierul a spus că sunt în planeta lui Joie, că's om norocos, că am să am averi mari, că am să stau la masă cu regii și am să am slujbe strașnice, că steaua mea e cea mai lucitoare de pe cer. — Vorbe care m-au legănat toată copilăria mea până am dat cu ochii de adevăr. Gramovnicul însă acum îmi stârni și mai mult dorul de a învăța carte și de a ști ce bocoavnă a fi și asta și cam ce spune despre norocul meu.

Când—în cale—hop! că ne întâlnim cu unu Costache Bosinceanu, o altă cunoștință veche a tatei și care era la Starea-Civilă în târg.

— „Bună ziua jupâneasă!

— Plecaciune coane Costache.

— Da' de unde veniți?

Of! Of! Of! Cucoane Costache, îi da mama: I-a de la Oprișeni.“

Și dânsa îi spuse toată trășenia, uitând, de amărată ce era, să-i spuie că eu sunt alt *șeptiliciu* de cat Ion cel nascut și mort la targ.

— Ira, cumătră, o liniști Bosânceanu, d'apoi ce cauți la Oprișeni? Vină la mine să-ți dau actu. Nu-i aista cel de *șapte luni*?

— Acela, mânca-lar moartea la o mie de ani. Acela născut..

— Lasă, că știu, o apucă dânsul de mână: „Nu te frământa jupâneasă; vină la mine mâne dimineață cu o coală de un franc și cu un timbru de două-zeci-și-cinci de bani și, gata actu băietului“.

Mama aici crezù că Bosânceanu poate să-i facă actu așa din puterea lui și — a doua zi s'a ș' ivit la dânsul la primărie, iar pe aproape de amiază a și fost cu hârțiile la școală.

— Cum, facu mirat d-nu Sima dascălul meu de clasă; așa mic și de nouă ani?

Aici mama a sfeclit-o: nici ea nu cercetase ce hârtie i-a dat Bosânceanu, dar acum, ca să nu'l bage într'o belea — ceva — pe om, răspunse:

— „Apoi, de domnule, a fost de mitel tot bolnăvuț. Dar nu predidl domnule, că-i rău și iute și priceput, și să nu-l cruțați; să învețe, că zău mai bine să vie aice de cât a umbla *handra* pe drumuri“.

În adevăr—după cum vă mai spusei—eram mai mult un popândoc slab și închircit, cu ochii mari pe o față numai vine albastre; și asta, că pe lângă că eram un migălitor la mâncare, apoi mai era că, încă din leagăn, am fost gazda bolilor: lingoare, cori mari, cori mici, friguri, spaime, mă rog câte belele toate; apoi, numai pun: stâlcituri la picioare de fugă și sușiri prin copaci; tăieturi la mâni ciopliind bețe pentru jucăriile mele, spargerii de cap cu băieții, sgârieturi, râie, bube dulci, buboaie, trântituri.— Mă rog un spital întreg.

Și așa, cu actul lui Ion cel mort, am intrat și eu în rândul bucherilor.

Dar tot am învățat bine. Bine nu prea, că nu mă lăsau băieții cu jucăriile lor. Totuși eram printre cei dintâiu. Și am învățat. Mic am fost, dar eu, cum a voit D-zeu, că știeam lecțiile mai mult din auzite. Și tare mi-a fost dragă cartea: Toată ziua scieam pe ce apucam: cu cerneală, cu creion, cu cărbune, cu cretă; pe placă, pe lătunoaiele gardurilor noi, acasă pe pereți, pe dosul hornului; iar

aceea care m-a mâncat cu grija, a fost să pot citi și scrie cât de îndată, și asta să pot căuta și eu în zodii și planete din gramovnicul nănașei Zoitei, care bocoavnă nu-mi da pace nici noaptea să dorm. Și toată ziua legam literă de literă, silabisam cuvânt cu cuvânt; le întruchipam în propoziții apoi propoziții cu propoziții și fraze cu fraze până la înțelesul bucății; iar la trei luni, ca să fac plăcere tatei, prinsei a rupe și din „Epistolie“ și „Visul Maicei-Domnului“. Venind Sf. Vasile, și umblând cu uratu, mi-am cumpărat din câștig un gramovnic pe 250 de ani și povestea lui Alexandru Machedon, iar ceia ce mă mândrea era, că gângaveam chiar din gramovnic și mult mă ispитеau zodiile nănașei Zoitei și a moașei Ralița.

Așa, de pildă, la aceea a gemenilor spune că: „Cine se naște în zodia asta va fi priceput mare în filozofie, poezie,“ și câte și mai câte; ca: „unii ajung la mări mari“; însă ceea ce nu se potrivea era că omul născut în zodia asta are ochii negri pe când ai mei erau ca floarea broaștei iar despre zodia Leului, spune că „va fi

de oameni căutat și iubit de boieri mari,“ dar că omul în zodia asta are ochii căprii, iar ceea ce nu se potrivea cu ochii mei.

Totuși îmi zisei că, dacă a zis nănasa mea și moașa așa, așa trebuie să le cred.

Dar, dela o vreme, crescând cu anii, văzui că îmi merg treburile când *hâis*, când *cea* când bine când rău. — „Bre, îmi zisei, dar eu numai în zodia Gemeșilor ori a Leului nu sunt“. Și tot cu Gramovnicul în mână găsi o deslegare pentru cei ce nu știu data nașterii, și făcu, cum zice acolo o socoteală, și, cu niște numere și cu o bolmăgeală cu numele mamei mele și al meu, aflai, nu spre bucuria mea cea mare, că eu sunt în zodia Racului; întocmai cum îmi mergeau și treburile: adecă un pas înainte și trei înapoi. Căci iată ce spune și pricopsita asta de zodie: „. trăiește mulțumit cu ceea ce are și va fi mai mult sărac“. Apoi că... „tocmai spre bătrânețe nu va putea să rămâie de tot sărac“.

„Foarte mulțumesc mi-am zis, să trăiesc o viață de câne, și când oi îmbatrâni

abea atunci să am și eu o leacă de *baftă*“.

Un lucru însă mă mângăea, că poate nu-s nici în zodia Racului, de oarece în ea mai spune că omul născut în amărăta asta de zodie, are între alte asemănări „părul aspru“; — pe când părul meu era moale ca mătasa.

Atunci îmi dădai socoteală că numai că mi-au uitat, și nânașa și moașa, răbojul, și că eu trebuie să fiu într'o zodie care nu mai în calendar nu e.

Și așa au trecut ani, și mi-am dat în bobi, în cărți; mi-am căutat și în alte zodii, și, pace să mai știu când m-am născut; și iaca trăiesc și azi, și nici azi nu-mi știu steaua dar, care totuși este undeva cu toate bunurile și ghinioanele ei. Că oi fi în zodia Racului, că oi fi în zodia dracului, trăiesc să vă scriu prăpăstii, ba și pus la întrebări de unii—de alții, că: de câți ani sunt; că unde m-am născut; că unde am învățat și cât; unde am colaborat; câte volume am scris? Asta zic d-lor că le trebuie pentru dările de seamă ce vor să le facă cărților mele. —Pricopseală mare și sacul cu bani. Iar

eu, care am prea multe treburi, ca să isprăvesc odată cu datu isvoadelor, iaca m-am hotărât să vă scriu *polojenia* asta, și de-acum credeți despre mine ce veți vrol. Vorba ceea: „Uită-te la față și mă întreabă de vieață“. Puteți să-mi spuneți că sunt și de o sută de ani, nu mă pișcă nici cât un purice; de cât atâta pot să vă mai spun, că tot mergând la școala din târgul meu, într'o zi mă trezii că sunt poiet, iar din o compoziție ce mi-a dat-o un dascăl de la Gimnaziu, îmi dădu curajul că pot scrie și povești și chiar romane; iar ca toți încrezuții neisprăviți, — canonit când de una când de alta, ba că mai pierdii la o vrâstă prea fragedă și singura mângâere: mama, — într'o vreme de sfârșit de toamnă, — cum am mai spus și în alte părți; — pe un ger sec și cu un soare care de ger par'că mușcă din pielea mea; — cu un caiet de poiezii sub suoară, și bogat în un păr lung, în bucle de aramă pe umere; o pornii în lume, urmărit de o ne-păsare din cele mai crude, dar și de un vis care mă însoțea ca o umbră stărui-toare de a deveni și eu poietul Țărei, și am

nemerit pe un răsărit de soare, cu micul meu avut, tocmai în București—în orașul cu cântecul:

„Dâmbovița apă dulce
Cine bea nu se mai duce“.

Adevărat că am și găsit-o și curată și dulce, să n-o beie nici țiganii, și care totuși mi-e așa de dragă că nici azi nu mă pot deslipl de pe malurile ei.

De atunci îs ani, și cu toate că am trecut prin multe desamăgiri și greutăți, stafia că am ceva în mine și sunt scriitor, m-a urmărit pretutindeni; iar nostalgia și dorul de casa părintească, unde lăsai cu inima arsă un părinte nins de ani, cum și locurile unde îmi petrecusem cei mai frumoși ani ai copilăriei, m-a făcut, tocmai prin străini — să scriu lucruri pe care nu le bănuisem până atunci, dar care în zidurile de piatră a marelui oraș, îmi răsăriră în minte într'o lumină orbitoare și măreață de „a fost odată“; — sfinte și dragi icoane, pe care le-am prins, și pe care cu o dărnicie de risipitor, le-am împrăștiat

ani de zile prin revistele și ziarele care apăreau atunci, și din care unele apar și azi

* * *

Și azi îmi amintesc cu mare plăcere și duioșie de cele dintâiu isbânzi literare ale mele, din care cele dintâiu, și care m-au pus în rândul scriitorilor, au fost cele patru poezii tipărite în revista „Sămănătorul“ de sub direcția d-lui Nicolaie Iorga, cum și două bucăți de proză tipărite în revista „Făt-Frumos“ din Bârlad a dispărutului și mult *regretatului* meu prieten Gârleanu.

Nu pot uita nici azi când mi-a eșit în „Sămănătorul“ cea dintâiu poezie „De trei nopți și de trei zile“: Mergeam și eu la cursul de logică și filozofie dela Universitate a marelui profesor Maiorescu. Cu o zi înainte apăruse „Sămănătorul“ cu poezia mea. Când am intrat în sala de cursuri, studentele își și dădură coate și își șoptiră: „Aista e Dragoslav“. Asta mă umplu de înaripare și de o fericire necunoscută și inima îmi tresări și crescù ca o pâne și par'că saltai de o palmă; iar când tipării tot în „Sămănătorul“ și „Vine Vântul“, dispărutul poiet

P. Cerna, împreună cu poetul Corneliu Moldovanu autorul romanului „Purgatorul“, și cu alți parnasieni, mă luară la berăria „Basilescu“ din str. Doamnei—azi Paris, și făcură cinste cu vin și cu câteva sticle de șampanie.

Toate astea mă făcură să văd înainte un drum de diamant cu pomi și pasări de aur și cu fântâni cu ghisdele de pietre scumpe și cu apă nemuritoare, și care drum ducea la un palat de făgăduinți și măririi ca din poveste.

Iar acolo, unde mi-am luat sborul și cu mai multă putere în lumea literilor, unde mă simții mai în plinătatea aripelor mele, a fost revista: „Convorbiri Critice“ de sub direcția cunoscutului critic literar și profesor Universitar d-l Mihail Dragomirescu care cu o îndrăzneală nepomenită, chiar de la cel dintâiu număr al publicației, mă înfățișă cititorilor ca pe un scriitor de seamă, și la care revistă am scris timp de patru ani, până când a încetat.

Iar acum, după o muncă de peste douăzeci de ani, în zădărnicia atâtor visuri de trubadur și așteptări, — am găsit că

sunt mai sărac de cum am plecat,— par'că și cu sufletul mari împuținat, ci doar cu un adaos la calvarul meu; aceea de a mă numi scriitorul-de azi, care semnează toate articolele și volumele sale cu numele de

Ion Dragoslav.

1921, Octombrie 8 st. v.

Pălticeni : Str. Boian No. 43.

CUM ȘI-A PIERDUT
CREDINȚA IVAN VASILICI

Cum și-a pierdut credința Ivan Vasiliți

Ivan Vasilici Trihanov era un soldat rus din al 25-lea regiment de artilerie de câmp; un om care, deși era de 45 de ani, totuși nu avea un fir de păr alb în barbă sau pe cap. Căci trebuie să vă spun că era el soldat, dar avea o barbă zbârlită și roșcată ca și coada unui vulpoi. Nasul lui Ivan Vasilici era ca râțul unui porc; par'că fusese de aluat și cineva îi trântise un brânci și căzuse în el. Odată nasul lui fusese roșu, dar acum, fiindcă nu mai avea votcă, devenise vânăt; umerii obrazului puțin eșiți, iar ochii lui albaștrui-verzui, păreau de gaiță.

Asta însă nu-l împiedică să fie omul cel mai pravoslavnic dintre toți soldații aflați în cfortirele din ulițele Pietrari și Boian.

Venise cu regimentul pe la 10 Octom-

brie 1916, fără gloanțe în cartușiere și fără obuze în chesoane. Cartușierele le-au lepădat goale prin șurele oamenilor, iar chesoanele și caii prin grădini. Au zis că vin să steie numai trei zile, dar ei au stat douăzeci. Pe când soldații noștri luptau în Ardeal împotriva armatelor Kaizerului ei se puseseră pe ceai și guleai și *amor* prin cele case ale caror gospodari erau departe la datorie și la jertfă.

Toate erau pe plac lui Ivan Vasilici hlebă avea,—niște pâini ca niște ceaoane— „cașa“ avea, unt avea, ceai destul, zahăr berechet, mahorcă și papiroz de dat și la alții, macaroane și carne cât vrei; un lucru îl nemulțumea: „*Votca*“. Nu avea votcă—rachiu. Și asta îl omorâ.

Comandamentul rusesc din România, a cerut să se verse toate băuturile spirtoase, zicând că, la facerea socotelilor, le-or plăti; nu de alta, dar a adăugat că dânsul nu răspunde de ceea ce se pot întâmpla, cu bețivii lui soldați. Și într'un fel a avut dreptate, căci soldatul rus când se dă la oală, e ca și porcu la troacă; poți să-l ucizi și nu se dă înapoi.

Și apoi, rusu îi abraș; se apucă de sotii: se bate, taie. Asta la beție; la trezie e cel mai cum se cade om, cât are ce mânca ce bea și ce îmbracă. Și rușii tocmai, Doamne, fiecare soldat avea câte două mantale, haine de iarnă vătuite, câte două perechi de cizme până la genunchi, apoi flanelle, ciorapi, mănuși — și albi la cămeși și îmbăiați veșnic. O, și pentru asta ei ridicau pe țar și pe țarină în slavă. Ce e drept, copiii oamenilor săraci, atâta vreme cât le-a trimis soldaților, guvernul din Petrograd de mâncare și de îmbrăcăminte, nu au avut grijă nici de haine, nici de ale gurei. Nu dădeau ei așa pe degeaba toate, dar unde găseau câte o leacă de milă dădeau din toată inima. O, dar lipsa de „votcă” îi necăjea tare și amarnic se sborșeau pe comandanții lor și pe cârmuitorii noștri, că nu le dădeau rachiu. Totuși, ca să-și facă damblaua, unii cumpărau chiar spirt denaturat, apă de Colonie, „Diana” și alte medicamente făcute cu spirt și chiar tinctură de iod și tot se chefuiau. Apoi, dă Doamne bine, să fugi din casă. Chiar și Ivan Vasilici s’a chefuit odată: Cfartirul

el îl avea la mine cu vre-o cinci soldați și grade de ale lui. Și într'o zi, tocmai că ei mai găsiră și niște spirt sadea, dosit pe la niște hoți de negustori, dar scump foc; însă Ivan Vasilici nu se uită la asta, ci dădù și el 30 ruble, și împreună cu alți vecini ruși îl mai vopsiră și cu niște spirt denaturat, cu niște colonie; îl mai îndoiră cu apă și, cu canele de ceai, pune-te pe băutură Ivane, și pe joc. De acolo, ce li s'a năzărit — bătae de lege: Ivan Vasilici s'a ales cu o rană vânătă la coada sprincenei stângi.

A doua zi s'au împăcat, cu părere de rău că nu mai au ce bea. Of! Of! Ce necaz le făcea și lipsa asta de băutură. Sufletul și l'ar fi dat; ar fi vândut și țara și pe țar numai să nu lipsească draga lor votcă.

Câte odată, eram necăjit foc, că stau atâta și nu se mai duc să dea ajutor fraților noștri în Ardeal, că de o lună de când rușii tot cântau că au să ieie „Vatra-Dornei“ și ei tot pe loc stăteau.

Trecea „pihotă“ destulă—pedestrime,—dar artileria abea sosise, cum spun fără

tunuri și fără obuze, doar cu ȝhesoanele. Așa că într'o zi întrebai pe Ivaņ Vasilici :

— Ivane, da, nu mai mergeți odată la război?

— „Ne treba război, — votcă! Război tri, tri“. Și arată pe degete trei, voind a-mi da a înțelege că de trei ani luptă. Apoi adăogă: „Dai votcă, ia războiu“. Și arată cu mâna spre Bucovina.

Totuși, cu toate necazurile de toată lipsa votcei, se mângâia cu rugăciunile. Ivan Vasilici fusese dascăl la o biserică, și avea e carte groasă și soioasă de rugăciuni, și dimineața și seara numai ce lua cartea și căzând în genunchi începea să citească și a se ruga mai cu seamă pentru împăratul și împărăteasa lui :

„Dai boje sdorové : naș Nicolae, naș Alexandra, naș Alexei, naș Tatiana, naș Anastasia, naș Olga“.

Și bătea la mătanii de îi pocneau cio-lanele și săruta pământul ca pe un sfânt.

O, pe asemenea oameni niciodată nu i-ai fi crezut că sunt în stare să-și tră-deze tocmai pe împăratul lor și să se lepede de legea lor.

Și cu toate astea Ivan Vasilici veni într-o zi, Dușăre de supărat — acasă.

Ei își aveau bucătăria afară în câmp. Acolo se duceau cu „scatioalcele“ și luau tainul: supa, cașa,—ce le dădea.—Și tocmai veni cu scatiolca lui plină nu știu cu ce, și cum sosi, haț, se duse cu ea la porc și i-o vărsă în troacă, strigând :

„Cartoșca ? A, cartoșca ? Rumanschi cartoșca, — Ruschi — macaroane. Cartoșca, dai, ni treba împărat !“

Ce era ? Până atunci le dăduse supă cu macaroane, și acum depozitul lor se gătise și le dăduse ciorbă cu cartofi, deși cu carne destulă și grasă.

Seara făcù acelaș lucru și mâncă numai pâine cu slănină, și bău ceai ; dar nici lui D-zeu nu s'a mai rugat pentru naș Nicolae și toți ceilalți ai lui, ci s'a culcat supărat și mânios cum nu-l mai văzusem până atunci.

* * *

Zile întregi nu le-au mai venit macaroane, dar foamea e cel mai bun bucătar ; Ivan la urmă a fost silit să mănânce și

ciorbă cu cartofi nu numai cu macaroane. Că așa e omul : se învață cu de toate. Dar dacă din ziua aceea, cum zic, nu s'a mai rugat Ivan Vasilici pentru naș Nicolae și naș Alexandra lui, în schimb mereu amenință spre Rusia :

„*Ciorti ! Ni macarone ?... Ni cușet ? Nui războiu ! Votca ni, 'vin ni, guleai ni, ni macarone ?... Ai Ciorti, Petrograg — prapal !...*“ Se vede că deatunci se învoise guvernul din Petrograd cu Nemții să ne împartă, căci ca să le taie pofta soldaților ruși de-a mai luptă, se hotărâse se vede, să nu le prea trimită nici de ale gurii și nici munițiuni la vreme ; și din ziua aceea chiar începuse să scadă toate : zahărul, mahorca, papiroza și chiar cu istovul și orezul — „cașa.“ — De unde până atunci mâncaseră cașa de orez ca zăpada, acum încetând și porția asta, iată-l pe Ivan Vasilici venind iarăși cu scatiolca, tunând și fulgerând împotriva celor dela Petrograd și vărsă în troaca porcului bunătate de arpacaș cu unt. Ciorba de cartofi o mai mână el, căne cănește, dar pe arpacaș cu unt nu l'am văzut niciodată

punând gura. Noroc pe purcelul meu să trăiască bine o vreme, până le-a dat rușilor crupe de păpușoiă cu unt. Astea, par'că îl mai ogol o leacă pe Ivan, dar nu prea.

Insfârșit, pe la finele lui Octombrie, venirea și așteptatele tunuri și muniții; și pe când ai noștri, săracii, apărau Odorheiu, și valea Jiului, ei tocmai atunci pleacă lălăind după obiceiul lor rusesc — zicând că se duc la război la Vatra-Dornei. Și cu dânșii se duse și Ivan, dar tare nemulțumit de felul cum a fost oménit de guvernul din Petrograd. Și mai de grabă s'ar fi dus la dracu decât la război.

Revoluția a venit. Impăratul Rusesc a fost detronat, c'a dovedit că și-a dat coatele cu nemții.

În casă la mine au venit alți Ivan Vasiliți, cărora tuturor revoluția le atârname în piept câte o fundă roșie.

Ivanii o iubeau ca sufletul și-și vedeau în ea toate fericirile visate, care nu veniseră nici până azi; — din potrivă, lipsă din ce în ce a multor bunuri, pe care nu le-au mai adus nici bunica revoluției, își

rânjea dinții în toate colțurile armatei rusești.

În schimb de orez cu unt, se hrăneau cu idei bolșevice, cări începură a fi aduse de soldați de pe front, și prin cari li se făgăduia tatalui lui Mahomed, guleai, scutire de oaste, de biruri, ocăua lui Ivan-cel-Groznic, și multe de toate.

La lunie, pe când armatele noastre răzbeau pe la Soveja, la Sticlării făcând mii de prizonieri nemți, armatele noiei republici ruse se retrăgeau dela Ștanislau spre hotarele țării românești: 50.000 prizonieri ruși lăsara numai în Bucovina în mâna Austro-Maghiarilor, osebit jumătate din județul Suceava, partea cea mai poetică din toată țara Moldovei cu: fabrici de cherestele, cu munți și păduri seculare.

Coloane întregi fugeau mâncând pământul ca de-o arătare și năvăleau tot în Moldova așezându-se prin orașele din apropierea graniței Bucovinei și prin sate.

Soldații bolșevizați nu mai vroiau să lupte, și potrivit cu ideile lor năstrușnice, alungară preoții; nu mai vroiau să știe de Dumnezeu, de nimic; prinseră a fură, a

arde, a ucide și a împrăștia cu sila bolșevismul și groaza prin satele noastre.

Și, într'o zi, ce să vezi, ne pomenirăm cu artileriștii care plecaseră cu câteva luni înainte, că năvăliră iarăși la noi în târg, de data asta cu munți de muniții. Și iată-l pe Ivan Vasilici iarăși la mine; însă și dânsul ca și toți soldații ruși cu fundă roșie la tunică. Iar Ivan Vasilici nu mai avea nici cartea de rugăciuni la'el; par'c'ar fi mâncat-o în loc de prescură.

— „Ei, îi zic eu, Ivane Vasilici, bine ai venit, dar cum ai părăsit războiul?”

„Ni treba războiu. Mir, mir! Destul patru ani. *Hlopiț, hazaica, domo*, dor la mine“.

— Dar undeți-i cartea de rugăciuni?“

— Ni treba.

— Nu te mai închini tu lui D-zeu?

— Ni *haroșe!* Boje, ni dobru: *Pa cușef* nu-i, cașa nu, mahorca nu, votca nu, Boje, boje ni haroșe. — Nu-i!

— Cum Ivane Vasilici, te-ai făcut un nelegiuit, un iritic, un ticălos, numai crezi în nimic? Tu creștin pravoslavnic, care

te închinai dimineața și seara până-ți desnodaî ciolanele...!

— „Dai votca, ia, Boje; ne dai votca, ni *dobru*.”

— Bravo ție Ivan Vasilici. Salam să-ți fie, dar e vorba ce e cu războiul, ne-ați părăsit?...

— Bolcevic. Io bolcevic. Burjui — prapal! Tai!

Și-au trecut nu trei zile, ci luni, și-a venit anul decând cei dintâi artileriști cu Ivan Vasilici au sosit în târgul nostru. Când iată-i într'o zi că se pregătesc de ducă. Și Ivan Vasilici și-a luat rămas bun dela mine și-mi spuse că se duce de acum „na domo” — în Rusia, „na hazaica”, „na hlopiți”.

— Du-te sănătos Ivane, îi spusei eu, și Dumnezeu să-ți lumineze mințile și calea rătăcită.

Și i-am văzut cum au plecat cu muzica în frunte, și cu ofițerul călări. Era o zi de toamnă, bura ca și cu vârfuri de ace; frunzele copacilor erau umede, unele galbene ca lămâia, altele ca sângele. Nouri negri zburând ca niște arătări ciudate; fugeau dela

răsărit spre miază-noapte ca și balaurul după pradă, și m'am uitaț după dânșii până s'au pierdut pe șoseaua Fălticeni—Dolhasca, în ceața de pe valea Somuzului.

li credeam duși acum...

Când așa prin Ianuarie, pe când dădusem, fără voie, în dârdora tratativelor de pace, iată că ne pomenirăm la porțile orașului, într'o zi, cu 40.000 de bolșevici, de nebuni ruși, cu 200 de tunuri. „Maica Precista, dar asta!” Veneau să prade orașul și să dărâme totul.

Noi nu avem decât vreo 250 de soldați din reg. 2 grăniceri în oraș. Ei bine, acești bravi ostași ai noștri, cu o baterie de artilerie românească, i-au bătut de i-au snopit pe muscali; i-au făcut ciuciulete pe dealul Spătăreștilor. Apoi, au avut soldații noștri ce aduna la fugari de prin sate. Câte doi duceau câte o sută de ruși la gară.

Când, la câteva zile, văd pe un soldat român ducând pe un rus dinapoi. Mă uit la el: — era Ivan Vasilici în persoană, victimă a bolșevismului rusesc.

„Maică Domnului!” îi zisei eu: „Bine”

Ivane, era vorba să te duci „na domo, na hazaica, na hlopiț. Cum de a-i ajuns așa de nenorocit?”

— „He-hei, oftă adânc Ivan, ia io bolcevic... Rău!...”

Și ar mai fi zis ceva, dar soldatul îl împinse înainte și se pierdù cu el pe ulițele orașului — spre gară.

Ce făcuse nu știu, dar cecece mi-a dat de gândit și astăzi, este: cum de și-a pierdut credința Ivan Vasilici Trihanov?!..

RASVRATITUL

Răsvrătitul

Era în vară anului 1906, înaintea răscoalilor țărănești, când într'o zi călduroasă primii. o scrisoare de la prietenul meu Gheorghe Popescu, prin care mă poftea să petrec câteva zile la el la moșie, la Poçolenii-Săraci. Și așa, pe aproape de Sf. Ilie, într'o zi cu un soare destul de aprins să coacă roadele și grânele întârziate, luai trenul și plecai.

Doream chiar puțină hodină de țară. Că știi, cum e vara la București, că poți coace și castane pe asfaltul străzilor. Și doar seara ce-ți mai dă puțină răcoare; încolo mai nu te faci răsol în dogoarea pietrelor și-a acoperișului caselor.

Nu e nevoie să spun cât e Pocolenii-Săraci departe de București, decât că, mă oprii la gară Vadul-Mirei și de acolo am luat o căruță și pornii la prietenul meu

ale cărui case mari, învelite cu olane roșii, se vedeau pe deal, înconjurate de plopi, grădini cu copaci de tot felul și vii.

Mă primi cu deștulă bună-voință. Seara la masă, îmi înfațișă și pe fratele său Grigore, venit nu știu de unde; un băiet cam de două-zeci și trei de ani, subțirel, smead și cu sprincenele arcuite ca două aripi în sbor. Terminase școala de Comerț dela Gand și acum, până una alta, își găsisese și el röst să facă agricultură cu frate-său.

După cât îmi dădui cu mintea, băieții se vedeau a fi singuri stăpâni pe moșie, că nu văzui decât pe servitori și pe ei pe lângă casă.

Deocamdată mă sfili să întru în amănunte, dar din câte prinsei, cât stătui pe la ei, aflai că erau orfani de amândoi părinții și că nu's decât ei doi mari și tari pe acolo.

Și unde mai pui că erau băieți buni. Mai ales, Gheorghe se bucură tare că m-a văzut, iar seara, la masă, și destupărăm câteva sticle cu vin și, înaintea lor, ne puserăm pe prăpăstii din vremea când el era student în drept, iar eu hon-

drăluiam pe la facultatea de litere. Toate studentele drăguțe au fost trecute în revizie și n'a fost una să nu vorbim de ea; să nu ne amintim de trăsăturile ei, și ne întrebaram pe unde se află, și ne amintirăm și de toți băieții buni de petreceri și baluri din vremea ceea, și oftaram adânc de vremurile cele îngropate pentru totdeauna.

Târziu de tot ne-am ridicat. Eu trudit și de drum și, mai luând și câteva păhărele, prinsei a clipoci. Ei care erau în gălați și cu grija oamenilor, la munca câmpului, și cum trebuiau să se scoale mai dimineață, se și ridicară.

„Acum să-ți arătăm odaia d-tale“, zise Gherghe, și luând un sfecnic cu lumânare, îl urmai pe-o *verandă* și mă pofti în o odaie ce dà într'un balcon de ostrețe și cu ferestrele în grădină.

Era o odaie mare de culcare cu două paturi lipite unul de altul, cu o canapea, cu scaune vechi, dar încă în bună stare, cu un biurou frumos încrustat cu sidefuri și flori. Canapeaua mare, largă și pe ea făcut astârnutul meu.

Pe pereți, deasupra celor două paturi —

la capătăile lor — spânzureau două portrete mari în ulei și eu rame mari aurite, legate de cuie cu niște șnururi groase. Unul înfățișă un domn cu ochii aspri, scântăitori, cu favorite negre și cu sprincene arcuite care aduceau mai mult cu ale lui Grigore. Bărbatul era în jachet negru și, cu un deget sprijinit de încheotoarea jiletcei la care spânzura un lanț de aur, poză mareș.

Femeia — o doamnă grăsulie, tânără, pictată cu capul gol și până aproape de genunchi se vedea că purta malacof; ținea în o mână un evantail — înfățișă o ființă blândă, dar cam avea ceva de tristețe în fața ei; aducea la nas, ochi și gură cu Gheorghe. Și el îmi grăi :

— „Asta e odata de culcare a părinților mei. Nici eu nu mă culc în paturile lor, că mi se pare că chipurile lor din portrete m-ar spua ceva muștrător. Și știi — eu n-am văzut nici pe tata mort, nici pe mama moartă. Când a murit tata eram mic și guvernanta chiar, încă pe când era în agonie, ne-a luat și ne-a dus la o moșie alătura, și nu ne-a adus decât la o săptămână aici.

„Pe mama asisderea : eram la studii în Germania. și când am venit acasă era și îngropată; biata a murit de anevrism: era o femeie cinstită, bună și tare-cumsecăde. Acum, dacă nu i-am văzut morți, par'că îi aștept din moment în moment să vie. Și, acum, noapte bună! Iată ai apă, lumânare, chibrit, ușa care dă în balcon te duce la o cămăruță din dos pe gangul balconului, și mâine, la plimbare pe meleaguri să vezi și oameni la muncă“.

În adevăr — a doua zi dimineață, după ce luarăm cafeaua cu lapte în balcon, în aierul sănătos de țară și în șoaptele grădinei și în taina florilor și al chiscuitului pasărilor, o și luarăm la plimbare cu docarul tras de doi cai ca niște ducipali și nu ne înturnarăm decât la masa de prânz pentru a mânca bine, a bea din belșug, a ne hodiți, iar spre seară, pe răcoare să pornim iar pe șoselele și drumurile satului, ca iar seara, înturnați cu o poftă de mâncare ca de lup, să destupăm alte sticie și să începem din nou taifasul cu amintirele noastre din trecut.

Mai mult vorbeam eu cu Gheorghe. El

era mai înflăcărat ; la un pahar cu vin. Grigore, care era mai tânăr decât noi, tăcea, și dacă ne lipsea o femeie drăgălașe la masă, care să soarbă doar din când în când din pahar și să asculte doar ce vorbesc bărbații și să zâmbească tainic, apoi părea el: așa era de naiv de a le noastre, și de retras în felul lui de a fi.

Zilele s'au scurs așa ; zile fără să le știu numărul.

Când, într'o după amiaza unei zile de sfârșit de Iulie, Gheorghe îmi spuse: „Azi mergem la gârlă să scăldăm caii și trăsura cea mare că avem să plecăm de „Schimbarea-la-față“ la Urlați, — la târg“.

Era o după amiază de cele prăfuite, cu cerul alburiu și cu cioare și vrăbii doar prin copaci. Grânele târzii erau în gireadă, iar câmpurile păreau scoarțe galbene, tunse. Soarele deși încropit, dar par'că părea și el obosit de atâta trudă ce avusese cu coptul grânelor și a popușoaielor acum în ținte. Doar un vânt mai adiea venit din spre miază-noapte ca o fluturare de *evantai* de pene.

„Să ne luăm și ceva mâncare, răspunse

Grigore, că o să ne bălăcim și noi nițeluș, și știi după baie îți vine și foame.... Vin luăm dela crâșmă“.

Și, cu vizitiul pe capra trăsurei, o plecarăm. Trăsura era mare, nouă aproape, îmbrăcată cu postay civit.

Balta era la moară, la opustul el la marginea de sfințit a satului. Peste drum de moară era o crâșmă.

Traserăm sub niște sălcii pletoase.

În adevăr, când ești din apă par'că ești deșirat de tot de puteri și par'că îți vine și foame.

— „Să mergem la ceea crâșmă, nu aici, zise Gheorghe: „Avem crâșma noastră“. Și Gheorghe de data asta se sui el pe capră și mână caii, și meraserăm cu trăsura mai înainte de moară, și ajunserăm la altă crâșmă cu șopron înainte sprijinit pe stâlpi pentru adăpost la vreme de ploaie.

— „Hai dați-vă jos, zise Gheorghe și intrarăm. Apoi el se înturnă spre mine:

— „Aici e un vin minunat, măcar că e la țară“. Înăuntru — nimene.

Cârciumarul, un om lung, uscățiv și

deșirat, încins cu o postelcă ce fusese cândva albă, ne ieși înainte.

— „Un litru bade Gheorghe“, porunci fratele mai mare, „și un sifon, și, dă și vezețiului un sfert de viț și spune-i să ne dea pachetul cel cu mâncare“.

La asta Grigore bătù ușor cu palma în masă, și zise:

— „Aice să ni'l pui pe masa goală la botul calui; n'ai ideie ce plăcere am să beau în crâșmă în răcoare, fără nimene, și în miros de rachiu și pe scândura cum o vezi“.

Tustrei ne așezarăm pe laițe, la masa lungă: eu cu Gheorghe alături și Grigore în fața noastră.

Vinul și pachetul cu mâncare fu adus îndată. Grigore desfăcù legătura și așeză gustarea, pe când prietenul meu turnă în pahare și — „hai noroc!“ rosti el.

Băurăm noi litrul cel. Bun vin! Gheorghe își sorbi mustățile și adăogă uitându-se împrejur spionător:

„Asta e un vin pe care nu-l dă oricui. E din via mea. I-am spus de l'a strică, îl dau afară din sat, căci crâșma e a mea

și el are frică. Nu-l vezi cum umblă? Eu, l'am pricopsit, da' era, vai de el înainte... Ce-am făcut noi în satul ăsta, o minune; să mergi mâne să-ți arăt școala, biserica, banca, și gospodăriile oamenilor".

Dar în clipa aceea, iacătă că intră niște oameni — țărani: Iși luară pălăriile, apoi cezură o litră de țuică și ieșiră afară și se așezară la alta masă sub șopron.

Când nu mult, intră și un om cam de trei-zeci — trei-zeci și cinci de ani; un om ciudat la căutătură: cu sprincenele negre îmbinate și ridicate, cu mustețile negre, teșite, dar puțin cam sbârlite, neîngrijite; cu barba rasă, dar cu niște favorite aproape niște floace spânzurând dela ureche în jos; semn că nu se răsese de mult, și cu ochii adânci, negri și sclipitori ca de hoț, că mă făcù să mă uit fără să vreau la cei doi frați. Ei la vederea omului se uitară mai întâi zâmbind unul la altul, și pe dată și înturnară capul în altă parte uitându-se pe păreți și zâmbind. Venitul după pălăria veche, pleoștită pe ochi ca o șandrama aplecată într'o parte, după biciul de pe mână și cămeșă-

asudată trasă peste ismene; după bocanci din picioare prăfuiți, se vedea că vine dela o căraușie, de undeva departe.

Cum intră, și dădù cu ochii de boieri, par'că l'ar fi fript cineva; ci doar își aruncă o privire chiorășă spre noi, și se și înturnă repede spre crâșmar; apoi scoțându-și o pungă neagră, soioasă de la brâu, îi zise trăgând curelele pungei:

„Domnule Gheorghe, dă-mi și mie un pachet de tutun de două-zeci de bani. Și scoțând o monedă albă de nichel negăurită—cum erau bani de nichel întâi,—o trânti pe teighea, și cum văzù pacul de tutun, îl și puse în sân și își făcu vânt pe ușă. O clipă, și o căruță să auzi hodorogind cu fugă, până ce sgomotul se pierdù până departe și nu se mai înțelese de cât ca o borboroseală ciudată.

O posomorală se așternù pe fața celor doi frați, care nici numai atinseră din mâncare.

— Da, ce aveți? îl întrebai. Aista cine e, —îi dau eu—care a venit ca un nor și a fugit ca un necurat? Parcă ar fi strein de sat. Ce v'ați schimbat așa la față?

La asta Gheorghe zise, frecându-și fruntea :

— Hâm ? — Când ai ști ?

— Lasă, bre, grăi Grigore, apucându-și fratele de braț, ce să mai spui ce zice lumea pe ici, pe colo.

— Ba, lasă să-i spun, că te-i pomeni că-i spune altul și și-o face omul cineștie ce ideie. Și apoi ce e strein de noi ? Și Gheorghe făcând o sforțare, de voință, urmă cu greutate : „Astă bre, el zice că ne e frate“...

— Frate, el ; după ce ?

— „Nici noi nu știm — așa zice el și gura lumii : — Maică-sa înainte de a se însurà tata, ci-că a slujit la curte la noi și a stat câți-va ani la el ; ea era măritată. Cu bărbatul ei până a venit la noi, nu a avut nici un copil și din pricina asta, așa se zice, că o cam bătea, de ce nu-i face copii. Dar ea nu știu ce a dres că ci-că i-a trântit unul — pre omul ăsta. Dar de, știm noi ; e adevărat ori ba ? Și chiar de e așa, cum să spunem că așa e. Da' el la toți spune că ne ie frate și ne e frate, și că noi suntem aceia care îi

deținem partea lui de moștenire, și scă a fost testament și noi l'am dosit și câte și mai câte?

„Am vrut să-l apropiem, să-l ajutăm, că chiar deși ar fi fost așa, dar dacă el a avut tată; mamă-sa avea un bărbat, cum să te arăți că ești fratele lui? Și apoi, tata, dacă am fost și noi doi, ce testament putea să facă?

„Am vrut, cum spun, să-l ajutăm, dar el nu dacă nu-i dăm partea dreaptă, nu-i trebuie nimic. E un încăpățânat, așa că nu mai poți să mai vorbești cu dânsul. Și apoi e un ignorant, un păcătos. Almintrelea e om detreabă, muncitor nu supără pe nimeni.

„In sufletul nostru, nu zicem că tata nu ar fi avut un păcat. Da' cum să-l reu-noști?“...

La vorba asta o liniște se făcu în sufletul meu, o liniște adâncă, încremenită. Cei doi frați și ei tăcură privind-și mâinile împreunate pe masă. Nimeni nu îndrăzni să mai scoată o vorbă.

Când deodată Gheorghe o sbucni ridicându-se și oftând: „De acum, să mer-

gem., Apoi, după o clipă de gândire urmă: „Asta are să ne facă într'o zi un bucluc. Am o presimțire în mine“....

— Lasă, bre, îi dă Grigore; mereu îi dai cu superstițiile. Eu nu cred în fleacurile astea.

— Ai să vezi, tu, îi răspunse Gheorghe, eu îs cam profet... Avem să avem bucluc!“

Când ne am suit în trăsură, și caii își luară vânt, par'că gândurile mi se risipiră și îmi veni să râd, căci omul cela îmi părău nu știu cum, caraghios...

Totuși, când a fost la culcare, și am dat iar cu ochii de portretul boerului cu sprincenele îmbinate, mă și isbi icoana omului cu căruța și gândirile iar mă năpădiră ca șivoiul; îmi coplesiră ființa și în privirea portretului par'că vedem aceiași hotărâre, aceiași încăpățănare a odraslei părăsită care își cere partea lui de moștenire, pe care și-o închipuia el, că i-a lăsat-o tată-său, prin testament.

Și mult timp, în seara ceea, m'am gândit la întâmplarea asta și chipul omului cu sprincenele îmbinate ca și portretul.

boierului și azi îmi stau în minte ca două mărturii a unui păcat, și odată cu asta și țuruitul prelung și din ce în ce mai pierdut al căruței fratelui urgisit, par'că îmi răsună în urechi ca un glas de răsvrătire, ca un glas de vecinică trudă pentru a trăi, pentru a nădăjdui și a urî; pe când alături, par'că văd alt tablou: o casă mare albă, înconjurată de plop și verdeață, casă plină de avere și bunătăți și de unde omul cu căruța a fost svârlit de prunc; —poate în vederea încherei unei alte legături care a șters atâtea păcate ale trecutului, dând astfel puterniciei stăpânilor de azi, care deși recunosc păcatul părintelui lor,—deși, cum spun, ei voiseră să-l atragă și să-l ajute, să nu-l mai audă zicând că le e frate și că au dosit testamentul, — ei totuși îi dețin și partea lui de noroc.

Am stat vre-o două săptămâni la băieții iștia, în care vreme am văzut și eu că nu erau așa de răi la inimă, de haini precum se arătase țăranul cu căruța față de dânșii, la crâșmă: Au cununat pe un țăran și am jucat în horă—și eu și ei cu toți sătenii:

au botezat vre-o doi copii a unor mai nevoiași; văzui cum a ajutat unor țărani să-și cumpere vite; la altui i-a dat o vacă. În fiecare zi veneau sătenii ca la niște prieteni: ba, unul că are o judecată și nu știa ce să facă; altul că are de scos niște pământ; altul că nu poate trăi cu soacră-sa; altul că femeia a dat în darul beției. Și chiar femei veniră să se plângă de nevoile, ori de bărbați lor, și niminea nu ieșea ne îndulcit, neajutat.

Apoi, într'o zi, m-au dus chiar ei la școală și am văzut și o bibliotecă de toată frumusețea, și aflai de la învățător că e dăruită tot de Gheorghe. — și că banca populară era înjghebată tot de ei. Într'o zi mă dusei singur la învățător să-l mai întreb de mersul școalei și de alte amănunte: În scurt timp frați Popescu prinseră să mă ispitească din ce în ce mai multi iar învățătorul și între alte îmi povesti:

„Până a nu deveni dânșii stăpâni cu istov, se încercase preotul cel care a murit și învățătorul să facă o bancă, dar pe vremea aceea țărani nu erau pătrunși de foloasele băncilor populare și așa ră-

mase să se vadă cum ar merge alte bănci mai 'cu capital şi mai chiabure din alte sate. Băieţii aştia, însă, văzând că sătenii lăncezuesc numai în datorii şi în cămătărie, ajutară dânşii cu capital, banca. Şi, aşă, ţăranii au prins curaj şi au început a se înscrie cu toţii; căci şi-au zis: „datoria ne chiamă să facem şi noi ca dânşi“.

Toate astea dânşii le făceau nu că aveau nevoie de blagoslovenia sau de recunoştinţa lor, ci că se hăscuseră şi copilăriseră între dânşii, şi se pătrânseseră de nevoile şi de beţeşugurile lor, şi că toată puterea noastră sufletească ca Neam, ca naţie s-au convins că e tot în sufletul ţăranului; şi, deci, trebuie ridicat.

Apoi printre alte griji a fost, că au luat măsură să răstrângă băutura de rachiu în sat, căci vedeau că toată agoniseala ţăranului de peste an, se duce mai mult pe băătură: Dumineca mai ales şi alte sărbători, îşi duceau şi lucrurile din casă pentru băătură că a două zi nu aveau nici de o lulea de tutut, aşă că iar nu mai ce-l vedeam pe Român cu căciula în mână la scară :

— „Ce-i măi Stane ?“

— Așa și așa — cuconașule !

— „Bine măi ticălosule !“ Și după ce-i da și-l trimetea la treburile omului.

Pentru a mai scăpa pe săteni de pe pacostea paliciului, dădă pe fostul cârciumar afară ; căci era un ticălos, și un cămătar și un pungăș : îndoia rachiul cu apă și var și zamă de tutut, să fie iute, și așa puse pe un om al lui, și care e acela pe care l'ați văzut la crâșmă ; la asta din sat nu la ceea de la moară, cu obligația să nu vândă de cât bere și vin și alte mărunțișuri pentru nevoile țaranului. Toate faptele enumerate au atras dragostea sătenilor că toți nu le zic decât „tătuci noștri“.

„Singur Ion a Mânzului e nemulțumit și strigă pe toate cărările că el e feciorul boierului Popescu, tatăl băieților și că și lui i se cuvine o parte din case, — moșie ; că boierul a lăsat testament, dar, că dâșii l-au dosit. Dar eu cred că totul e o ațăfare, că vezi cu toate că le-o făcut și le face mereu bine țaranilor, mulți din ei tot is nemulțumiți. Ba chiar unii îi și dușmănesc.

Vezi ce e moșia : Lumea s'o înmulțit și țărani au nevoie de pământ ; nu le ajunge și ar vrea să le-o deie lor ; iar dușmanii îl tot asmuță pe bastard“.

Și cu asta m-am despărțit de d-nu învățător, iar a doua zi am și plecat ; mai mult ca băieți avea a se duce la târg la Urlați, și unde eu nu aveam ce căuta.

II

Trecuse acum și anul 1907 și nu mai primii nici o veste dela prietenii mei : Gheorghe și Gligore Popescu.

Răscoalele din anul ista mă îngrijiră mult din soarta lor, mai cu seamă că citisem prin ziare, că spiridușul răscoalelor țărănești se abătuse și prin județul prietenilor mei.

Totuși, zi cu zi, nu putui urmări firul dihoniei, dar le scrisei câteva scrisori, întrebându-i de nu-s amenințați, dar mai ba, să primesc vre-un răspuns ; — par'că muriseră.

Ca să-mi închipui, că în vârtejul răscoalei ar fi suferit vre-un neajuns — departe:

cu gândul, când îi știam niște îndumnezeiți de țărani. Ei, care făcuseră atâta bine sătenilor lor, îmi închipuiam precum și zisesem, că în alte sate țărani s'au pus zid năvălitorilor, — și la Pocolenii-Săraci, ar fi sărit și copii să-i apere.

Un singur om nu-mi pierea din minte: Jon Mânzu cela, și vecinic îl aveam înmăinte: întunecat și cu sprâncenele imbrămate ca ele boierului lordache din portretul din odaia unde dormisem la prieteni mei; acela par'că îmi strecură un fior nebănuit de grijă în trupul meu.

Totuși, judecând evlavia țăranilor pentru stăpâni lor, nici nu era vorba că Mânzu o fi ajuns să se răzbune. Acum nu doream de cât să se încălzească afară, ca să mă reped măcar, așa, de preumblare, pe la dâși.

Și în gândurile astea, trecu și primăvara anului 1907, și tot nu m-am dus. De ce? Nu știu. Ceva îmi spunea să mă duc, și ceva și mai puternic să mă opresc.

Vara mai fusei prin Moldova. Trecu și iarna anului 1908 și, cu multe și multe valuri de care fusei luat, par'că mai uitai

de dâșii, închipuindu-mi că acuma poate, se stingheresc de a-mi scrie, când mi-au spus prea multe din tainele familiei lor,— sau poate că și dâșii, luându-se cu multe de toate, m'au mai uitat.

Când, într'ună din zilele de mijit de primăvară, pe vremea când prind se înverzească sălciile din Cișmigiu, pe o vreme călduță, și cu un cer șters de nouri, și cu un soare ce părea o minunată floare de aur ce se deschide încetul cu încetul, trecui prin grădină să mă duc la un prieten ce stă dincolo de Măgureanu, în Sf. Constantin.

Când, pe una din băncile ce duce la podul de lângă pavilionul de pe lac, văd un om care, prin portul lui de slujbaș la tramvai, îmi atrase cel dintâi luarea aminte. Mă uit la el: par'că îl cunosc, par'că nu. El la rându-i se uită la mine și tresări și se ridică în sus și îmi zise luându-și șapca: „Bună ziua, boerule! Mă mai cunoașteți?”. Dar eu îi zic: „De unde? Unde m'ai mai văzut?”. Și căutam să-mi amintesc unde am mai văzut eu pe omul ista, dar totuși, ca nucumva să-l las nemângâiat că s'a înșelat,

pe când el se uită la mine zâmbind ca și cum ar fi zis: „Ghici?“, adăugai: „Aha, ce mai faci?“.

— Ia și eu pe aice, îmi răspuse dânsul; de când au murit boierii nu mai stau la țară.

— Cum? Când au murit? sării eu, într'o doară, căuțând să prind șirul, de unde îl cunosc.

— Ce nu știi?

— Nu! Ei, cum?

— Apoi, n'au fost uciși când cu răscualele din anu trecut?

— Cine?

— Cuconu Gheorghe și cuconu Grigore. N'ai citit prin gazete?

Aici mă luminai și strigai:

Cine? Cuconașii dela Pocolenii-Săraci?

— Chiar ei, răspuse omul.

Și, atunci, mă uitai bine la el și recunoscu pe vizitiul prietenilor mei, pe Dumitru Ciocan, care ne ducea cu trăsura la scăldat și plimbări. Dar vremea făcuse mare schimbare și în înfățișarea lui: părea mai cărunt; fața mai smerită și mai scrijelată de cuțitul suferințelor; se vedea că

pe fața lui Ciocan fusese un nor greoi și când se luase, dădù să se vadă o nouă mască. Iar odată cu asta, mi se nălucl și toată panorama satului Pocoleni, cu castelul pe deal, între vii și plopi înalți și acoperit cu olane roșii.

— „Nu se poate! făcui eu cu neîncredere: „Ei, cari s’au purtat ca niște părinți cu țărani?”

— De, boierule, răspunse Ciocan, și numai Ion, fratele lor vitreg, le-a făcut-o.

— Vra să zică tot acela cu căruța... Și în adevăr era fratele lor?

— O lume o știe, răspunse Ciocan.

Intr’adevăr, îmi și amintii de țăranul posomorât, cu sprâncenele arcuite și îmbinate, cu biciul pe mână, care, fără să deie buna ziua, cerù răgușit un pacioc de tutun și plecă ca o furtună, și că după asta, Popeștii îmi spuseră că țăranul e feciorul unei foste slujnice, care a fost la tatăl lor, și că au o presimțire că, într’o zi, el are să le facă o șotie.

— Da’, urmă Ciocan, după puțină gândire, o lume știe, așa e: el e feciorul boierului bătrân.

— Și cum, sbucnii eu, tocmai țărani ceia, pe care i-au ajutat, tocmai ei au fost așa de ticăloși, și s-au potrivit lui ?

— Apoi nu ; el a venit cu țărani altor sate, apoi, au mai fost și găinariii din sat, pe care i-a momit el că-i pune părtași la moșie. Răsculații au fost aduși într'un zori de ziuă, când satu era buimac de somn... Mi-aduc aminte ca acum... Dar, de ce nu ședeți ? Luați loc pe bancă ! Barim, să vă spun acătărea cum a fost.

Și, după ce luai și eu loc, urmă :

— „Era într'un zori de ziuă ; — cerul senin arătă, că are să fie o zi frumoasă de primăvară. Iarna pe la noi, fusese cu puținică zăpadă, și acum câmpul era golaș de tot. Cocoșii cântau a vreme bună. Când numai ce auzirăm clopotele la biserică ; foc prin geamuri : ardea crâșma boierilor, glas de trâmbiță, larmă, iar când ieșii afară, un călăreț cu o basmă roșie trecea pe dinaintea porței fâlfâind-o și strigând ceva. Și nu mult gardurile curței pârâiră, și o gloată de țărani beți : care cu topoare, care cu țapoale, care cu coase, furci și puști și, cu Ion Mânzu în frunte, încon-

jurară casa : mai toți străini de satu nostru.

— „Ce vreți mă ? îi întrebă cuconașu Gheorghe, care era mai inimos și eșise în capul scării numai în halat și în papuci.

— „Vrem cuconașule, strigară țarani, să lași moșia satului și *'mnetă* să te duci la târg“.

— „Dar tu, ce vrei mă Ioane?“ îl întrebă pe Mânzu, care tocmai ședea înfipt înaintea cu mâinile încrucișate pe piept, și privind trufaș și țanțoș pe boier.

— „Ce nu știi, ce vreau ? Te faci că nu știi ? Unde e testamentul tatei ?“

— „Care testament măi nebunule ?“, a întrebat cuconașu Gheorghe.

— Care ?... Te faci că nu știi ? Crășni din dinți Ion.

— „Ticălosule“ ! i-a strigat atunci cuconașul Grigore, care se și ivise după spațele cuconașului Gheorghe și căre avea un *livolver* sub halat. „Indrăznești să ne hulești părintele ? ...Na, moștenește-l dacă nu te-ai săturat !“

Și o pușcătură se auzi și un fum, după care Ion se învârti locului halucinat și,

pică, cât ți-i de lung, pe spate. O proscătură de sânge a țâșnit din fruntea lui și creierii se prelinseră pe obraz.. „Săracii boierii!., oftă adânc și cu greutate Ciocan, care după câteva clipe de reculegere urmă: „Au sărit țărani noștrii, dar era târziu..

A doua zi, le-au scos trupurile — soldații—de sub dărâmături,—făcute scrum...

Nenorocire mare boierule! De atuncia am plecat și eu mâhnit în lume... Acum îs vezeteu la tramvaiul cu cai..

Ce să fac? Mi-a rămas și mie destule parale la boieri. Acum, trebuie să muncesc din nou să-mi adun o leacă de agoniseală“.

La asta, Dumitru tăcù uitându-se gânditor la mânilor lui noduroase și cu bătă-turi de hățurile cailor. Apoi, sbucni iar, oftând adânc: „Ce să-i faci, așa a fost scris.. Blestem boierule! I-o blestemat Veta, mama lui Ion, când a eșit cu el în brațe, pe poartă. Că vezi, d-ta, înainte de a se însurà boierul cel bătrân, ea a fost jupâneasă la dânsul și era frumoasă și a avut *băiatul ăsta*.

— Dar par'că — îi tăiei eu vorba —

mi-au spus boierii d-tale că el avea tată.

— Da! Tată-su, Toader Mânzu, era vezetiu și ea fată în casă, dar el n-a trăit mult după nașterea băiatului, că l-a lovit un cal și a murit. Și-am rămas eu vezetiu, și știu toate cum s'au petrecut, că eu am fost la grajdurile boierilor încă de copil. Boierul pe urmă s'a însurat și el. Da' cucoana, ce a fost, că de *jaluzie* nu a vrut s'o mai aibă în casă, și mai să lese pe boier, iar dânsul ca să aibă liniște, i-a dat ce i-a dat și, i-a spus să se ducă, că are el grije de dânsa. Se înțelege, că ea, care fusese ca o stăpână în casa lui, a eșit tare cătrănită și, că ar fi blestemat, când a eșit pe poartă: „Praf și cenușe să se aleagă de voi“ !... și a prins a dă acatiste pe la biserici și a spune la toată lumea cum și ce fel e cu băiatul ei. Boierul însă, ca s'o facă să tacă, și s'o orbească și mai bine, o chemă la preotul satului, și care era mai cu un picior în groapă, și îi citi față de el, o hârtie în chip de testament, că chiar de ar avea copii cu cucoana lui, totuși va lua și ea parte la moștenire cu băiatul ei. Și i-o mai dat ce i-o mai dat, și

a scăpat de gura ei pentru o vreme. Apoi, boierul, când erau cuconașii de vârsta școalei, a murit și el. Veta a așteptat s'o cheme la moștenire, dar testament nu a fost.

Și așa a trecut vreme, Ion a crescut mare și cu vrășmășie de moarte către moșieri, până când a venit răscoala...

Și iată acum pe tustrei morți pentru avere. Nu se mai satură lumea de avere..."

Și cu asta își scoase ciasornicul și zise: „li, da-i târziu“... și se ridică: „Mă duc, că trebuie să mă sui pe vagon... Și rămâneți sănătoși!..“ Și scoțându-și pălăria cu o amărăciune negrăită, plecă printre copacii Cișmigiului, care, par'că, și ei se legănau cu tânguire de cele povestite de Ciocan; iar mie mi se năzărl iar în minte, cu o iuțeață nespasă, tot romanul acestei întâmplări: Chipul lui Ion cu brațele încrușate, stând dârz în fruntea leaotei de țărani, și cerându-și partea lui de moștenire, și nu mult, par'că îl văzui căzând cu fruntea găurită tot în ograda unde văzuse întâiași dată lumina zilei. Apoi moartea fraților lui și mistuirea conacului în vârtejul flacărilor; totul ca o scrisă a tainelor

nepricepute dar hotărâtoare ale vieții noastre, în vârtejul cumplit al luptei pentru a trăi, și în care mulți cad în genunchi învinși, iar alții, ca renăscuți din fulger, se ridică de stai uimit de vecinica prefacere a lumii, care ca și talazurile mării se luptă de colo până colo. Și e atâta loc între cer și pământ, atâta țărnișă ne udat, și cu toate acestea nu-și găsește loc nici mulțumire în sânul ei adânc, ci fierbe, se ridică, mugește ca prinsă de grele suferinți, pentru a se schimba în spume, care și ele se sfarmă de stânci, de zăgazuri spre a se retrage iar, și a începe din nou zădărnicea nepreceptei ei trude.

CERCAREA

C e r c ă r e a

Ploua și stă, se înoră și iar însenină ; deacolo, ținea ce ținea seninul, și iar alți nouri întunecoși veneau despre miază-zi, și iar ploaia umplea câmpurile. De o lună de zile plouă într'una, putrezea grâul în clăi. Și oamenii se dădeau în vânt și nu pridideau cu întorsul recoltei. Se făceau rugăciuni pentru statul cercărei, oamenii se închinau zi și noapte cu sufletul plin de obidă, că își vedeau truda și avutul cum pierе sub ochii lor.

Dar tot mai supărat dintre toți era moșierul cel nou dela Livezeni, un sat care de unde veneai, unde te duceai nu-i vedeai decât turla bisericei albă ca marmora.

Boierul dela Livezeni, „Cuconu Vasile Vicol“ cum îi ziceau țărani, ginerele preotului Grigore din Pricoapele, luase moșia Livezeni în arendă pe cinci ani. Atâta avu-

sese ca zestre : trei zeci de mii de lei dela preot și pe toate le băgase în moșie. Țăranii nu prea au voit să vie ginerele preotului, orândar, că voiseră s-o ieie dâșii, dar Vicol s'a lăcomit, că era aproape de parohia preotului de care avea nevoie câteodată pentru unele sfaturi. A ținut s'o ieie el, și așa a dat mai mult peste prețul dat de țărani, și a luat-o. Totuși acum era la Livezeni de doi ani și îi mergea prost : Ahul întâi, din pricină că fusese secetă mare, abea și-a scos cheltuiala casei și arenda. Anul al doilea, din potrivă, părea mai bun ; întâi cu ploi și soare potrivit pentru arătură și ivirea recoltei. Toate au mers bine : prășila popușoiului, creșterea grânelor și a rapiței, coptul grâului până la seceriș ; dar când să-l puie în șiră, numai ce l'a pălit vremea cea rea.

Dacă ar fi fost mai bogat, calea valea, dar tot avutul lui, banii ceia erau, și-i băgase în moșie. Iscălise prin tribunal pentru treizeci de mii de lei arendă anuală.

Dumnezeu a dat minte omului, simțire, l'a făcut întreg ca pe o mașină de tren, bună de tras greutăți, dar foarte slab. O

supărare neașteptată, o răceală, o molimă, îl face din om neom. Mai cu seamă supărările ruinătoare îl amuțesc, îi rupe sufletul în el și, Doamne ferește, unii dau în nebunie, alții în o boală grea și cu ei se nenorocesc și familiile lor.

Se zise că demonul, abea așteaptă ca omul slab de înger, să dea peste un necaz, ca pe dat' să-i sară de grumaz și să-i șoptească tot soiul de îndemnuri rele: să se ucidă singur, sau să ucidă și pe alții, ori să se apuce de alte alea.

Cuconu Vasile din Livezeni așa a pățimit.

Se împlinise luna decând plouă. Fiecare zi de ploaie îi luă câte ceva din curajul și inima lui, din mintea lui, din gândurile și judecata lui adevărată. Și cu atât se descurajă, cu cât vedea că, după câteva clipe de soare, venea iar o ploaie ropăitoare.

Țăranul e învățat cu astea. Sătenii mai bătrâni își amintesc de multe: unii de vremuri când a nins pe la Săn'-Petru; alții când n'a plouat o vară; alții când a plouat dela Florii și până la Sântilie într'una. Primejdii mari, casele cu totul s-au

dus pe iezer, leagăne cu copii, și nu și-a mai eșit unul din minte. Veșnic învățat cu zicala lui Iov: „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat“, și cu vorba; „așa a vrut Dumnezeu“, au dus greul și robia sute de ani.

Dar cei mai puțin deprinși cu viața aspră, și obicinuiți a trăi veșnic în sărbătoare, ușor se zmintesc și la suflet și la credință.

Avea cuconu Vasile o sete nebună de a adună bani, să se îmbogățească, să trăiască bine, ba să-și ajungă și unele ținte, și găsisese că moșieria e cea bună pentru așa ceva.

Dar la breasla asta trebuie răbdare. Inșă boierul Vasile chiar la o săptămână de ploaie începù să se frământa. Intr'o dimineață vechilul Tudoran veni gâfâind, și frământându-și căciula în mâini, îi spuse: „Boierule, grâul e tot înegrit“. La auzul acestor vorbe, arendașul doar a făcut ochii mari, și a rămas așa nemișcat, pe scaun, cu ochii în gol.

Un copil intră atunci pe ușă și se apropie de tată-său, cu desmierdări:

— „Tată! tată!“

Însă moșierul a și sărit cu mâinile să-l gătuie.

— Copilul a prins a țipă.

La asta năvăliră în odaie nevasta, slugile: — „Ce ți-l, măi bărbate?“ — „Ce-i cucoane?“ El însă se uită năucit, împrejur dând din umeri și fără să spuie o vorbă. Ceeace le-a dat de bănuiră că omul s'a zmintit la minte. Și în adevăr că de atunci n'a mai scos un cuvânt, nici nu a vrut să mănânce, sau să bea.

La cât'va vreme, după ce l'au purtat prin toate spitalele, preotul Grigore l'a dus la o mănăstire să-i citească. Însă și călugării îi spuseră la câteva zile, că i-au făcut maslu, i-au citit toate deslegările și moliftetele sfinților și tot nu l'a putut face să spună o vorbă; iar de mâncat apucă prostete, de par'că n'ar fi mâncat de când lumea. Și că ma' bine ar fi să-l ieie acasă, și să-l mai ducă la niscaiva doftori.

Atunci, preotul le-a spus să-l ție acolo, și să-l puie la ceva treburi, și din când în când să-i citească și câte-o moliftă.

În adevăr aceia l'au pus să șteargă icoa-

nele și să toace. Inșă el par'că nici nu auzea. Atunci au început să-l și ghiontească și să-l încerce și cu de-a sila. Și numai când simțea zorul, fugea repede de făcea ce-i porunceau, dar pe urmă iar cădea în prosteală.

Asta a ținut un șir de câteva luni. Singura ființă care îi purtă grija și dorul era tot nevasta lui. Vecinic o ducea în plâns și în rugăciune. Toate bisericile le colindase rugând pe Maica-Domnului pentru a-i îndrepta bărbatul.

Trecuse acum toamna cu ploi multe și mocnite și venise iarna cu Crăciunul la ușe și cu zăpadă mare.

Cucoanei Elena, nevasta lui cuconu Vasile, i se încremenea sufletul și îi sângeră inima, cu cât se apropiau sărbătorile. Bărbatul ei nu era acasă și nici în fire de a petrece Crăciunul cu dânsa, ca în altă vreme. Și asta par'că o înmormântă de vie. Se găsea mai nenorocită ca ori când. Cu un an înainte; în aceeași zi de ajun, casa ei luminată de zeci de lumini răsună de cântec de stelari, și de musafiri; colindătorii îi cântau la ferestre și

slugile se forfoteau de colo până colo. Acum pustiu. Imboldul veseliei îi perise. Sufletul i se înegrise ca un cărbune și nu avea gust de nimic. Toată lumea i se părea fericită, toate femeile fericite; pe când ea—o stafie într'o boltă de mormânt. Ziua de ajunul Crăciunului, ca și seara o petrecu într'o rugă desnădăjduită, în mă-tăanii, plânset, și post negru, fără să fi băut măcar apă. Să-i însănătoșeze Dum-nezeu prin minune bărbatul, sau să moară să scape de umilința în care căzuse.

Și să nu credeți, că poate spun o po-veste! Noaptea aceea i-a fost mult turbu-rată de vise și vedenii. În somn, între al-tele, i s'a arătat un țaran pe care ea îl prepuia că e Sfântul Iosif din Nazaret, ocrotitorul Sfintei Fecioare, și că i-a spus:

„Ia-ți bărbatul și du-l la biserică în ziua de Bobotează, și să stai acolo, până după ce s'or înmuia crucile în ape și s'or sfinți, că nu mai așa se va îndreptă. Dar să numai fie „Vameș“ și așa pofitor de averi“.

La asta cucoana Elena se și trezi și cum se făcu ziuă, se și duse la Pricoașele la satul ei, să-i spuie visul preotului și

s'o lămurească cam ce o fi însemnând cuvântul „Vameș“. Preotul Grigore ca om de biserică i-a spus:

— „Fata mea, asta nu e nimic decât că s'a lăcomit și n'a lăsat pe țărani să ia ei moșia și, i-a răzbit cu arenda. Asta trebuie să fie căci Vameș înseamnă omul lacom și apucător și el prea a vrut să se îmbogățească dintr'odată“.

Dar iat' că veni și ziua de Bobotează. Cucoana Elena spre nedumerirea sătenilor și a slujbașilor bisericeii, adunați la Livezeni la biserică, era acolo cu bărbatul ei, care se uită, ca de obicei, în jur și nu cunoștea pe nimeni. Stă, tâmpit privind în gol. Slujba se petrecu în ascultarea evlavioasă a țăranilor, cari erau despărțiți în două: bărbații înainte, cu pletele pe umeri și îmbrăcați cu sumane și cizme grele; iar femeile în urmă: unele îmbodobite cu ștergare groase și îmbrăcate: unele, cu cațaveici; altele cu sumane și cu fuste de tot soiul de fețe; iar altele cu catrințe. După leturghie, ca de obicei, eșiră cu lordanul la iazul satului, unde sătenii chitiră din ghiață o măreață cruce

îmbodobită cu brad și steaguri, în jurul căreia se adunase tot norodul satului, șeful de garnizoană, cum și milițienii din comună, cu puști. Deoparte erau oamenii cu focuri lângă ei gata cu frigările cu cari aveau a da drumul pocnitorilor cu praf de pușcă să huiască, ca la paradă, — sau cum le zice în Moldova și „sacalușuri”. — Cucoava Elena, urmă convoiul de aproape, ducându-și bărbatul ca pe un orb, și credincioasă visului, nădăjduia că are să se facă minunea ceea. Par'că o putere sfântă se sălășluisse în ea și îi întărea credința: să aștepte. Însă cum începù slujba la iaz, Vicol, prinse să se zbată în mâinile femeii lui încercând să fugă. Și tot spre iaz s'ar fi dus. Numai ajutată de oameni a putut să-l ție. Deodată, însă, un imn de slavă răsună în văzduh. Crucea fu aruncată în produvul iazului, trâmbițele milițienilor răsunară și sacalușurile huiră.

La asta boerul, care stătuse în nesimțire atâtea luni, clipl doar din ochi, ca deșteptat din somn, se zmuci din tot trupul și întrebă:

„Ce-i?” Și se uită în jur speriat și în-

trebă: „Unde-s?“ Puse mâna la ceafă și grăi: „S'a dus!“

Mulți se strânseseră împrejurul lui și îl întrebară:

„Cine?“

— Dușmanul. Ce, nu l'ați văzut, cum îmi stătea în cârcă și mă ținea de grumaz să mă gătuie? Glasul lui era șoptă în urechea mea „Nu mîncă! „Nu munci!“ Nu ascultă! Când dădea cineva în mine zicea: „Rabdă, că dă în mine, nu în tine“. Adeseori mă povățuia: „la funia dela clopot. la cingătoarea ta!“ — „Ineacă-te! Spânzură-te!“ Dar îngerii nu mă lăsau: se puneau strajă înaintea mea. Și chiar înainte cu câteva clipe, demonul mă povățuia să fug și să mă zvârl în iaz. Acum am scăpat. Uite-l'ai cum fuge! Uite-l'ai cum fuge! I-e frică de ape că s'au sfințit. Ie frică de sfâna cruce!“ Și, boierul Vasile privea peste câmpuri, la ceva ce nu vedea nimeni.

Și așa, din ziua cea boierul Vasile Vicol din Livezeni, spre minunea celor ce a fost de față, la Bobotează, a devenit iarăși om întreg. Bietul, nici nu știa ce se petrecuse cu el, iar când i-se spuse nici nu-i

veni a crede. Totuși, când gospodina lui i-a spus visul, se înfioră și făcù legământ înaintea icoanelor, ca deîndată ce ș-ia scoate paguba, va lăsà moșia în arendă sătenilor. Și în adevăr că Cel-de-Sus i-a și ascultat dorința : A doua vară a fost an bun și și-a scos, prin bună chibzuială și economie, toată paguba din anii trecuți. Peste puțină vreme a trecut arenda moșiei sătenilor ; iar de atunci, n'a fost om mai bisericos decât dânsul, și povestea minunea la toți creștinii, și-i povățuia zicând:

„Nimic să nu vă oprească de a vă ruga în orice clipă a vieței voastre. Și să vă rugați cu credință. Așa s'a rugat lui Dumnezeu nevasta mea pentru mine și uite ! m'a scăpat de peire. Omul, tot anul, de nu s'ar duce la biserică, dar când se aruncă crucea în apă, să fie acolo, ori ce ar fi, că-l scapă Dumnezeu de toate primejdiile, și-i merge bine peste an“ :

.
Istorioara aceasta este adevărată.

Eu am auzit-o dela gazda mea cucoana Sița Filipeanu, care e o femeie tare evlavioasă. Și care mi-a spus că și ei i-a povestit-o

chiar preotul Grigore din Pricoapele, so-
cru boerului Vasile din Livizeni, care era
rudă cu dânsa. Și tot satul Livizeni știe
această întâmplare.

BĂTAIA LUI DUMNEZEU

Bătaia lui Dumnezeu

— Să juri Gheorghe.

— Nu jur!

— Să juri, să mă scapi din belea.

— Nu jur!!

— Să juri, că nu-i păcat. Nu-i păcat Gheorghe, să mă scapi din belea.

— Mă rog, răspunse Gheorghe, eu n'am spus decât adevărul, și *amû*, cum să întorc? Ce-a zice judecata, lumea, că m'am ajuns cu d-ta.

— Nu-i nimic bade Gheorghe, așa's judecățile la noi, spui ce spui la cercetare, da, la judecată poți s-o 'ntorci.

— N'o fac bade Vasile, eu am copchii, nevastă, îs om cu frica lui Dumnezeu. Nu pot, nu pot!

— Bade Gheorghe, zise Vasile, uite, și băgând mâna în curea, scoase o hârtie

de o sută. Uite-o, de mă scapi, ți-o pun chiar amù pe masă.

O sută de franci! Dar când a mai avut el o sută de franci? O sută de franci era o sumă, bani, nu șagă. Inșă erau bani, din banii lui Costache Chitic, de pe boi. Și Gheorghe cum să uită la ei, par'că îi cunoștea că sunt a lui Chitic, vecinul din fundul grădinei, și asta îl făcea să se sfiească, să se înfioare, să-i fie frică de D-zeu, de—vre-o pedeapsă, ceva: Dar banii îs ochiul dracului, suta de franci îi făcea cu ochiul, îl ispitea, îi fură sufletul încetul cu încetul. In ea își vedea uțele nevoi încropite, nevasta mai îmbrăcată. Și par'că cu cât o privea, cu atâta Vasile Roșcov vecinul lui, i se părea mai puț'n vinovat, ba, el găsi cu puțință că și dânsul de ar fi văzut banii lui Chitic, poate i-ar fi luat.

El văzuse cu o seară înainte de furt pe Vasile și pe Catinca lui, venind printre pomi dinspre casa lui Chitic și că au intrat repede în ogradă la dâșii.

Era pe la Sânzienne, pe la prașila a doua, când iarba e de coasă; și era seară și lună. Din grădinițele caselor venea mire-

azmă ademenitoare de flori. Și oamenii acum întorși dela câmp, unii dormeau, iar lumina lunei dădea satului ceva de somn, de vrajă și chiar de fior. Chitic cu nevas-tă-sa, erau duși de dimineață la iarbă, cu că-ruța cu calul și aveau să vie mai târziu, că unde aveau loc de coasă era departe de sat. Chitic nu avea copii și nici Vasile Roșcov, deoarece s-au însurat abea în iarna trecută; femeile lor amândouă jucaseră la joc și erau prietene și acum vecini cu fundurile de gră-dină.

Casele în Șoldănești erau foarte rare, din pricina grădinilor cu pomi: ice la uliță era casa lui Vasile Roșcov, o casă de vălătuci șindrilată, și ne fețuită din pricina că abea în primăvara ceea o făcuse, lăsând-o să se mai usuce; alătura de el, în dreapta casei, era alt vecin, Vasile Pricop, un alt gospodar însurat de vre-o șase ani; singurul care avea un băiet mărișor de vre-o cinci ani-șori. Incolo, mai aproape de ei — din pricina livezilor nu era de cât gospodăria lui Chitic, și ea abea încropită, cu o casă de bârne și încă ne unsă cu lut.

Costache Chitic tocmai vându-se în săp-

tămâna ceea, Joi, niște boi, și cum erau vitele, ieftene, nu luase pe dânși decât cinci sute de lei, chipurile să-și cumpere niște juncani, și să plătească și o datorie — la creditul agricol — a lui socru-său, pe care îl înmormântase de curând.

Banii erau în hârtii, în cinci hârtii de câte o sută și-i încredinșase nevestei lui, să-i ție. Ea îi puse împreună cu hârtiile dela credit, și în care erau trecuți boii vânđuți, într'o naframă între teancul de laicere de pe lada dela căpătâiul patului. Și nime nu știa că le ținea acolo, decât Catinca, femeia lui Vasile, care cum îi văzù sosiți pe Chitici din târg, ea o și sbughì la Ileana, iar asta într'o clipă de ușurință și încredere i-a și arătat banii, și i-a zis Catincai :

— „Uite, cinci hârtii noi nouțe, să-mi cumpăr juncani și să-mi plătesc și „Creditul“.

Și a văzut Catinca că Chiticeasca le-a învălit iar în hârtiile creditului, și apoi în o năframă și le-a pus la al cincilea rând de laicere dela ladă. Iar ea venind acasă, i-a și spus lui barbată-său, și Vasile ispitit de mulțimea banilor, a și prins să fie muncit de

gânduri necurate să-i fure. Numai puțin și Catinca se văzù ispitită de a-și cumpăra o cațaveică și a bea ceva din banii lui Chitic.

A doua zi Vineri după asta, Chitic cu femeia se duseră iar la iarbă, iar Ileana, dase în grijă și Catincăi Roșcov și Catrinei lui Gheorghe Pricob, să-i ieie seama și de gospodăria lor cât or fi pe acasă, că nu au pe nimeni, că ei au de făcut stoguri, și chiar poate să nu mai vie noaptea aceea, fiind departe. Cât de Vasile și de Catinca Roșcov au stat și ei ce au stat, și se duseră la prașilă la Pocoleni, și cum nici ei nu aveau pe nimeni, se rugară și ei de Catrina lui Pricob, cât mai stă pe lângă casă, să vadă și de gospodăria lor; de nu, să-i spuie mamei Ioanei soacra lui Pricob, care e lăsată cu băetul, să se mai uite și pe la dâșii să nu între cine în casă, ori dacă întreabă cineva de dâșii, să-i spuie unde sunt.

Dar, cum și Gheorghe Pricob avea și el de prașilă în ziua cea și era mai departe de sat cu ogorul, și adesea chiar dormea cu femeia acolo, în colibă, Catrina nevasta lui îi spuse Catincăi :

„Catincă, eu nu-ți pot lua seama de

casă, că și noi mergem la prășilă și vrem să mântuim mâine pe la toacă că poi-mâine e Sânzienele, Sfântul Ion, și nu lucrăm, și se poate să nu venim nici noi diseară. Cât despre mama, îți ia ea seama de casă, da' și tu de-i veni mai de vreme, să nu uiți nici tu de păsările noastre: să-i amintești mamei să nu lese cobăile pe prepeleag, ci să le bage în coteț, că să nu mi le fure cineva.

Și duși au fost la prășilă și Pricob cu nevasta lui, lăsând să păzească tustrelele gospodării pe baba Ioana, pe care o lăsase Pricobii cu Ionică al lor acasă.

II.

Și în ziua ceea era cald, cald. Cât țin câmpurile și dealurile cu lanurile de mei și ogoarele de păpușoi și pamânturile de iarbă, erau numai fâlfăituri ca niște rufe puse pe o frânghie la bătaia vântului: unele albe, altele vărgate ale acelora ce se învăteau cu sapele și coasele în vârtejul unei munci îndârjite și însuflețitoare de nădejzii nepricepute.

Și pe la amiază în vârtejul ista, pe un câmp din preajma satului Răbăeni, tocmai spre Pocoleni se vedea și Vasile cu Catrinca Roșcov. De sus soarele, pe un cer gol de nouri ca un pustiu lipsit de ori-ce vegetație, ardea, ardea, grăbit să coacă grâul. Vasile purtă pe cap o frunză lată de brustur, iar fața tinerei femei era roșie ca floarea de rodie și mereu se iveau pe ea broboane de sudoare, pe care le ștergea cu mâneca și, iar înăsprită la muncă, râcâia cu sapa pământul învârtindu-se pe lângă popușoii abea crescuți până la genunchi. Amândoi oamenii zoreau și totuși par'că se gândeau la ceva.

De odată femeea se apropie cu prășila de Vasile și îi grăi prășind înainte :

„Vasile! Chiticii nu au copchii, ei mai au ce vinde, au un loc la Pocoleni și unul la Lămașeni, dar noi ce avem? Tu să nu te temi; astă seară nu vin. Noi s'ozorim spre casă. Clitul al cincilea dela ladă. Dă-i zor! . . .

— Da, întrebă Vasile, dar de al de Pricob? . . .

— Mi-a spus Catrina, că nici ei nu vin,

și să luăm seama să bage baba găinele în coteț.

Și cei doi oameni îndepărtându-se și uitându-se la soare, îngrijorați par'că sa nu-i vadă nimeni că s'au vorbit, și cu mai mare zor înfipseră săpele în țărana dimprejurul strujanilor căutând să se îndepărteze unul de altul. Dădeau ce dădeau și iar se uitau la soare și iar zoreau.

Și în adevăr, că în seara zilei cu furtisagul banilor lui Chitic, nici Gheorghe și Catrina Pricob, nu aveau să vie acasă. Pe când Roșcovii vecinii lor, așșderea lângă Răbăeni, — departe pe un deal care se vedea din sat ca ceva zugrăvit pe o pânză, prășeau și ei de se zvântau. Și acolo era cald dar oamenii, cu brusturi pe cap, zoreau cu munca. Când deodată se ivi pe câmpuri ceva cu roșu pe el, că se apropie de Gheorghe și de Catrina: era un jandarm cu pușca pe spate.

— Buna ziua domnule jandar, a zis Gheorghe.

— Gheorghe, i-a grăit jandarmul, mâine dimineață să vii la post, să dai mărturi-

sirea ceea cu bătaia de crâșmă. Să nu uiți“ . . .

Și jandarmul a luat-o iar peste câmp.

Dar soarele, care se ridicase pe treptele cerului, ca pe un tron, și pârjolise toată ziua meleagurile, acum, începea să se coboare, să se micșoreze până ajunse ca un ciob de oglindă.

Toată vremea Vasile și Catinca Roșcov, nu mai ziseseră nimic, iar, când luminătorul a fost să deie în geană după dealuri, ei ca doi oameni înțeleși și-au luat sapele pe umăr și au pornit-o spre casă.

Până au ajuns, luna își tremură lumina roșie pe geamurile bordeelor, care lămureau tot soiul de lumini ca din poveste. Unii oameni, cum am spus, ca de obicei, întorși trudiți dela câmp, se culcaseră; alții întârziaseră pe la crâșmă și veneau unu câte unu. Ei însă, au venit așa să nu-i prea vadă nimene: peste lanuri și grădini, au mai întârziat. Bucuroși că nici Gheorghe, vecinul lor, nu avea să vie, Vasile cu Catinca au lăsat sapele în șură. Apoi Catinca se duse să vadă dacă soacra lui Gheorghe a închis găinele și mai mult dacă nu cumva a-

cesta s'a întors din întâmplare. Baba, ca femeie bătrână, se culcase cu băietul și a lăsat cobăile pe prepeleac. Pe drum muncitorii treceau tot mai rar și liniștea se așternea pe sat tot mai mută. Dela un timp, doar câinii se auzeau, când la un capăt de sat, când la altul; iar în zare, răchișile dela haturile grădinilor, în bataia lunii își legănau căpișele de frunze în sclipiri de oțel.

Catinca, după ce mai dădù târcoale casei lui Chitic, crezù că până și strejerii satului moșăie, se duse și îi bătù lui bărbată-său în geam: „Hai! hai!”

Și pe sub pomi, s'au strecurat la casa lui Chitic, nestrejuită decât de câinele Bălan, rămas de pe urma socrului său Costache. Câinele îi cunoștea așa de bine, că femeia îl ademeni cu o bucată de mămăligă. Apoi zise:

— „La teancul al cincelea, într'o năframă”,

Și Vasile, se duse la fereastra de din-dos, o smânci până ieși, și intră. Un fior îl pătrunse; i se părù că cineva e 'n casă. Și cum era întuneric, i se năzări că-l prinde cineva de spate. To-

tuși știindu-se păzit de Catinca înaintă. Asta era semnul: de va tuși odată, vine cineva, de două ori s'a dus acela, de trei ori, să iasă fără grijă. Vasile repede cotrobăl, numără „unu, doi, trei, cinci”; băgă mâna între al cincilea și al șaselea lăicer și scoase ceva învelit, îl băgă în sân și ieși, apoi puse fereastră la loc. Când și Catinca tuși de trei ori. Atunci se ivi și dânsul.

„Ai găsit? îl întrebă ea.

— Hai acasă, îi răspunse el, când fu afară.

Când... și Gheorghe Pricob cu femeia pe poartă la ei acasă. Dar cum era lună, nevasta lui Gheorghe văzù niște umbre prin fundul grădinei lui Vasile Roșcov și îi grăl bărbatului:

— Mâi Gheo, oare ce caută niște oameni, colo în fund?

— Gheorghe se uită, se dosi pe după copaci, până aproape, și, în adevăr, văzù că cei doi oameni erau chiar Vasile cu Catinca care, s'au strecurat repede, la ei în casă.

— Ce-or fi având, vecinii noștri de au intrat așa repede în casă? glăsul Catrina,

femeia lui Gheorghe, când aista se înturnă.

Dar omul nu zise nimic, decât se gândi la declarația ce avea să facă a doua zi la jandarmerie, cu privire la bătaia dela crâsmă. Și, nu mult dâșii după aceia, s'au și culcat, ca să se scoale ca de obicei de dimineață. Singură nevasta lui se întrebă până adormi: de ce au intrat așa grăbiți vecinii lor în ogradă? și de ce veneau din fundul grădinei, dinspre casa lui Chitic și nu pe drum cum veniseră până atunci?

III

Tocmai a doua seară se întoarseră Chiticii cu căruța plină de iarbă.

Și cea dintâiu grijă a Ilenei a fost să deschidă ușa și să deie buzna la bani. Dar de odată femeia se îngălbeni; căuta repede, scotoci, și se duce la Chitic afară și îl întrebă încet:

— „Tu ai umblat acolo, între lăicere?”

— Nu, a zis, omul, care suit în căruță descarcă iarba. Și iarăși femeia căută, scotoci, dădù lăicerele jos, le desfăcù, și

nici nu-i venea să creadă că nu's acolo. Căută prin ladă, pe la icoane, ca omul, ce a pierdut un lucru și tot i se pare că e în tot locul ascuns, de par'că ar fi avut picioare.

Acum, îi era de bărbatu-său și iar se gândi: „Dar dacă el i-a luat și i-a pus bine ?

— Costache, răcni ea, dă-te jos !

— Ce-i fă ? zise el cu inima friptă, bănuind ceva, și prins fără să vrea de un neastâmpăr nepriceput.

— Unde's banii ? Tu i-ai luat ? Au fost între laicere și amù nu's.

— Nu se poate ! a zis omul.

— Am căutat, și nu's.

Dar, deodată omul făcù ochii mari și, privind galben spre fereastră, întrebă: „Dar colo, ce e ? fereastra . . . Si se uită; — fereastra desfăcută.

— A fost cineva, numai că a fost cineva, răspunse tare femeia.

Și repede fugiră afară: în adevăr lutul deslipit și fereastra abea se ținea.

— Ne-a furat banii, cine ni i-o fi furat ?

Cine o știut că's bani între laicere ? întrebă omul.

— N'o știut nimeni decât Catinca lui Roșcov. Ea mi-a luat banii.

— Cum, i-ai spus ? ... Atunci nu mai ai bani. Cine te-a pus să lihăești cu cât am vândut boii și că ai parale ?

— Par'că lumea nu știea ? ce ești prost !

— Să cercetăm, a răspuns Chitic. Eu nu i las așa. Eu mă duc la *jăndărie* chiar amù.

— Și, eu mă duc chiar amù la Catinca, a grăit Ileana și dusă a fost. Dar Vasile și cu femeia încă nu veniseră, deși mântuiseră dela toacă prașila, și lumea, fiind în ajunul de Sf. Ion, se întorsese și ea mai de vreme.

Ileana Chitic, atunci se duse la vecini, căci deși numai Catinca lui Vasile știea de bani, totuși se gândi: dacă i-o fi spus femeii lui Gheorghe și asta împreună cu bărbatu-său mai degrabă i-or fi luat banii ? Gheorghe cu Catrina tocmai stăteau la masă.

-- Catrină, întrebă Ileana, părând să

fie liniștită, dar Vasile și Catinca n'o vinit ?

— Nu știm, a răspuns Catrina. Noi am venit mai nainte din țarină, și nu i-am văzut de astă noapte. Nu știu ce tot căutau prin fundul livezii pe la voi și au intrat repede la dâșii în ogradă. Eu nici odată nu i-am văzut prin fundul grădinei și amu mi-au părut tare nu știu cum . . .

— I-ai văzut venind din fundul grădinei ?

— Da ! Da 'ce-e ? întrebă Catrina.

— Nu-i nimic răspunse Ileana, și ca să nu deie de bănuir, să se facă vorbă, tăcu, și luându-și seara bună, o plecă spre casă, să spuie și lui bărbatu-său care tocmai venise de postul de la jandarmi, ce-i și cum.

Târziu, târziu, veniră si de alde Vasile cu Catinca. Presimțind că are să se întâmple ceva, anume zăboviră pe la Crâșmă, să vadă nu se aude ceva, dar nu zapsiră nimic și așa veniră puțin și cu *coraj*.

Banii, Vasile îi ascunsese bine, sub talpa casei într'o cutie; nimeni nu bănuia. Erau hotărâți și el și ea, să nu spune chiar de -ar pică cu ceară.

Ori cum, bănuiau că au să fie întrebați și poate bănuți, și așa se pregătiseră ce să spuie, cum să se jure, doar or fi crezuți.

La rând Chiticii, nu dormiră toată noaptea, de grijă și mai cu seamă de inimă rea; boșorii lor ș'au dus par'că ar fi fost de blestem, de furat, de vânt! Dar tot vorbind între ei, ce s'a gândit Ileana :

„Măi omule, știi ce, noi ne prea grăbim cu pâra, hai, și le-om spune cu binișorul poate ni i-o da. Iată, i-o fi pus și pe dâșii ispita. Să zicem că le dăm și lor din bani, numai să ni-i deie. N'ar fi bine să mergem prea de parțe; nu i-or fi luat dâșii, și poate chiar ei să ne deie în judecată, că-i hulim. Ce a zis la jăndărie? — Șefu nu era acolo, răspunse Chitic: E dus în o urmărire. Dar cum s'a crăpă de ziuă, e aice. Așa o zis un jandar.

Dar, Șefu nu veni, tocmai cum îi spusese, căci făcuse un chef cu notarul și cu dascălul bisericei la crâșmă, și acum îl durea capu. Totuși veni mai târziu, un alt jandar.

În vremea asta Ileana lui Chitic, după

cum plănuise cu bărbatu-său în noaptea ceea, că ar fi bine să-i iei pe Roscovi cu binele, încă pe nerăsăritul soarelui, a și fost la dânsi.

Catinca tocmai dădea niște mămăligă rece, rămasă de cu seară, la găini.

Cum o văzú pe vecină, se și schimbă la față, dar ca să nu se dele de bănuit, se făcú că vorbește cu cobăile.

— Catincă! sbucni Ileana în plâns. Nu știu cine ne-o prădat; ne-o luat bani, cei cinci sute de franci de pe boi.

La asta Catinca și fugi în casă: „Vasile, șopti ea, Ileana e afară, se bocește de bani“. — „Nici o vorbă!“ răspunse el, care tocmai se încălța cu opincile. Apoi tare, ca să audă Ileana: „Dacă lasă casa așa și se duc, și pun banii la îndemâna tuturor nebunilor... Unde erau?... Păcătoșii, se duc și nu vin cu zilele. Se înțelege hoțu ce-o așteptat să-i vadă că lipsească“.

Și Catinca, iar ieși afară și-și făcú treabă prin curte, scărpinându-se în cap, părând să fie tare îngrijiată. Pe când Ileana, sclifosindu-se, ședea prinsă de obidă pe

prispă și-și ștergea lacrimile cu colțul tulpănelui.

Deodată Catinca, apucată de-un neastâmpăr, de ceva care nu i-ar fi făcut plăcere, s-o mai audă și s-o mai vadă, grăi— „și-amu ce-ai venit să te buhăi aicea?. Ce noi ți-am luat banii?“

— „Catincă, îi dă păgubașa, poate vor i-ați luat. Și mai bine să facem cum a *hî* mai frumos; vă lăsăm și vouă ceva dintr'înșii, că mi se rupe inima când mă gândesc la bănișorii mei: Cinci sute de franci, Catincă, îs bani. Is boișorii mei.

...Of! Of! că i-am zis omului meu, să-i mai leze, să nu se grăbească...”

La asta Catinca se și iși și zise ridicând glasul:

— Ia, auzi măi Vasile, ce zice femeia asta, că noi i-am luat bani.

— „Da, da, îi tăie vorba Ileana, că numai ție ți-i-am arătat, și numai tu ai știut unde i-am pus.

— Ce? Ce? se auzi glasul lui Vasile din casă.

— Auzi, ce zice Ileana, că noi i-am luat banii.

— Ț'am spus eu ție, zise el, să n-ai în cârd cu oameni iștia, că o să ai un bucluc într'o zi? Toată ziua, bună ziua la Ileana și la Ileana. Satură-te!

Vorbele astea tari uluiră pe—păgubașii, care nu mai știea ce să mai creadă, și pe cine să dăie vina. Și ochii ei se îndreptară spre vecin, cu bănuială că poate Pricobii i-o fi furat, când și Ion, bărbatul ei încruntat:

— „Ce stai aici? Hai, c-o venit...”

Și-o luă înainte.

Venirea lui Ion, și căutătura lui mâni-oasă și fără să se uite la Catinca, și vorba „c-o venit”, îi băgă hoafei un fior de grijă în suflet, și fugi la Vasile în casă să se sfătuie.

Jandarmul, în adevăr, era în cercetare. Văzuse fereastra scoasă; a văzut și locul unde fuseseră bani. A luat înscris numele prepușilor și a martorilor care i-au văzut înainte prin fundul grădinei:

Intr'un buc, tot satul știu de prădarea Chiticilor. Și cercetarea începù. De la Chitic, Jandarmul trecu la Gheorghe și Catrina Pricop, care au mărturisit că

În adevăr au văzut pe vecinii lor, cu două seri înainte, venind prin grădina din preajma casei lui Chitic, dar că'ncolo nu știu nimic. Râscovii, de și vinovați, s-au prefăcut bine : — s-au jurat că ei nu știu nimic, că în adevăr au fost prin grădină, dar au făcut-o, că pe acolo le-a fost mai scurt drumul, și apoi au auzit și un lătrat de câne la păgubași, care i-a făcut să se uite dacă nu e cineva, dar că nu au văzut nimic și că ei pot jură că nici n-au intrat în curtea păgubașilor.

Dar Jandarmul era prieten și cu păgubași și cu năpăstuiții. Și mai câte o găinuță, mai ceva oușoare, și apoi de ; să nu părtinească nici pe unul nici pe altul și cum știe că părății au fost totdeauna oameni pacinci și fără nici o pată, și în nădejdea ș:-a unei cinste, și de la unu și de la altul, încheie cu asta cercetarea cu ce-a spus unu și a mărturisit celălalt.

Și a trimis hârtiele la târg să se frece procurorii cu ele pe cap.

Dar Chiticii, se făcură val vârtej. Mai vândură o vițică, și, să se judece și mai

multe nu ; să jure Ion și Ileana că n-au luat ei banii.

Martori buni îi aveau pe Precobi, care i-au văzut în seara furtului prin preajma casei lor. Ce au căutat pe acolo, când era drum de venit prin țarină ? și câte alte prepueri.

La rând Roscovii, ca să orbească lumea de unde au bani, vândură niște porci, un vițel—și cheltuind pe lângă aceea și banii lui Chitic, îi mănca încet, încet, ca pe niște prăjituri. Dar și cu grijă să nu le vie ceva de la târg.

Dar nu mult,—veniră și citațiile cu ziua înfățișării. Aice Roscovii o cam băgară pe mânecă, dar ceea ce-i stingherea, erau martorii lui Chitic, cari spusese că i-au văzut prin fundul grădinei păgubașilor.

Și, apoi, le era după toate și rușine ; vroiau să se hotărască cu bine judecata fără tărăgăneală, și să se șteargă ori ce bănuială în ochii lumii. Că satu, acum fierbea, fierbea : unii luau partea pârâților și nu-i credeau vinovați ; alții, și cei mai mulți, a păgubașilor : Numai că erau

vinovați pârâții de vreme ce Catinca o știut, unde au pus banii.

Dar Roșcovii, să facă față, strigau pe toate cărările: „Să ne judecăm! Să ne judecăm! Nu las să ni se arunce rușinea în obraz!” Pe de altă parte tremurau și se milogeau și ademeneau pe Gheorghe Pricop vecinul lor, să spună că li s-a părut numai că i-au văzut prin grădină, și că nici n-au apucat spre casa lor; că poate să fi fost alții. Apoi, ei se mai îngrădiră și de alți martori plătiți, să spuie că pârâții nici n-au fost acasă în seara furtului și au dormit la ogor.

Dar Gheorghe, nu se dà la început să jure: el avea nevastă, copil. La urma urmei, însă, vecinic milogit de Râscovi: Vasile pe lângă el, Catinca pe lângă Catrina lui, vecinic cu vorba: „Că nu i-a uită câte zile or trăi; că are să-i creadă cei mai buni prieteni ai lor, mai mult chiar de cât un frate, și câte alte, că nu-i păcat să juri, chiar pe nedrept, când e vorba să scoți pe un creștin de la năpastă. Și Gheorghe, înghioldit și cu suta de lei,

căzù la slăbiciune și întrebă la urmă și pe femeie :

— Ce zici tu, Cătrină, ce să facem cu oamenii iștia ? Prea ne roagă mult. Poate nu-s vinovați săracii și noi îi năpăstuim și-om avea păcat“. Și de ce se hotărà el mai mult, de ce și necuratul par'că îi da ghies de a avea suta, și îl împingea să facă și pe femeie să vadă la fel.

La asta, ce se gândi și nevasta, că în adevăr, poate fac o faptă bună dând o mână de ajutor vecinilor să-i sczpe de năpastă : „Dă, is vecini și poate n-or fi vinovați!“ cugetă și dânsa. Și răspunse :

— Dă, să primim, da'a *hi* păcat. Te pune la jurământ.

— Păcatul îl primesc eu, a răspuns Vasile Roșcov, auzind-o.

Și Gheorghe a luat hârtia și a pus-o în chimir și, în fața judecăței, a jurat și el și nevastă-sa, că în adevăr au văzut un bărbat și o femeie venind din fundul grădinei, dar n-au intrat în ogradă la Roscovi ; că pe oameni nu i-a văzut acasă în seara furtului ; și iu ei de-a buna seama, că au

dormit în țarină în noaptea ceea. Și au mai spus și alți martori plătiți,—la fel, și așa Judecata i-a achitat. Ba a osândit și pe Chitici la nu știu câtă despăgubire în folosul pârâților și la amendă în folosul statului.

Insă abea Gheorghe și Catrina jurară și mustrarea ca o vrajă le prinse sufletul, mai ales că Ileana lui Chitic, văzând că au jurat strâmb, le-a grăit:

„Rău ați făcut lele Catrină și bade Gheorghe că ați jurat! Dumnezeu n-are să vă ierte de ce ați făcut. Aveți un băiet și...”

Mai ales când îi pomeni și de băiet, îl apucă așa o desnădejde, că plecară acasă tare mâhniți. Și în sufletul lor se și strecură de data asta credința, că au apărat pe niște hoți, și au păgubit pe niște oameni cumsecade.

Ba, încă, pe lângă toate îi cuprinse și o presimțire amară. Și în adevăr pe când judecătorii spuneau: „Tribunalul achită pe Vasile Roscov“..., acasă la Pricob se întâmplă o mare nenorocire:

Copilul lor, Ionică, se jucă prin ogradă, împrejurul fântâniei. Baba, soacra lui Pricob, cârpea niște rufe la umbra unei sălcii ce străjuia puțul. O ramură a salciei spânzură deasupra ghisdelelor de lemn. Și lucrul ciudat, Gheorghe acoperise puțul cu un capac de lemn, tocmai ca băietul să nu se uite în el și să cadă. Copilului ce-veni, să se dea huța de cracă și, cum baba era și surdă, nu băgă de seamă, că el se suise pe ghisdele și se bălăbănea de ramură în o parte și într'alta. De odată, cum se făcu, — ce ceas nenorocit — că ramura îi lunecă din mână și băietul, poc, căzu lângă fântână și se isbi cu tâmpla de ghizduri. Strigăt, chiot pe babă; veniră vecinii, dar copilul nu mult și încetă din viață.

Însă abia ajunseră la poarta țarinei și o femeie le sări înainte:

„Fugiți repede, că lui Ionică i s'a întâmplat o mare nenorocire: s'a lovit cu capul de ghizdurele fântâniei și amu nu se știe ce e cu el. Fugiți!

— Ce-i? Ce-i? strigă Gheorghe, băietul meu! băietul meu! Vai! Vai!

Și punându-și mâna la cap, fugi cu femeia spre casă.

Ca vulturii intrară în ogradă: acolo băietul zăcea fără simțire cu o rană la cap lângă fântână și în juru-i primarul satului, jandarmii, și așteptau să vie și doftorul.. și lume din sat.

— Unde e? Unde e? întrebă Gheorghe.

— Băietul meu! băietul meu! strigă Catrina.

Însă bietul băiet eră cu ochii sticlitori și așa li se năzărira lui Gheorghe și Catrinei, că par'că în ei citeau o muștrare și acea muștrare li se părea că e aceea că au jurat strămb. Asta îi îngrozî pe părinți, și se uitară unul la altul. Mai cu seamă femeia umblă cu copilul ca și cu o pasere moartă: cum o întorci așa rămâne, și îi tremura trupul de inimă rea și de muștrare. Păcatul făcut se coborâse la cele mai ascunse simțiminte și le sbuciumă sufletul până la cea mai neagră desnădejde, iar Gheorghe grăi:

„Asta e o ticăloșie, o bătaie a lui Dumnezeu!“ Și isbindu-și pieptul cu pumnul grăi: „Simt, știu de ce e asta!“ și sgâl-

ținând femeia zise: „Cătrină, tu știi de unde vine asta ?“

Când se auzi un glas lângă dânșii :

„Ce să fie; bătaia lui D-zeu, că ai jurat strâmb“.

Eră Ileana lui Chitic.

— Da, făcu Gheorghe, cutremurându-se, când o văzù și dându-se înapoi, grăi : „Am jurat. Da ; am jurat. Am jurat strâmb! Copchilul! Copchilul! Doamne! Doamne!.. Și strânse pumnul, par'că voia să-l izbească în cinevâ și nu-l găsea.

Apoi, băgând mâna în curea, scoase niște franci și hârtii pe care îi dăduse în ziua cea Ion Roscov, să-l despăgubească de timpul pierdut, și privind la ei, grăi : „Aiștia 1s bani de pe jurământ, bani de tâlhari, bani nemunciți, bani... și asvârlindu-i grăi : scârbă!.. Blăstăm!... Și fugi din casă.“

Ce să vă mai spun ? Copilul a fost îngropat, dar procesul începù din nou. Vasile și Catinca Roșcov, au fost osândiți la doi ani închisoare și cinci sute lei despăgubiri; pe când Gheorghe și Catrina Pricob, pentru jurământ strâmb, la câte șase luni și cheltueli de judecată. Gheorghe a înebunit în

închisoare și a murit; iar Catrina după ce a ieșit, de rușinea oamenilor, de muștrare de cuget, a gogit ce a gogit și a murit și ea, iar gospodăria lor și a lui Roscov s'a ales prafu: au fost vândute pentru despăgubirea păgubașilor și plată de avocat...

Iar povestea asta s'a dus în toate satele de prinprejur și chiar prin târg și am auzit-o și eu. Și așa am scris-o și eu.

MOARTEA PRINȚULUI RUDOLF

Moartea Prințului Rudolf

Era noapte; afară un ger de pocneau căpriorii casei de par'că ar fi dat un nebun cu toporul în ei; iar prin geam, în parte văruît de mâna iernei, se vedea zăpada sclipind la rezele lunii ca niște table de argint. În casă la noi cald; o căldură dulce și moleșitoare. Stătusem acum la masă și focul era ținut la gura sobei unde cărbunii prinseră o sgură albicioasă. Nu mult, și trebuia să astupăm și căhla, ca jupânul ger, de peste noapte, să nu intre cu halaturile lui de promoroacă în casă.

Și de și era târziu, cam la zece ceasuri, totuși nu ne îndurasem să ne dăm somnului, căci așteptam pe bădița Ilie, nepotul tatei și vărul nostru, să ne mai spuie câte ceva din minunatele lui povești. Iar ca să nu adormim,

toți ne luarăm câte ceva de lucru; mama cu spatele la sobă; torcea niște lână pentru ață de colțuni, sora mea și fratele meu Iecobuț, depănau niște scule de in pentru pus pe răschitor; tata, la o masă, îmi croia mie o căciulă din o pielcică de miel; iar eu de dragul povestei nici nu clipeam din ochi. Și cu toate acestea bădița Ilie nu venise: cine știe pe unde rătăcea, și doar ulcica cu mâncare îl așteptă în șperla focului.

„In ia *sară* rămânem, ni se pare, fără poveste, îi dă tata.

— Văd și eu, răspuse mama, îmbălând firul de lână ca să se răsucească mai bine pe fus.

— „Dar știi ce, ne liniști el, am să vă spun eu una; uite, chiar amù, adăogă el, măsurând lățimea cușmei cu degetele răschirate, după care urmă: „Așa, cușma de amù e ca și gata, atâta mai trebuie cusută și, bade Ionică,—privi el la mine—poți să dai pe urmă cu *ie* și în câni . . . Și amù să mă sui la cusut colea la *lambă* și să începem“. Și dânsul luând scaunașul de mestecat mămăliga, și punându-l pe pa-

tul de lemn, ce era între crivat și sobă, puse lampa într'un cui din peretele de deasupra patului și, luându-și pelcelele pentru căciulă, și ață și acul, se sui pe scaun. Mai făcù o pălărie de hârtie lampei ca lumina să se coboare pe lucru, se chiorî o clipă să-și puie ață în ac; își lăsă și el pălăria lui pe ochii să nu-și strice văzul, și, după ce lipi pelcelele dungă de dungă, împunse de vre-o trei ori cu acu în ele, și începù:

„Poate ați auzit că împăratul Austriei Franț Iozif, a avut un fecior, Rudolf.

— Cum de nu, îi răspunse mama; apoi nu eram eu la mama la Ilișești, când s'o auzit că s-o împușcat?

— Nu-i adevărat, îi tăie el vorba; nu-i adevărat!.. mie mi-o spus un om că nu-i adevărat, și *tată* Austria știe că nu-i adevărat: Rudolf trăiește cum trăiesc eu și mă vezi și te vād.

— El, cum asta? îl întrebă mama domol și mirată.

— Cum? — Ascultați:

„Împăratul Austriei, a fost în tinerețea lui om și jumătate: și când o văzut o fe-

meie pe placul lui, i-o sfârâit călcâile după dânsa. Din pricina asta, zice-că, a și fost și bătaia cu Praisu¹⁾ la *săse-zeci și săse*.

— Ei, cum? sări iar mama mirată și mai mult.

Apoi, atunci să v'o spun mai înțâi pe asta: se zice că el avea o drăguță, pe o jidaucă frumoasă din *Vieana*, femeea celui mai mare cămătar și de la care Impăratul lua bani cu împrumut câte odată. Amu împărăteasa o aflat, și cum era sora Praisului, l-o și lăsat pe Impărat și o fugit la Berlin și s-o plâns lui frate-său. Cela, foc! — „Cum se poate una ca asta, și tocmai cu o jidaucă?“ Zor, nevoe să-l lese cu istovu și Praisu și trimise vorbă să-i deie socoteală de rușinea făcută surorii lui, iar ista, drept răspuns, i-o spus că dacă Impărăteasa s-o dus, să fie bună dusă.

— „Așa? i-o zis Praisu: „Atunci să-i dai zestrea sorămei înapoi!“—„Ba să-ți mai pui și pofta în cui cumnate, i-o răspuns Impăratul, că dacă *ie* s'o dus, eu nu-i mai dau nimic.

1. Prais. Poporul Român din Bucovina i talmăcește „Prusu“ împăratul Germaniei.

Că iacă cum o fost când s-o însurat Franț Iosiv: ci-că Praisu i-o dat și o bucată de țară ca zestre soră-sei. Și, aiasta i-o cerea el mai mult înapoi. Și așa, foc și pârjol din pricina asta, — bătaie!...

— „Apoi, l-o bătut rău pe *ghietul* imparatul nost' — îi dă mama care era și ea Bucovineancă.

— Poi, cum să nu-l bată, povesti tata. când el avea pușcă cu ac, și Praisu pușcă cu tigae: până încărca ista pușca, cela îi omora zece soldați.

— Atunci, o murit mulți, îi tăie vorba mama: Acolo a fost și frate-meu, Ciuca, și spunea că *chicau* austrieii ca frunzele toamna. Și spunea Ciuca că avea să se prăpădească și el, dar o scăpat într'o apă care-i zice la „Câne-creț“, și acolo o stat până noaptea, și nu se răsufală decât pe o trestie ce o ține în gură... Doamne fe-rește, ce o mai fost atunci!... Pe cât, pe cât să rămân fără frate... Da', urmă mama, zice că o venit Impărăteasa înapoi. Da', amù, și Rudolf erà mărișor.

— „Da', și lui zice că i-o fost dragi jidaucele, întârl tata... Și, da! a venit îm-

părăteasa ; bine, dar Praisu ce-o zis : „Mă împac cu tine, bade Iozife, dar ca să nu mai avem bucluc, la o adecă, cu locu, — zestrea soră-mei. — Că am uitat să spun că țara care i-o dat-o soră-sei de zestre îi zicea Silezia — „și să mi-o dai mie s-o chivernisesc eu și s-o iei și pe soră-mea acasă“. Și numai așa s-au împăcat, almintrelea intrau *Ghermanii* la Vieana.

La asta, mie părându-mi-se că prea o lungește tata cu povestea, dela una la alta. îl întrebai: „Da'cu feciorul împăratului cum a fost tată?...

— Cu feciorul împăratului cum a fost ? Așa, că m-am luat cu una și am spus alta, da'vezi toate își au tâlcul lor și trebuie spuse. Cu feciorul împăratului a fost așa : că și el 'dacă s'o însurat, n'o fost mai breaz ca tată-său, că vezi, când își bagă dracu coada în câte o poznă, *iesă* mai rău de cum te aștepți. Și apoi este o vorbă : „Ce iesă din mătă, șoarice prinde ;“ dacă i-o plăcut lui tată-său jidaucele de ce să nu-i placă și lui fecioră-su. Eu o povestesc, așa, cum am prins-o : Și zice că și el îndrăgea pe o fată frumoasă

— fata unei baroane bogate, și care se zice că și ea era jidaucă. Pe fata asta o mai îndrăgea și feciorul bancherului de la care luă împăratul bani cu camătă și a cărui nevastă trăia în ascuns cu împăratul; și băietul bancherului o aflat și din ziua ceea, somnul nu i-o mai ticnit.

Amù, zice-că, într'o zi, feciorul împăratului o ieșit cu carâta la *șpațir*, cum iesă, bunăoară, boierii pe Ulița-Mare, la noi. Când dinspre partea unde mergea el, hop, și feciorul de jidan, într'o carătă la fel, cu a feciorului împăratului, și dădù cu caii nas în nas cu acei dela carâta împărătească :

— „La oparte!“ i-o strigat vezetiul Craiului.— Cela, de loc! — „La oparte că trece Măria-Sa Prințul de Scaun domnesc!“ —Cela de loc!—Craiul se scoală și îi face semn feciorului de bancher să deie deoparte. Cela nici gând! Atunci el se dă jos și îl întrebă: „De ce nu dai deoparte?“ — Da' tu de ce nu dai deoparte? i-o răspuns băietul bancherului, — „Cum, ticălosule și soiosule să dau eu laoparte?“ — „Da, i-a răspuns cela, pentru că și eu îs

ca tine! — „Cum tu, ca și mine?“ — „Da!“

Atunci, Rudolf a și scos *farvorul* și, pac! pac! — două gloanțe!

La moment, în toată Vieana s-o știut, că feciorul împăratului o omorât la șpațir pe feciorul cămătarului cutare. Când Craiu s-o dus la Curte, împăratul la el: „Nenorocitul de mine, ce-ai făcut?“ — „Am omorât un șoarice!“ — „*Șalvirule*, acela îți era fratele tău! Du-te și te ascunde și la noapte fugi unde îi vedea cu ochii, că te omoară jidovii!“..

A doua zi, Rudolf a trecut *hranița* la Muscal, iar în odaia lui era întins pe un pat, un chlp la fel cu feciorul împăratului, cu un *farvor* la fel, în mână, și împușcat. Un răvaș pe masă, scris de mâna Prințului în care spunea: „Sufăr de o boală grea, și, din pricina asta, fără să *vreu* am omorât și pe băietul bancherului și mă omor și eu pe mine, că nu mai pot trăi de greșeala ce am făcut-o și să mă iertați!“ Când, colo, țop, și ibovnica lui, de care zice că ea ținea mai mult la feciorul împăratului ca la băietul bancherului. Cum îl vede lungit și fără vieață, și scoate și

ie un farvor, și, „pac!“ un glonț, în cap, și se omoară pe loc... Și i-o îngropat pe amundoi, și nimene n'o știut că Prințul mort era un om de ciară pe care l'o îngropat ca pe un adevărat fecior de domn: cu popi, prapuri și flori, muzici, soldați și norod cât lumea, de cât că numai *ghietul* împărat, plângea cu foc și știea că fata care s-o omorât pentru un mort de ciară și aceea era fata lui.

„Tâ-tâ-tâ! — făcurăm toți, — că mare comedie!“

— Și unde o fi feciorul împăratului amù, tată? îl întrebai eu nerăbdător.

— La muscal, răspunse tata, și *aghia* așteaptă să-l cheme să-și iele scaunul împărăției și să facă regulă în țară. Cum moare împăratul și vine. Zice că pe toți jidovii are să-i trimită la țara lor, cum o fost ei dela început. Și așa că are să dăie *frai* la tâte națiile din împărăție: să trăiască care cum ar vre; să nu-i supere nici ungur nici neamț, decât atâta să țâie cu scaunul dela Viana, și să plătească ghir și să dăie catane. Atunci zice că are să împartă și moșiele boerești, iar ca să nu

mai aibă nici o pricină cu vecinii, are să întoarcă și României înapoi Bucovina până la Răchita-Albă, unde o fost hotarul Moldovei odată“.

La asta o tăcere de biserică se făcù în casă; fie-care se gândea la întorsătura povestei cu moartea lui Rudolf, dar eu care știeam din cărți cum ni s'a răpit Bucovina, și auzind și câte bunuri are să facă Rudolf pentru oameni, de aș fi putut, atunci l-ași fi adus înapoi. Iar ceeace mi se năzărea mai mult, era „Răchita ceea albă“ și par'că o vedeam într'un fund de zare tare departe, neguros, cum își flutură frunzele albe în vânt, și par'că vedeam și un șanț troient de ierburi și unde se zicea că a fost odinioară despre Poloni, hotarul Moldovei și, așa, în gândurile astea — nu știu cum — m'a prins moleșeala somnului și a: căldurei și, am căzut într'un somn așa de dulce, că nu m-am trezit de cât dimineața.

Ferestrele în casă erau acum ca oblonite de ghiață și înflorite ca de o mână maiestrită; cât de căldură, toată o furase gerul, așa că puteai să vânturi grăunțe. Mama toc-

mai atunci făcea focul în sobă, când iacă și Iecobuț, frate-meu, că se scoală și fuga la geam, pe care îl aburî cu gura până făcù un ochiu prin care văzui copacii plini de promoroacă ca într'o horbotă, și hodgeagu dela mătușa Ruxanda, vecina noastră, fumegând ca o lulea de urieș. „Ihaa!“ făcù dânsul cu bucurie, că ger mai e afară!... Apoi, la mine: Păcat, măi Ionică că ai adormit: O venit aseară bădiță Ilie și ni-o spus până la ziuă o poveste cu „Torozan-Câne-Viteaz“.

„Apoi, dà, făcù mama de la gura sobei, și care punea acum niște uscători; cât nu te-am trezit: „Măi Ionică, scoală, scoală măi, și te desbracă! Iacă a venit bădiță-tău Ilie“... Ași, tu,—lemn. O trebuit eu să mă canonesc și sa te desbrac“.

Cu toate astea povestea cu Torozan tot o auzii și eu adoua sară, tot dela bădița Ilie. Asta am să v-o spun eu altă dată. Cât de povestea cu Rudolf Craiul Austriei, a trebuit să se întâmple cu țara lui ce-a fost, ca să am puțința de a o tipări așa cum am auzit-o, și care poveste și azi se aude prin Bucovina; iar acum, nu de mult, mi-a spus

un țăran, că nu știe cine i-o spus-o și lui, că Rudolf a trecut la „Impăratul Galben“ și are să vie cu oaste să bată pe toți împărații și să-și ieie scaunul părintesc înapoi.

Iar eu i-am spus omului: „Bade, numai crede: poate când o buciumă Adam și or înviea toți morții pentru judecata viitoare o mai veni Rudolf“.

Și cu asta am încălecat pe o șea și v'am spus-o și d-voastră așa.

NU SE SCRIE AŞA UŞOR NOVELA

Nu se scrie așa ușor novela

Domnul Căpitan Nicolae Ionescu, poreclit de camarazii lui și „*Tătucu*“, ieșise la pensie, și amarnic se plictisea. Cât fusese încazarmat, se mai întâlnea cu prietenii lui: mai la o țuiculiță, mai ceva table pe la o cafenea, mai un stoșușor pe la el acasă, pe la alți prieteni și, timpul trecea pe ne-simțite. Și așa s'au scurs treizeci de ani, par'că ar fi fost eři. Acum clipele i se păreau ceasuri și zilele ani. Și apoi, omul se învățase cu slujba: dusul și întorsul dela cazarmă, venirea dela cazarmă cu o țuiculiță la crâșma lui Meier Iurie din Ulița Mare, colț cu ulița *Botoșanilor*, îi devenise a doua fire. Acum cu pensia la trei sfer-turi de leafă, fără chicușuri și alte învâr-teli, fără atâtea ordonanțe, fără soldați la lemne, la grădină, la prășit, la tocmit gar-

dul, și câte și câte plocoane, nu-i mai da mâna lui do'n Căpitan de cât să se cins-tească pe el și pe cucoana Liza, — cum îi zicea el consoartei d-sale — cu care își mânca sufletul de 25 de ani. Rar, când mergea la cafenea, rar când se întâlnea cu prietenii de cazarmă: și *aiștia*, care cum îl întâlneau, ca fripți îi dădeau buna ziua. Și apoi, ofițerii în armată se preînoesc cu vremea: unii se schimbă, vin alții noi și do'n Căpitan devenea din ce în ce mai singuratec și mai *mizantrop*. Dela o bucată de vreme, îl văzui prin librării: cumpăra cărți, cărți de citit, traduceri și mai cu seamă — scriitori tineri, români. Nu ieșea o carte, ca dânsul să n'o cumpere. Avusese noroc că asta s'a întâmplat înainte de războiu, când cărțile erau ieftine de tot.

Și a trecut vreme. Intr'un rând văd că do'n Căpitan nu prea iese de loc în târg, decât cucoana și servitoarea. Il vedeam pe afară, doar svârlind cu bulgări în găinele care-i stricau straturile, iar noaptea trăgea storurile pe ferestre și, nu vedeaf până după miezul nopții, decât lumina

lampei care doar aurea desimea transparentelor. A trecut o vreme, când într'o zi, mă pomenesc cu un bilețel :

Domnule Dragoslav,

*Ti rog, chiar di îndată să vii pi la mină
că am să-ți spun ceva important.*

Al d-tale

Căpitan pensionar,

N. Ionescu

„Măi, îmi zic, de când sunt în târgul ista, și de când îl știu pe do'n Căpitan Ionescu, nici odată nu m'a poftit la el. Ce are să-mi spuie oare ?” Și ciudos, cum sunt.—Căci trebuie să spun că sunt un om tare ciudat: ori și ce mă ispitește, și mai cu seamă când cineva caută să-mi vorbească, îmi place să-l ascult și să-i dau sfaturi dacă e de nevoie. — Buun, mă duc. Casa lui do'n Căpitan era drept în vârful dealului Boian, la vreo două sute de pași de casa mea, și era cu fața spre răspântia străzei Boian colț cu ulița Zidarilor și, se vedea tare bine, dela mine de acasă.

Dau la porțița din fața casei, și unde

avea un fel de grădiniță cu flori. Când și do'n Căpitan că deschide ușa :

— „Poftim! Poftim, domnule Dragoslav!
— Vă așteptam“...

Eu, încântat de cuvintele măgulitoare ale lui, mă simții mândru și credeam că cine știe ce lucruri rare are să-mi spuie.

Și-mi întinse mâna, după care îmi spuse : „Ia, poftim!... Uite, e cam *divanjat*, dar pe mata *ti* primesc ca *pi* un prieten. De multe ori stau cu nevasta și vă citim scrierile. Și mai ales nevasta, când vede că scrii ca la noi, te asemuește cu Creangă“..

Vorbele astea ar fi fost în stare să mă dărâme jos, dacă nu le-aș fi auzit într'una de vre-o două zeci de ani, de când mi-am schimbat porecla în renume, dar așa nu am simțit decât o ușoară încălzire a inimei.

Și do'n Căpitan îmi deschise o a doua ușă, și dădui în o odaie cu un biurou vechiu, cu o canapea, niște scaune vechi de nuc dar încă în bună stare, o etajeră cu cărți noi și vechi, reviste, biblioteci și altele și un scrin de lemn de mahon, și el vechiu — se vede — de când coana Liza, jumătatea d-sale, îl luase de bărbat.

Soarele de vară bătea în fereastra dinspre apus a odăii și lumina cu o lumină obosită tot launtru casei. Inșă, pe birou, pe scriu, cărți deschise : Sadoveanu, Coșbuc, Gârleanu, iar pe birou o călimară plină cu cerneală, un toc cu penița încă neatinsă de cerneală, hârtie albă de scris, cea mai bună, cinci bani coala, cum se vindea pe vremuri; de o parte a călimărei o cutie de tutun abea începută. De ea — răzămăță, țigareta de chilimbar cu o țigară abea pusă și neaprinsă ; lângă ea o cutie cu chibrituri ; de partea astălaltă a mesei, — ibricu cu mașina de cafea și o sticlă de coniac plină, și un păhărel.

Privesc uimit la toate și nu înțeleg nimic. Totuși, văzând ibricu pentru cafea și sticla cu coniac, mă gândii că do'n Căpitan, toate le progătise pentru a-mi face o primire din cele mai măgulitoare, în casa lui.

„Ia, șăzi, *ti* rog, îmi zise el, și îmi întinse un scaun. Fumezi? — Nu! — Cafea *bei*? — Da, o cafeluță, da, îmi place chiar. — Coniac? — La cafea, îi răspund. — Cum, nu bei coniac, nici un rachiu? — Câte odată... foarte rar. De cât doar în ceai, în cafea...

o picătură — două. — „Ciudat, foarte ciudat“, îmi răspunde el cu ochii în jos și aproape descărațat.

Apoi, după câteva clipe de gândire, cașilit, ca împins mai mult de cineva, căghiontit, îmi spuse :

— „Uite de ce te-am chemat : Mă plictisesc strașnic, și mi-am pus în gând să mă apuc *di* scris. Am atâtea din viața *mea di* cazarmă, din războiu. Eu am fost artilerist, voluntar, la bateria IV-a, la 77, am fost rănit, și acolo apoi, am fost avansat la gradul de sub-locotenent și decorat în spitalul dela Măgurele de însăși mâna Maiestăței Sale Regina Elisabeta, și am atâtea în capul meu... Și de aceia te-am chemat să-mi spui — cum fac poieții iștea de scriu : ce mănâncă, la ce ceas se scoală, ce beau, cum le vine lor *inspirația*. Că uite, citesc nu mai departe pe Sadoveanu. Poftim, le am deschise. Și luă de pe scrin volumele : „Amintirile Căprarului Gheorghiuță“ și „Povestiri din Războiu“ și urmă : Eu nu gădesc că sunt scrise tocmai, tocmai grozav. Mie mi se pare că aș putea scrie și eu așa ceva. Ascultă numai...

— Da, știu, îi răspund eu. Dar în sfârșit, zii!

Iar el începu: „Călărașul din Povestiri de războiu“.

Da, îi tăiei eu lectura, se poate; d-ta care știi atâtea din războiu; ai fost acolo, ai suferit, ești de atâția ani în cazarmă, știi și ai văzut atâtea; poți să le scrii mai bine, mai pline de adevăr.

— Așa, adăogă el, Sadoveanu ce, a fost și el un an soldat, că doar l-am avut în compania mea ca soldat bacalaureat și ce a putut afla? Și a scris povestirile din războiu după manevrele pe care le-o făcut și după cele aflate dela unul — dela altul.
— Nu-i așa? făcù el apăsât și mulțumit, desbinându-și mânilor din umere.

— Sfântul adevăr! îi spun eu.

— Acum, vezi, îmi grăi dânsul, uite, mi-am pregătit totul: cerneală, hârtie, penițe, dar nu știu cum să încep.

— Uite, îi zic eu, ce vrei să scrii: Amintiri din Războiu. Nu-i așa?

— Da, făcù el din cap.

— Incepe așa: când s'a declarat războiul; cum ai intrat voluntar; drumul până

la Dunăre; ce-ați întâmpinat acolo; cum ați trecut Dunărea; unde v'ați oprit; cum era vremea; cum v'au primit Bulgarii; luptele de la Grivița No. 1; No. 2; bătălia din Smârdan; dela Opanez; căderea Plevnei; cum ai căzut rănit; viața de spital; decorarea; Pacea; cum s'au purtat Rușii... mă rog: tot, tot. Și eu, uite, te ajut: îmi dai lucrărea, îți îndrept stilul, limba, și îți găsesc și un editor.

— *Mulțămesc...* Știi, că chiar mă apuc, m'ai pus pe un drum sănătos..., dar ce bei așa înainte?...

— Eu nu beau nimic.

— Cum? Nici o cafea, nici un coniac, nici o țigare?

— Absolut nimic; ba din potrivă, de-oi bea un pahar de vin, de coniac, îmi slăbește voința și nu mai pot scrie o iotă

— Nu se poate! Nu se poate! — dădu el mânos, din mâini,—d-ta nu ești scriitor... Eminescu, Creangă, Coșbuc până nu puneau sticla cu coniac înainte, cafeaua și țigarea, nu scriau.

— Mă iartă, domnule Căpitan, Eminescu poate, dar Coșbuc nu fumă tutun!

— Apoi, de aceia nici nu mai scrie acuma de cât rar, dar Eminescu a scris până a murit. Eu nu știu! — Doina: „Dela Nistru pân'la Tisa“, a scris-o cu o țigare și înaintea unei sticle de coniac, la crâșma „la *Borta-Rece*“ din *Ieși*.

— În stârșit, îl povățuii eu, încearcă și d-ta: Vezi, — nu merge, cu liniștea, — bea o cafea. o țigară, două—trei păhărele de coniac, și poate merge. Verlain al Franței, marele poet decadent, cerea un absint, scria o poezie și i-o dădea chelnerului drept plată, și aista o vindea pe 1000 de Franci. Edgard Poé nu era omul cel mai de pahar: barim ci-că a fost găsit mort de beție, în stradă — așa spun unii.

— Așa, am să fac, glasul dansul mulțămît și frecându-și mâinile. Apoi, urmă necăjit: „nu se poate domnule, până nu iei cev. Uite, Vulovici, capitanul, poetul Vulovici, el nu putea scrie o poezie până nu bea trei-patru cafele și nu fumă țigară după țigară.

— De, domnule căpitan, încearcă și d-ta. Eu voi fi mulțumit când și d-ta vei putea da realitatea războiului dela 77. Și voi

zice: „Iacă un om care era scriitor, dar pe care nu l'a *evidențiat* de cât excitantele“.

Dâr mirarea lui fu și mai mare când n'am vrut să beau de cât o cafea simplă. Și ne despărțirăm: el rămânând încredințat că eu poate nu sunt scriitor, pentru că n'am patemi de artist, iar eu făgăduindu-i cu o ultimă strângere de mână ajutorul meu la tipărirea operei. Și îmi adăogă când să închidă ușa: „dacă izbutesc, când mântui, te chem la un ghiveciu strașnic gătit chiar de mâinile mele“.

Trecù vreme. Uitai pe domnu Căpitan, când, într'o zi, numai ce mă pomenesc cu alt bilet :

Domnule Dragoslav,

Ti rog di îndată să vii pi la mini, că am să-ți arăt ceva frumos.

Al d-tale : Căpitan N. Ionescu

— „Măă, sării eu în sus, domnu Căpitan, să știi că s'a executat“. Și îmi închipui că opera lui cu amintiri din războiu, trebuie să fie acuma și gata. Și, fuga la el. Tot așa de drăguț mă primi, de data asta, însă era

în jiletcă și, cu mânecile la *cămeșă*, suflecate.

„Măi, îmi zic iar, ce face Căpitanul că e cu mânecile suflecate? Să știi că, de bucurie că a mântuit opera, el vine dela bucătărie unde își coace minunatul lui ghiveciu și acum mă chiamă să-i stropim, în cinstea viitorului *succes* literar, opera“.

Când colo, în loc de cărți pe biou, pe scrin, nu găsi decât unelte de traforaj: herăstrae, pile, ciocănașe, iar în pereți atârnete: o candelă, niște rame de portrete, un ornament pentru ciasornicul lui deșteptător, și acum un turn „Eifel“ pe biou, aproape de sfârșit.

— „Ei, mă socotii iar, căpitanul acum, după ce și-a gătit scrierea, ca să-și recreieze spiritul, s'a apucat de lucruri manuale“. Dar el mă și luă desnădăjduit și jalnic dela ușe:

— „Nu merge. M'am încercat, nu merge. Am băut cafele, după cafele, sticla cea de coniac toată, o cutie întregă de tutun, țigări peste țigări, — nu merge... Acum văd că d-ta ești scriitor. Dacă n'ai dar înăscut, poți să *biei* și pe dracu, nu iesă nimic. Și-am băut nu o sticlă de coniac. Ș'apoi,

cu cât beam, cu atâta par'că uitam și ce aveam de scris.. Și, uite, domnule,—se răsvrăți el, apăsându-și pumnul în frunte,—le am pe toate aici; ți le pot spune ca după carte, dar când să mă apuc să scriu, nu pot pune pe hârtie o iotă. Nu am putut scrie decât titlu: „Amintiri din Războiu“. De acolo, s'a făcut în capul meu gol, par'ca aș fi vânturat cenușă într'o casă pustie... Ce să fac?—îndol el glasul cu jelanie. — Ce să fac? M'am apucat de traforaj, și acum am să mă apuc să fac și cufere... Ce să fac, dacă mor de urât?...”

Intr'adevăr, într'o zi, iar mă pomenesc cu un bilet dela domn Căpitan, să vin, că are să-mi arate ceva neașteptat...

„Măă, mi-am zis, să știi că domnu Căpitan s'a îndârjit și tot și-a scris Amintirele sale din războiu.

Si mi-a arătat, do'n Capitan, niște cufere, de mi-a mers la inimă; iar când ne-am despartit, când să închidă ușa după mine, a adăogat. „Ce să fac? Am venit la matcă de, înainte de a intra în armată, am fost cufărar“...

POLIȚIA DE ALTĂ DATĂ

Poliția de altădată

Era așa pe când se iau zăpezile și se *sghicește* pământul și copacii în București prind să înmugurească. Afară cald, și-un soare de par'că se scaldă în lacrimi de fericire. Și era după amiază cam pe la ceasurile 3 jum.—4.

Comisarul „Nea Niță Apostoleț”, — cum îi ziceau toți în mahalaua Tei și Ghica-Vodă, — un om bondoc, bălan, și cu mustața sbârlită ca și coama de porc, se sculase de pe somnul de după prânz, și acum stă în cancelaria secției 53 la un birou acoperit cu o mușama neagră, și care avea pe el o cruce cu Domnul Hristos răstignit și un clopoțel cu mâner de lemn.

„Nea Niță” era cufundat în conceperea unui proces-verbal de cercetarea morții unui lucrător, la o prăbușire de mal,

la una din gropile de nisip, dela o fabrică de cărămidă din cuprinsul raionului.

Prin sală, se plimbă ca un urs în colivie, sergentul de post, Gavril Oțoi, un țigan cu un nas curmat la mijloc și cu un cap turtit ca o pătlăgică vânătă, iar dincolo, peste sală, Nea Stănilă epistalul, își scria nepomenitele lui procese-verbale de predarea citațiilor. Tocmai atunci se întorsese și lăsase să se ducă la masă și tovarășul său „Moș Eftimie Ion“.

Când, deodată, se auzi ceva ca de vânt afară, ca de ape repezi, ca de—un clopot îndepărtat, apoi glasuri mai răspicate de bărbați, gălagie de femei, plânset de copii și, dela o cotitură a uliței Maița-Domnului, se văzu o armată de oameni, o gloată, par'că veneau sa ieie secția cu războiu și pe ce se apropiau mai mult, se lămurea parada: unii plini de sânge, alții cu părul vâlvoi și cu cămeșile rupte; femeile, unele cu prunci în brațe, altele cu ei de mână, sgâriete, cu vânătai la ochi, cu părul smuls, năvăliră cu toții în biroul d-lui Apostoleț.

„*Haoleo !*“ domn' Comisar, mâncate-aș, urlară ei: *hamar dă noi*; ne-a bătut, ne-a

znopit cumnată-meu, hoțul, bulibașu nostru.

— Cum se poate, una ca asta mă, întrebă Comisarul; pe atâtea țigani să-i bată unul singur?

— Iaca ne-a bătut, rosti un țigan înalt, deșirat, cu o vânătaie la ochiul stâng, ținând o prișniță la frunte; zău așa precum vezi: eu cu *cămașa* ruptă; *hiel-hăsta*, arătând spre alt țigan, și hel plin de sânge, cu capu spart, nevasta și dancii speriați și nu avem ce-i face că *hiel* ne omoară.... Ne-a bătut ca pă hoții dă cai. *Ho piesă* dăm domn 'comisar, numai să-i bagi la beciu și noi să râdem de el nițeluș.“

Dar de ce întârziiau mai mult țiganii, dece împrejurul secției se ticsea de capete sbârlite, de fețe negre, tuciiurii, de femei și de copii care se uitau pe ferestre.

Comisarul, la asta sună clopoțelul.

Nu mult ușa se deschide, și intră *Nea Stănila* epistatul, cunoscut și de copiii din cartier, și care numai el singur știa cum și de unde să-i ieie pe pungăși.

Nea Stănilă era un om de 40—45 ani, cu mustața neagră, cu părul tuns cum se mai zice *franțuzește* și lăsat pe frunte,

puțin șasiu, intră zâmbitor, trăgând tacticos din o țigară.

— Auzi Stănilă, îi dă comisarul, că ticălosul acela de Magheran i-o bătut peăștia, de i-o cotonogit. Ia vezi tu, nu-lă-i putea prinde?

— Ce să-l aduci, îi răspunse Stănilă, ăla e prin Floreasca acum. Trebuie jandarmi.

— Să-l aducem, — bogdaprostea lui, îi dă comisarul, — să-l aducem cu jandarmi.

— Să-l *haducești*, don' comisar, s'aplecă țiganul cu prișnița la urechea lui nea Niță și îi șopti: *ho piesie dă cinci lei*.

Țiganul Magheran era vestit hoț de cai, și bătăuș: când îi era lene a munci, ieșea cu tovarășul lui, Huiduma, pe șoseaua Ștefan-cel-Mare, și înșelă pe naivi cu: „Uite popa, nu e popa“.

Peste jumătate de ceas și sosiră patru jandarmi cu un caporal, iar peste altă jumătate de ceas, se și întoarseră cu nea Stănilă și cu țiganul legat fedeleș; un țigan nalt ciolănos, pletos, cu o față ca de sfânt, dar de data asta crunt, privea rătăcit

împrejur, pe când pieptul îi ieșea ca o cobză de legat ce era.

„Sa traești do'n comisar, să *traiești!*“ răcniră țiganii foarte fericiți, pe când cel cu prișnița și strecură ușor, pe nesimțite, sub mușamaua biuroului, o piesă de cinci lei, apăsând-o cu mâna s'o vadă comisarul unde-o pusese.

„Huraa!“ răcniră și țiganii cei de afară: „Să trăiască do'n Niță comisarul, bulibașu nostru!“ — „Chiar hașa“, se auziră niște glasuri de femei: „Nea Niță să ne fie bulibașu nostru, *hiei!* să ne facă dreptate.“

— Ce strigă aceia afară? întrebă comisarul încruntat, pe Stănilă.

— Auzi, domn' comisar? răspunse el râzând, zic că deacum să le fiți d-voastră bulibașa lor.

— Ce, eu vătav țigănesc? Și ieși afară: „Ce mă, cine strigă? Ce bulibașă, că pun bastonu pe voi.“

În vremea asta, tot țiganul acela strecură și lui Stănilă o piesă de cinci lei, care o strâuse sclipind din ochi cu zâmbet, și o puse în buzunar.

Apoi comisarul înturnă și întrebă pe țigani: „De ce v'a bătut ăsta mă?

— De ce ne-ai bătut mă? îl întrebă și țiganca tânără pe bulibaș.

Țiganu, doar aruncă o privire rătăcită împrejur și tăcù.

— De ce i-ai mă? îl întrebă Comisarul.

— Să traiți, do'n Comisar, nici *hieu* singur nu știu.

— Nu știi? glăsul țiganca cea tânără, strâmbând gura. Nu știi? Cum nu știi?

— Las' că spun eu, îi dă tot cel cu prișnița:

„Ha venit acasă, necăjit, și a sărit la soru-mea, femeea lui, că a zis, că-l înșală, când merge cu bidineaua pe la boieri, și a sărit mumă-sa să-i despartă și hiel — la ea s'o omoare.—*Ha* lăsat-o mai mult moartă.—Eu *ham* sărit să-l liniștesc și hiel a sărit la mine și m'a bătut. Și a sărit nevasta și au sărit neamurile să-l îmbuneze și hiel i-a bătut pă toți — toată țigă-nimea a bătut-o...”

— Oțoi! strigă comisarul pe sergent: Bagă-l la beci și desleagă-i mâinile.

Beciul unde băgă pe Magheran dă cu

chepengul în sală, iar cum îl văzură țigani înăuntru, toți la comisar :

— Domnule comisar! Boierule Niță, *hiindcă* ticălosul ne-a *batut* pă noi, lasă-ne nițeluș să-i facem o *paradie*.

La asta, nea Niță luă o înfățișare de stâncă și răspune : Nu se poate!

— Haoleo! sări o *bidinăreasă* tânără și cu cămeșa toată ruptă, în vârtoarea bătăii, și șopti la urechea comisarului :

— Ho piesie, numai zău să ne lași. Și țiganca scotocind în sân, scoase un testemel făcut motoașcă, îl desnodă într'un colț, și strecură și ea sub mușamaua comisarului cinci piese de câte un franc noi, nouți, cu zimți.

Și, hai, începură a se pârândă țigani pe lângă beci :

— Haoleo, hâsta-i Maghiran voinicul, buiacul?

La asta și sări nea Stănilă din canțelaria epistaților :

— Ce-i asta mă?... Ce gălăgie!...

— Vrem să ne facem și noi un gust cu *prapaditul* ăsta.

— Nu se poate!

— Hapoi, am dat doar o piesie lui domn' Comisar.

— Rău!...

La asta, țigani se ghiontiră iar un țigan Huiduma, cel mic de stat și cu fața ca huma, scoase și el o piesă de cinci lei și o strecură în mâna lui Stănilă, și iar prinseră a *defilă* pe dinaintea chepengului strigând :

„Hăsta-l feciorul lui Dediu cinstitul? Hăsta-i *premarele* nostru?“

— Haoleou! Ptiu! făcu o țigancă.— Huitela-i! strigă alta cu sgărieturi pe obraz, ce gălbejit e! — Ce mire e! — Huitela-i, huite-l, bată-l Dumnezeu! grăi alta mai bătrână cu părul vâlvoi, huite-l, bătul-ar Cioplea, cum ne-a batut hiel pă noi...

— Hă! hă! hă! făcură toți țigani în cor. Ptiu! Ptiu! și toți scuipară în beci și plecară, lăsând în urmă-le o gălăgie ca și sgomotul surd al unei hulboane când dă în alta.

Pe unde au fost, ce-au făcut, nu știu. Când iată că, peste un ceas, pe afară, iar se aude ceva ca de furtună: Venea toată țigătimea din cartierul Teiu și Floreasca,

cu o țigancă bătrână în frunte, care, de și era și ea cu un cucui în frunte și cu cămeșa și fusta rupte pe ea, plângea și bocea de se sfârșea: „Magheranu maicăi, Magheran!... Hă-hă-hă!.. Pă cine or mai îndrăgi fetele, pă cine nevestele dă țigan? Cine a mai fi de acum bulibașa țiganilor, cine i-o mai povățul, dacă se duce în pușcărie?

Când și nea Stănilă în ușă:

— Ce-i cu voi mă?

— *Ham* venit, îi dă Huiduma, care se arăta mai desghețat ca toți; să dați drumul lui *pacatosu* ăla care ne-a bătut; că moare mă-sa dă scârbă.

— E greu acuma, e greu; făcú nea Stănilă, facem actele să-l trimitem la parchet.

— „Haoleo! urlă maică-sa. „Haoleo, nu-i trimete-ți! făcură și țiganii și un sgomot ca de val se stârni.

— Câte un franc de fiecare, îi dă Stănilă, că uite mi-am rupt ciobotele alergând după el.

— *Haole-o!* de unde să avem atâtea parale?

— Nu știu; mi-am rupt sufletul până 4-am prins, și acum tot voi vrei să-l scoateți ?

Și iar un sgomot ca de vânt se stârni.

Și, din unul din altul, se scotociră și adunară un pumn de bani, franci, băncuțe și gologani.

Când și Comisarul :

— Ce-i cu voi mă ?

— Să ne dați pe bulibașu nostru... ho piesie.

— Nu se poate? Și Comisarul se uită cu mânie la țigani.

— Nu mai *havem* parale, domn' Comisar, că ce ham avut le-am dat lui nea Stănilă.

— Stănilă! — răcni Comisarul.

— Aud, domnule comisar.

— Ce ești tu aice? și îl privi și pe el mânios.

— Da' ce-i domnule comisar?

— Bine, tu ești mare și tare aice? Dă-i tu drumul!... Apoi după puțină gândire sbucni: Nu! și făcù din deget arătând în jos: Să mi-l aduci pe țigan aice!

Nu mult Magheran plouat, zăpăcit, umilit, fu scos din pimniță.

— Poi, bine, se răsti comisarul, bođaprostea ta, de ce faci scandal, mă, în mahala ?

— Haoleo, căzù în genuchi țiganca cea bătrână, iartă-l domn Niță! — Iartă-l do'n comisar, urlară țiganii, e om și hiel, și a greșit.

Dar Nea Niță, când plesni o palmă țigăncei, o și lăți pe dușumele: „Na, că dacă l-ai fi învățat de mititel azi nu era aice... Poamă țigănească?”

— Haoleo! Haoleo, ha homorât-o! Ha homorât-o! urlă haita de țigani.

— Mi-ai omorât maica, do'n comisar, scrâșni din dinți Magheran, cu pumnii strânși. — Am omorât-o? îi dă comisarul, da' tu de ce ai bătut-o? Și comisarul îi și băgă mâinile în plete: „Ți-am omorât maica! „Și începu să-l tragă de păr cum ai trage funia la clopot: „Na, mai fă scandal! Mai fă scandal!”

— Haoleo! Haoleo! — urlară țiganii, iartă-l do'n comisar, că-l omori!... Iartă-l? Iartă-l, mă rog, că-ți dăm și dumitale o piesie.

— Stănilă, udă țiganca cu apă. Și adă pomperia cu furtunurile să împrăștie țiganii! strigă comisarul.

La asta țiganca, care numai se prefăcuse moartă, și sări în sus. Iar comisarul, sătul de scărmanat, își scuipă degetele: — „Bodaprostea lui de țigan, mi-am împuștit degetele“. Apoi către laie:

— „Hai, plecați, și să nu vă văd! Și bagă de seamă Magherane!“ îl amenință. nea Niță sbârlind sprincenele în sus.

Și țiganii în loc să se răzbune pe bulibașa de bătaia mâncată, îl și înconjură: „Bulibașa maicăi“, și mamă-sa prinse să-l sărute, pe urmă soră-sa, pe urmă nevastă-sa, și toți țiganii, și să-l pipăe dacă e teafăr. — Nu însă fără să tremure, îl și luară cu vorbe bune... Unul singur, cel cu prișnița la cap se înturnă și rotindu-și ochii împrejur, pe când comisarul își spălă mâinile într'un lighean, bagă pe nesimțite mâna sub mușamaua biuroului și șterse toți banii puși de țigani acolo, apoi ieși cu ceialalți țigani a căror gălăgie ca glasul unui clopot în văgăuna unui munte,

se pierdù în crâșmă la Nicolăie Olangiu, peste drum, pentru a se cinsti de împăcaciune și mai mult de potolirea mâniei lui Magheran.

O FARSÄ

O farsă

— DIN POLIȚIA DE OJINIOARĂ —

Plecaseră Conservatorii după vre-o doi ani și jumătate de regim și veniseră iarăși liberalii. Făcând prea multe neajunsuri cetățenilor liberali, comisarul secției 54, Ghiță Gogoășe, își predă, chiar în ora căderii regimului, secția, cu proces-verbal, sub-comisarului cl. I, Bucșan, și epistaților: nea Stănilă și moș Eftimie. Și o șterse pe dindos, căci dacă ar fi dat pe dinafață, se lovea nas în nas cu nea Niță Apostoleț, omul liberalilor și de o droaie de cetățeni veniți anume să puie stăpânire pe ordinea publică din circumscripție și să cotonogescă pe nea Ghiță, pentru desele lui procese-verbale de contravenții și închideri de localuri.

— Unde-i? Unde-i, *pozivench'u*, striga neica Tanase Ifrim, măcelarul din str. Mar-

ginei, ascuțindu-și cuțitul pe cureăua atârnată de mijlocul d-sale cât un cerc de butoi.

— Il mănânc! strigă fónfăit Andrei Gogărnă, cârciumarul din str. Romană, còlt cu str. Icoanei, isbind cu bastonul lui gros, în masă.

Abia îi liniștiră Bucșan, sub-comisarul și cu epistații, spunându-le că fostul sbir a plecat de mult.

Cu funcționarii mai mici nu aveau nimic cetățenii, căci erau vechi în slujbă și se purtaseră bine în totdeauna cu ei și apoi, măcar unul din epistați trebuia să rămâie de zestre noului regim, pentru a predă secția. — Așa era obiceiul.

De cum luară secția în primire, nea Niță, se așeză la biurou, pentru a nu știu câtea oară, comisar al secției 54.

Inverșunat fusese Gogoasă în timpul domniei lui la secția 54, cu cetățenii liberali, dar după doi ani de opoziție, nea Niță era prăpădu pământului.

Cea dintâi grijă a fost, să-și ieie leafa; apoi se așeză pe slujbă cercetând: care liberal, în cei patru ani, s'a dat cu albi;

care negustor conservator ține noaptea deschis peste ora „reglementară”; care cetățean a votat cu albi la fostele alegeri și câte și mai câte mofturi. Toate lămuririle erau date de epistatul rămas.

Altfel de polițic făcea nu făcea nea Niță, dar ca stâlp al partidului era strașnic: Vai de albi! D’apoi la alegeri, Doamne, cum mai mânuia bastonul lui cel gros la Tunari. Precum Gogoasă îl mânuia pe al lui, când era el la putere, așa și nea Niță se învărtea printre opozanți. Seara, după despuierea urnei, numai ce-l vedeai cu jobenul pe ceafă, cu fruntea asudată, intrând triumfător în biuroul epistaților, și puțin cam afumat.

— Ce mai veste pe aici?

I se făcea raportul.

— Uf! răsufală nea Niță, puindu-și bastonul subțioară, spre a-și șterge fruntea cu batista. Insfârșit, am scăpat... Bre, bre, bre, ce mai, trudă!...

Apoi tare, spre a fi auzit mai bine de slujbași.

— „Știți că am eșit!.. Da’ avurăm și de furcă, breee... Dar au eșitără, au eșitără ai noștri.. Avem majoritate, majoritate zdro-

bitoare... Suntem călare pe situație. Se putea?..“

În secție, trăia bine cu toți, căci slujbașii se cam fereau de a intra în vorbă cu cei bănuși. Avea însă mare necaz pe epistatul Stănilă care nu făcea politică; ci ca om cu casă, cu copii își vedea de treabă, bând și cu alții și cu roșii. Nea Niță l-ar fi zburat, de n'ar fi avut de cumătru pe do'n Costică Belian, șeful secției 53, liberal și el, dar cumătru și cu nea Stănilă.

Când erau alții la putere și l năștea nevasta un copil, nea Stănilă căuta să i-l boteze un conservator, când erau roșii, căuta un liberal. Având cumetri în toate partidele, stătea bine.

Nea Niță s'ar fi făcut punte, numai să-ț sboare, dar epistatul avea 20 de ani de slujbă: cunoștea pe toți cei certați cu legea, știa toate coturile pungășilor, și unde erau jocuri de cărți și de noroc, și își ghicea spargerea și furtul cel mai neghicit. Când venea după 4 ani de opoziție și de post, nea Niță nu știa nimic de cele ce se petrecuse în secția lui. Numai Stănilă

și moș Eftime, epistatul, îl punea în cunoștință de tot rostul circumscripției. Era, de altfel, cinstit nea Stănilă; când îi da cineva însă o para nu zicea „ba”, că de, cu 90 de lei pe lună nu se putea să fii floare în gavanos sau icoană de închinat.

Și poate nici asta nu l'ar fi supărat pe nea Niță, dar Stănilă, cu cunoștințele lui, îi luă arvuna învârtelei pe care o făcea Șeful ori pe care o mirosea el.

Intr'o zi de iarnă, cam uscată, dar geroasă și cu puținel vânt înțepător, Stănilă veni cam pălit cu vreo treizeci de lei noi nouți de argint, bătuți pe multe.

Fusese pe la niște lucrători de la fabrica de cărămidă „Tonola”, luându-le parale să le facă niște hârtii de bună petrecere sau niște acte de identitate, și mai băuse pe la niște negustori conservatori. Acum i se părea lui, că e în nouri de fericire.

Când, iată-l și pe nea Niță că intră cu jobenul în cap, cu nedespărțitul baston în mână. Se uită la nea Stănilă, și nu se uită, zicându-i celui alt epistat:

— „Vezi, măi Eftime, că eu mă duc

nițeluș pe ici, așa, prinprejur, și făcù cu bastonul că are s'o apuce pe strada Saul, are să dea pe Tei, are s'o dea pe șosea și urmă: „Că am auzit că țiganii de pe Tei își fac de cap cu „uite popa“ și cu „Grantu“.

Deși nu-i vorbi lui Stănilă, dar el sări.

— Apoi, do'm comisar, și oamenii îs vinovați: Astăzi dimineață dau pe șosea; acolo o droaie de țigani cu „uite popa“, și niște țărani.

Țiganii, cum m-au văzut, au tulit-o și le-am spus oamenilor:

-- Bre, nu vă potriviți, că are să vă înșele. — Dar unul cu nădragi largi și cu cojocel și o căciulă cât o baniță, — se vede că îl făcuseră țiganii să câștige ceva, — să și rățoi: „Da' cine are nevoie cu banii altuia?“ — Bine, i-am spus. Să nu miorlăi. Când m-am întors, unul din ei se plânse că l-au pungășit țiganii cu 300 de lei ce-i luase pe niște boi de la obor...

Dar nea Niță, par'că mai nu băgase de seamă, ce zisese Stănilă, așa era de parăpônisit pe el ci, scobindu-se în nas, răspunse:

— Lasă asta... jandarm! jandarm! Apoi către nea Eftime: — Și așa, Eftime, eu mă duc, așa ne-am înțeles, și iar învârti bastonul pe unde are să apuce și urmă el: „Dacă întreabă cineva de mine, vezi că sunt la Naie... la Dumitrescu pe Răsuri. Știi tu; Naie al nostru... Cât privește despre țigani, dau eu acuși cu crucea peste ei.

În adevăr, când răzbea nea Niță prin țigani, cu bastonul lui cel gros, vai și amar de pielea lor!

Hăt, spre seară, s'a înturnat nea Niță; făcut cuc și mânios Dunăre.

În secție era întuneric; focul duduia în soba de tablă jucându-și pânza îngustă de flacăra eșită prin gaura porțiței, pe perete. Singura lumină ce o da camerei, era felinarul cu gaz aerian de pe trotuarul de afară, dar o lumină așa de înserare și în toată canțelaria nimene, de cât nea Stănilă, decurând sosit, descălțat de ghete și de ciorapi, se odihnea pe pat în bătaia luminei ce venea liniștit pe borticica porțiței, și-și fuma comerciala de cinciparale adusă de la Oiangiu de peste drum de sergentul secției.

Stănilă știa că făcuse pontul comisaru-
lui cu lucrătorii de la Tonola. Niță se mai
dusesese apoi și pe la Naie Dumitrescu,
cârciumarul liberal, tocmai de peste drum
de cârciumarul conservator — la care cin-
stise Stănilă și cu alți conservatori. — Naie
li mai spusese că Stănilă e „un trădător
și un spion de al albilor“; și așa de data asta
veni și mai înverșunat, ba și mai puțin ca de
obicei, ca să aibă curajul să-i spuie lui
Stănilă toată ticăloșia :

— Stănilă! Stănilă! strigă el, cum in-
tră, bătând cu vârful bastonului în podele.

— Poftim!

— Stănilă, așa, așa Stănilă, tu ești mare,
tu ești tare. De-acum te-ai dus uite, te-ai
duus...

Și șeful, abea sprijinindu-se pe picioare
de treaz, își netezi palmele una de alta,
ca și cum totul ar fi sfârșit. Dar lui Stănilă
nici nu-i păsa, ci-și fumă țigarea tihnit,
scoțând niște rotocoale că par că gura lui
era burlanul ce da prin geam afară, pe
care eșea fumul de la sobă.

Asta îl desnădăjli pe nea Niță și îl
făcu să se smârcâie în întuneric și să

tușească înecat și, totuși, nădăjduind să-l facă pe epistat să vorbească, după câteva clipe de mocoșeală, grăi iar, dar mai apăsător:

— Așa Stănilă, tu ești tare, tu ești mare. Așșaa, bun!... Așa am să-i spun Inspectorului, d-nu Mișu: Stănilă e mare...

În clipa asta, când mai vru să urmeze că Stănilă e mare și tare, ușa de la sală se deschide cu sgomot și o matahală intră pe ușă, zicând:

— Niță, bre Niță, haida bre!.. De când te aștept afară, mi-a degerat inima în mine.

— Da, stai, bre Inescule. Stai bre Petrache, stăi nițeluș răspunse șefu: Stai!.

...Știi ce? Ia ascultă: Stănilă e tare și mare.

— Da' haida bre, îi zise nam'la, haida, lasă omul în pace. Ce n-ai altceva de lucru?

— Nu, bre, stai: Stănilă e tare...

La asta numai se aude clopoțelul telefonului, nu de mult așezat și prin secțiile polițienești.

Stănilă vrea să sară.

— Nu, zise șeful pășind, clătănându-se

până la perete; nu, eu... Eu... care... Vorba însă î se și înecă în un sughiț scos ca și o părere de rău: „Ei drăcia dracului eu vorbesc, și iar sughiță: „Ei drăcia dracului, urmă el, necăjit: Ce-î asta bre, de sughiț?

— Alo? Alo... Alooo? Și scapă receptorul: Ei drăcia dracului ce-i în astăseară? Alo!.. Alooo?...

— Cine-i acolo; îi fu răspunsul.

— Secția 54.

— Da, aicea e 53.

— A, tu ești Costică? — întrebă șeful cu glas miorlăitor.

— Eu, dar d-ta?

— Eu, Niță...

— Tu ești Niță?

— Eu, — ce mai faci Costică?

— Bine.

— Apostoleț, eu mă duc, îi tăie vorba Ionescu din întuneric, unde se legănă ca o salcie.

— Da' stai bre, îi răspunse nea Niță, cu receptorul la ureche, să bem câte o țuică, ica la nea Stan Rusescu, mai stai numai nițeluș...

-
- Apoi către cel ce-l chemase la telefon:
 - Costică!
 - Ce-i bre? îl întreabă Costică abia ținându-și râsu.
 - La ce mai chemat?
 - Te calcă inspectorul!
 - Ei și? Să vie sănătos...
 - Și iar scăpă receptorul; ceea ce îi făcù să sbucnească:
 - Fir-ar al dracului... Fir-ar al dracului de treabă!...
 - Măi dragă Niță, haida bre!.. Lasă încolo —sfârșește odată...
 - Stai să-i spun lui Costică ceva... Stănilă e mare... Alo! Alo! Secția 53. Alo. Secția 53. Ei drăcia dracului, a închis și aveam să-i spun.
 - Ci las-o dracului bre, că mă duc.
 - Nu! Alo! Alo! Centrala?..
 - Alo? Ce poștești îl întreabă un glas de femeie.
 - Domnișoară, dați poliția!
 - Alo! Alo!... Poliția! Alooo!.., A...
 - Da! —li fu răspunsul ce doriți.
 - Dați secția 53.
 - Poftim!

— Aici e secția 53! Acolo e Costică?

— Aici, domnule Comisar.

— Ptiu, fir-ar al dracului, că mult am muncit! Spune-i să vie nițeluș la aparat, că-l chiamă Apostoleț.

— Ce vrei, Niță? îi fu de îndată răspunsul.

— Costică! Costică, tu ești bine cu inspectorul, cu Mișu: Spune-i așa că Stănilă e tare și mare:

— Da' hai bre! îl intrerupse Ionescu din întineric, scos din răbdări.

— Mai stai bre nițeluș! Stăi bre un minut: — Costică! Costică!.. A închis!..

Și cu vorba asta și scăpă un sughiț înecat!

— Ei drăcia dracului, făcù el, acum și sughiț. Știi bre, parcă-i afurisit; dacă aș fi beat nu mi-ar fi ciudă. Așa, Stănilă, de acum te-ai dus... te-ai dus.. Tu ești tare, tu ești mare.

— Ei, frate, vino odată! îl apucă Ionescu necăjit din umbră: Haide la Nicolaie.. peste drum, ice la Olangiu.. — Două mititele, adaose Ionescu, să știi, — dacă mai refuzi, mai bine trage-mi două palme...

La asta, comisarul învoitor, apăsă pe butonul soneriei de la masa sub-comisarului cl. I. Pe dată se ivi pe ușă sergentul Stan Pătlăgea, cu nasul turtit ca o pătlăgea roșie și fața arămie ca o căldare, cu mâna la tesac, și cu cealaltă la cozorocul capelei și grăi:

— „Trăiți, do'n comisar!”

— Măi, Stane, vezi, tu, dacă mă chiamă cineva la telefon, spune-i că sunt în casă... Și tu mă cheamă de vis-a-vis de ici... Nu!.. de la asta, de la Stan Rusesc... Eu, făcûnea Niță împotrivindu-se și bătăindu-se prin întuneric, eu la hoțu de Olangiu nu mă duc. La Olangil, eu nu mă duc... Conservatorii bre, Conservatorii ăștia bre is de speriat... Măi, m-au îngrozit hoții ăștia! Cum zice și nașu-meu, care e colo, știți tu, la regie: „Bre cu ăștia nu mai e de trăit..”

— Ei haide și la Stan Rusescu, îi dă Ionescu.

Dar când să iasă: numai ce se auzi un uruit de trăsură grea.

Stănilă sări fript și, repede, își trase cismele, trecu pe sală în verandă, luă lampa de pe masa unde erau condicile

de revizie a agenților și comandanților de vardiști și o puse pe biroul comisarului.

Când, pe ușa cea din față, se ivi un domn într'o blană mare de animal cenușiu, cu un guler ca o ureche de elefant ce-i acoperea capul cu o palmă mai sus de căciulița de șder ce o purtă în cap; doar vârful nasului și ochii i se vedeau și, omul îmblănit, intră în biroul șefului. Aice era condica de inspecție a comisarului și epistaților prin „*raion*” și aceea de revizie a inspectorilor de poliție.

Cum intră, se așază la birou și făcù lampa mică.

— Bogdaprostea ei de treabă, șopti comisarul; n'am parte să beau măcar o țuiculiță, și grăi lui Ionescu... „Bre, Petrache până a trece inspectorul, așteaptă-mă numai nițeluș la Rusescu” și păși bombănind peste sală: „Ei drăcia dracului” și căuta să se fie bine. Dar omu cu blană stătu de lemn pe scaun.

— Iertați, domnule inspector, zise nea Niță tresărind la vederea blănei, după care recunoscù că îmblănitul e chiar inspectorul culoarei locale, domnu Mișu... „Acuma vin

și eu din revizie: am fost pe aici nițeluș așa — și arăta cu degetul, că a luat-o pe lângă secție, — pe strada Saul — pe Teilor, și urmă: „pe șosea, apoi am luat-o pe Tunari.“

— Bine, bine, zise inspectorul, am auzit că ești cam aspru; superi oamenii de serviciu, te cerți cu ei de la șpagă.

— Ferească D-zeu, domnule inspector, dacă Stănilă, Stănilă e tare...

— Destul, îi tăie vorba omul cu blană și se ridică și dădù să iasă.

— Da' pentru numele lui D-zeu, prinse a se scânci nea Niță, domnule Inspector, domnule Inspector, am casă... sunt familist.., Stănilă! Stănilă! Unde ești Stănilă? strigă el ca trezit din băătură.

Când, iată-l și pe nea Stănilă că se ivi în ușa biroului, somnoros, frecându-se la ochi, și, ploconindu-se, zise: „salut, domnule inspector?..“

— Spune-i Stănilă! Spune-i și tu pe cine am supărat eu din cântelerie?. Vă zic eu vouă bre, un cuvânt? Nu vă sunt eu, ca un părinte, ca fratele vostru? zise el scâncitor.

Stănilă vrù să răspundă, dar de odată se oprì mirat, căci pe când nea Niță era cu fața spre epistat, un cap rotund, cu o gușe rasă, albă ca de purcel de pus la tavă, se ivì din blană și se ascunse iar. Stănilă ar fi țipat, dacă blana nu i-ar fi făcut semn să tacă. Și omul cu șubă grăl apăsât și răgușit:

— „Să vii mâne la inspectorat, la raport!...” Apoi, ridicându-se, își mai saltă gulerul în sus și ieși lăsând îngălbenit pe nea Niță care acum par'că se trezise de-a binelea.

Și pe când în depărtare se pierdea uruitul din ce în ce mai surd al roatelor trăsorei, comisarul se uită la Stănilă, care, mai nu pufnea de răs; după câteva clipe de reculegere sbucni:

— Ce-i asta, Stănilă? — Tu nu zici nimic? Par'că îți vine a râde.

Dar nea Stănilă își puse mâinele în buzunarul pantalonilor și se întoarse filozofic și, pășind peste sală în canțelaria epistaților, se pierdù în întunericul odăei luminate doar de focul din sobă.

Nea Niță se uită după el și grăl dând din cap:

— „Mi-o făcuși, Stănilă... Tu ești tare, tu ești mare... Vom vedea, vom vedea, Stănilă — hâp!” și sughiță din nou.

Repede făcù lampa mare spre a se uita la condica de inspecție:

— Nimic, făcù el, mirat! Ce e asta, Stănilă?... Stănilă, n'auzi.!

— Ia te uită bre, — zise el ciudos dar și luminat, când se arată epistatul în ușă — condica goală. Unde a scris!.. Măi, poate a scris pe undeva... Și răsfol condica:— „Nimic bre! Ce fel de inspecție e asta?”

Când numai ce se auzi un nou uruit de trăsură.

Nea Niță îngălbeni, și zise: „Oare nu s-o fi înturnând? O fi uitat să-și facă raportul în condică. Uite mă, că a stat aici! hâp!” Și nu isprăvi bine vorba, când intră pe sală aceeași șubă cu gulerul în sus. De data asta acoperind o pălărie — gambetă neagră. Șuba se scutură, gulerul se dădù în jos, se deschie la piept și spre marea uimire a comisarului, se văzù în față cu domnu Inspector Otolescu, de la coloarea de negru, de serviciu — în seara ceea.

Omul dădù bună seara, dădu mâna cu comisarul, care par'că se mai încălzi ca de-o nădejde și zise: Astă seară sunt eu de serviciu. — Mișu e cam bolnav, — a răcit.

— Dar d-nu Mișu a fost, acum aice; chiar nu-s cinci minute; de când a plecat.

— De aici? Apoi doar era prăpădit în pat de bolnav. Când m'am dus eu mai adineoară; îi puna pahare—lipitori.

— Acum, a eșit de-aici și nici nu l-am văzut bine la față așa era de îmbodolit. Nici condica n-a iscălit-o.

— Cum se poate?.. Curios! Și i-am spus să nu iasă din casă! și așa i-a spus și doctorul. Curios om!.. Adă condica... Ce mai e pe aici?

— Ce să mai fie—cum spun—a venit d-nu inspector Mișu cam supărat; a zis că eu fac și dreg, că supăr funcționarii,— lumea... Și iacă întrebați pe Stănilă să vă spuie ce fel de om sunt eu. Cum mă port, ca un frate, nu ca șef.

— Curios! Să știi că numai frigurile l-au scos din casă și, în fierbințeala lor, și-a

făcut scena asta.. Curios, el care vorbea așa de bine de d-ta... Ia dă condica: și după ce comisarul îi mai dădù unele rapoarte despre țigani de pe șosea, care pradă pe naivi cu „*grantu*“ și cu „uite popa“... d-nul Otolescu scrisese în condică, apoi se ridică și, dând mâna cu comisarul, se pierdu spre ușă, lăsând în urmă-i acelaș sgomot de trăsură ce se îndepărtă ca și a acelei dintâi cu deosebire, că lăsă pe nea Niță cu o înfățișare și o inimă mai bună, și cu o notă în condică din cele mai lăudăroase la vegherea comisarului și a liniștei din circumscripție.

A doua zi, toată comisărima din capitală știa de festa jucată lui nea Niță, nu știu de cine, de oarece nici domnu Mișu nu ieșise din pricina boalei din casă, nici blana cu care făcea inspecție nu-i pierise din cui; decât atâta se știea că la poliție erau câte-va șubi la fel, cu care inspectorii și comisarii delegați făceau iarna inspecție, și că una din ele ci-că a pierit și a venit tot în seara ceea, adusă iar de o mână necunoscută.

Singur Stănilă știa, că acela care îi făcuse figura lui nea Niță, era chiar cumătrul lui, do'n Costică dela secția 53, căruia Stănilă de cu vreme i se jeluise, că nea Niță îl prigonește de-și scuipe sufletul, pentru toate mofturile.

Și nea Stănilă a murit și nu a spus nimănu cine a fost persoana, decât că din ziua aceia nea Niță i-a dat pace să facă ce-o vrea, căci cu toată încredințarea dată de d-nu Mișu, că nu a fost el, totuși a rămas încredințat că poate a fost altă persoană sus pusă, dela Poliție, care a luat blana și a dat o raită și pe la secția lui, anume să-și apere pe ocrotitul său nea Stănilă epistatul.

DOI AGENTİ

Două agenți

Era iarnă și pe la unsprezece noaptea, Viscolul urlă pe la ferestru și isbea zăpada în geamuri, de par'că da cineva cu nisip și cântecul lui părea câteodată când ca un uruit prelung de trăsură îndepărtată, când ca geamătul unui om îndurerat, când ca fâșitul unui stol de pasări călătoare.

În secție, de data asta nu era decât moș Eftimie, epistatul, care scria procese-verbale de predarea citațiilor, sub-comisarul cl. I, Moraru, care își trecea hârtiile într'o condică, pe când sub-comisarul Stănilă, cu picioarele desculțe, ședează lungit pe un pat pe căpătâie și fumându-și țigarea, îmi dictă niște procese-verbale de predarea unor citații. Sunt de neuitat procesele-verbale ce le făcea nea Stănilă — cum îi ziceam eu — și-mi plăcea să le scriu, că în ele spuneau toate bazaconiile ce le în-

tâmpină la înmânarea hârtiilor. Și tocmai atunci, îmi dictă unul care suna în felul ăsta:

„Noi, Sub-comisarul Stănilă dela secția 11.

Transportându-ne pe str. Țărani la d-nu Vasile Curehianu, la poartă îmi eși înainte consoarta d-lui, d-na Gafița, care avea în brațe pe fiul său de trei luni, Jenică; iar d-neaei nepăsătoare fuma o țigară. Am întrebat dacă d-nu Vasile e acasă, căci vreau să-i dau o citație. D-neaei mi-a spus *ofansată* că d-lui nu-i acasă. Eu atunci...“
Uliuliului! Ptiu! ptiu! M'am fript!

— Ce ți-a venit bre? îi zise moș Eftimie, uitându-se jimbac la el.

— Mă mai întrebi, s'o ia dracu de treabă, grâi nea Stănilă. Faceți atâta gălăgie că n'are chip omul să dicteze un act.. Și, poftim, m'am fript cu țigara.

La vorba asta, ușa se deschise și doi inși intrară: unul grăsuliu, spălăsit, cu mustățile galbene, cu ochii ca scâlțați în lacrimi și puțin roșii pe la gene, cu păr scurt, îmbrăcat cu un palton roșietic, de vechiu ce era, și cu toți nasturii la el.

Cel de al doilea, mic, slab, cu mustața castanie și părul ca niște fîn aruncat cu țăpoiul, cu veselia pe față, și îmbrăcat cu un palton ros până la ață și cu cheutorile destrămate. Și ne ziseră: „Bună seara!” iar lui Moraru îi grăi închinându-se: „Salut, Domnule sub-comisar!”.

— Bună seara, răspuse și moș Eftimie, dela masa-i veche. Și, după ce iscăliură într'o condică, se făcură cunoscuți sub-comisarului, și aflai că celui d'ântăiu îi zice Aronovici, iar celui de al doilea Niculae și sunt trimiși să facă razie în secția noastră și prin câmpul Teiu.

— De unde până unde? întrebă Moraru, că doar aici avem agenți.

— Ne-a gonit d-nul comisar Ionescu, dela a zecea.

— Da' de ce? întrebă moș Eftimie.

— Că aduceam și noi câte nițel vin pe acolo și cinsteam cu băeții.

Aici, toți râserăm.

— Apoi... grăi moș Eftimie, scărpinându-se după ceafă, și încrețind fruntea; acolo v'ați găsit să duceți, nu știați că aice-murim de sete.

— Apoi să fiți blagosloviți, grăi nea Stănilă, și D-zeu să vă întărească puterile, că știți așa câte odată așa-i duc dorul de câte un păhărel.

La vorba asta, Aronovici făcù din ochi lui Nicolae și îi arată ușa. Deodată Nicolae pieri, și se întoarse îndată cu o legătură din care răsturnă niște cartofi în rula sobei.

— Da' ce faceți? întrebă Moraru.

— Apoi, isprăvim, răspunse Nicolae, ce începusem dincolo.

Ce au pierdut ăia de la a zecea, zise Nicolae, au să pomenească.

— Ei, acum ceva de gătlej? grăi Nicolae, și se uită rîzînd la Aronovici.

— Da' e cam târziu, îi răspunse Moraru.

— Și are Manole Olangiu niște vin! zise Stănilă plesnînd din limbă.

Aici, Nicolae prise să rîdă.

— Râzi, glăsuî Aronovici, și purceaua moartă în coșar. Ai uitat că noi când s'o zări de ziuă trebuie să fugim la siguranță cu raportul?

— Da' mai dă'l dracului de raport. De raport îmi arde mie când îmi arde gătlejul?

— Ah, dar mie ; un păhărel acuș ar plăti un galben, îi tăie vorba moș Eftimie, scărpinându-se pe gâtlej.

— „Poc!“ făcù Moraru băgând un deget în gură și făcând să-i pocnească falca.

— Să fie ai dracului de *năsgâmbi*, că am uitat procesul-verbal. Scrie, Nică ! îmi grăi nea Stănilă, răsucindu-și altă țigară. Ptiu ! mări, să fie al dracului, că m'a omorât slujba asta.

— Nu știi zău, zise moș Eftimie, uitându-se la el pe sub ochelari, de n'ai omorât-o tu pe dânsa.

— De unde ai lăsat mări Nică ? mă întrebă nea Stănilă.

Dar eu îi spusei :

— „Și d-neaei mi-a răspuns ofansată că d-lui doarme !!...“

— Rupe, îmi zise el, că din pricina palavelor ăstora, mi-am pierdut șirul.

Moș Eftimie mai vol să spue nu știi ce, dar Aronovici grăi :

— Niculae ! Ai adus ceapă ?

— Adus, și dus la mine acasă, răspunse întrebatul.

— Ei, drăcia dracului, zise Aronovici,

râzând : ăsta cu șosele cu momele s'a dat pe lângă nevastă-mea, și ce-a făcut, ce-a dres, că mi-a mâncat toată ceapa și usturoiul. Dar să lăsăm asta, deocamdată mă ia cu leșin de foame și m'apucă cu sete. Fugi la Manole, Nicolae, după pâine. Eu am adus, uite :

Și începù să scoată, dintr'un buzunar al paltonului, un pachet mic, din altul, alt pachet și din surtuc alte două ; și le puse pe toate pe masă.

— Așa ! bun, ia poftiți să vedeți ce am aici !

Și prinse să desfacă :

— Aici am șuncă, aici brânză, aici cârnați, aici... stăi—sare.

— Manole are un vin strașnic, îi dă Stănilă. Șaizeci de bani litrul.

— Eu dau un chil, îi zise moș Eftimie, scoțând portofelul și trântind banii pe masă.

— Eu dau două, glăsuî Moraru, și dădu o chitanță.

— Noi câte unul, zise Aronovici. Fuga Nicolae, că mi-e mai mare rușinea de oamenii ăștia.

— Spune-i lui Manole, zise Stănilă, să

deă și pentru mine unul și să însemne la partida mea.

-- Hai și d-ta, nene Eftimie, vorbi Nicolae, că te-i pomeni că sparg cana pe drum și d-lor o zice că l-am băut eu.

— Și după ce se încheiară la paltoanele vechi, umflară o cană de sub pat, și o zvucniră afară. Și era o vreme ca aceia: stătuse crivățul o leacă, dar iar începuse, de par'că voiau să ducă cu el căpriorii bătrânei clădiri a-i secției.

În timp ce Nicolae cu moș Eftimie lipsiră, Moraru puse masa cu fețe de hârtie și șervete la fel.

Și când crivățul urlă mai bine, și cartofii erau gata, ei intrară cu cana cu vin și niște pahare și se scuturară de omăt, roșii la față. În secție era cald și o tăcere de nu se auzea decât pârăitul cartofilor în rulă, pocnetul sau țiuitul unui lemn în sobă, pârăitul burlanelor înfierbântate, scârțăitul condeiului lui Moraru, glasul lui nea Stănilă, și cântecul viscolului.

Dar iată vinul pus pe masă între meze-luri și cartofele coapte puse grămadă.

— Dar, făcù Nicolae la Manole, mai erau și doi lăutari. Ce ar fi, colea, în surdină.

— Fuga Nicolae, dar știi tiptil. Spune-le că-i chemi să ne facă o declarație.

— La urmă, de a veni cineva, îi băgăm și în pivniță, grăi Moraru.

În vremea asta, moș Eftimie făcù pe paharnicul, subcomisarul Moraru tăia brânza, șunca și împărți tacâmuri de lemn.

Și Niculae o și sbughi și nu mult se întoarse cu doi scripcari, sgribuliți și strânși în paltoane cam jerpelite.

Tăcerea fu doar până ne așezarăm la masă; de acoloa încolo când tăceau lăutarii, începeau ei cu glumele care curgeau ca vinul și cu ele și râsul. Moraru la fiecare mișcare, la fiecare pahar spunea câte o glumă, câte un cuvânt potrivit, moș Eftimie nu se lăsă mai pre jos, nea Stănilă le încornora și el, iar Aronovici și Nicolae spuneau isprăvile lor de agenți de siguranță. Eu martor, râdeam de ce auzeam, iar ei, de ce vedeau că fac haz, de ce le pipărau mai mult.

— Măi Nicolae, îi zise Aronovici între

altele; vrea să zică tu îți ții casa dela mine, hai?

— Apoi, ce să fac? n'ai spus tu singur? Nevasta mea, când ajung acasă, nu mă întreabă ce i-am adus din târg, ci ce i-am adus dela nevastă-ta.

— Ei! drăcia dracului, îi dă Aronovici, tu ai să mă sărăcești. Eu zic nevastei mele: „Dragă, unde sunt cartofii, ceapa și usturoiul? Varza de ce s'a mai împuținat?” — „Apoi, nu știu, mai eri, Nicolae, ce a făcut prin pimniță, îmi răspunse dânsa”. — „Vezi, vezi, măi femeie, îi zic eu; numai tu ești de vină, că numai tu îi dai zor: „da' Nicolae ai cartofi? da' ai ceapă? da' varză ai?” până și sare îi dau oamenii buni. — „Ci, lasă, îmi zice ea pe urmă, Nicolae e al nostru”. O fi! dar măre Nicolae ai să dai de șugubină cu mine într'o zi.

Iar Nicolae râdea cu nevinovăție, privind cu dragoste și prietenie pe Aronovici.

— Aha, îi zise Moraru de aceștia îmi ești? Umbli cu șmecherii la casa omului? Apoi cum îl lași?

— Ce să-l mai las, grăi Aronovici, că

acum are și cheile dela pivnița mea la dânsul.

— Așa, vra să zică, grăi moș Eftimie, tu ai rămas a șeaptea roată la căruță?

Și apoi, dă Doamne bine, câte glume nu s'au descărcat pe spinarea lui Nicolae. Dar el, în loc să se supere, mai adăoga și altele pe socoteala lui.

În vârtejul atâtor clipe de veselie și vieață, toate erau adormite și crivățul și supărările de peste zi, numai lăutari, vinul, gluma și focul în sobă trăiau pentru noi, căci și unu și altul ne încălzea,— mai cu seamă vinul.

Și ce vin bun mai aveà Manole Olan-giu, par'că și acum îi simt gustul și mă face să-mi sorb buzele!

Erà târziu de tot, când toate avură un sfârșit, și gluma, și mâncarea, și băutura. Nu eram însă amețiți, că ce Dumnezeu, nu erà cu puțință să ne cherchelim numai din câteva păhărele de roșior.

Nu mult, Moraru adormi lângă mine; moș Eftimie cu Nicolae pe un pat, și Aronovici pe scaun cu capul rezemat de colțul unei mese.

Iar lăutari, după ce-și primiră fie care bacșișul lor, se strecurară și dânsi afară.

Treptat toate glumele se închiseră cu niște sforăeli, unele mai groase și silite, iar altele ascuțite ca niște țuitori de tăciuni. Toți, dormiau, nu dormiau, dar Nicolae par'că își trăgea sufletul și nu știu ce bodogănea prin somn.

Însă, pe când Nicolae visa cine știe ce minunății, iată că deodată ușa se deschide și sergentul secției, un țigan cu fața lată ca un talger și cu un nas adus ca gâtul calului, veni și trezi pe Moraru:

— Do'n subcomisar! Do'n subcomisar

— Aud!

— Vine d-nul inspector!

Atunci, să-i fi văzut, buimaci de somn, abea nemeriră o ușă ce da pe o sală de dindos, și numai după ce pleacă șeful, jarăși se înturnară, vineți de frig.

Aproape o iarnă întreagă am dus-o noi așa. Când într'o seară, așa prin postul mare, iată-l pe Nicolae singur, cu o sgârietură sub ochiul stâng, și foc de supărat de par'că i s'ar fi înecat corăbiile.

— Da' ce-i măi, Nicolae, ce-i pe tine, îl întrebarăm noi. Unde-i Aronovici?

— Să-l ia dracu și pe el și pe mine; ne-am certat și sunt supărat.

— Doar nu v'ați certat după ceva miere?

— Aș, aseară, după ce am luat leafa, câte o sută și zece băncuțe de om, ne-am pornit să venim încoace; când ajungem în strada Stindardului la Grecii ceia, în colț, ce ne vine și intrarăm înăuntru, și darăm peste niște vin adus acum, niște turburel; și din pahar în pahar, din vorbă în vorbă, ne apucarăm de pileală, până ne-am făcut turtă. Dă, mama dracului, și vin și niște lăutari și cum eu am slăbi-ciunea cântecului, n'am de lucru și le spun să-mi cânte o sârbă. Aronovicî, nu, să-i cânte de jale. Eu zic sârbă, el jale. Eu o țineam cu jocul, el cu doina. „Sârbă“ strig eu; el nu: „jale“. Sârbă, jale, sârbă jale. Sârbă măăă! Jale măăă!“ Atunci, el, pleosc! îmi arde o palmă: „Sârbă, na sârbă!“ Eu îi pocnesc un pumn în pălărie. Pălăria, cum era tare, crapă și intră până peste ochi. Cu mare greutate și-o ridică în

sus și repede la mine și când îmi cârpește un dupac, cad peste teighea și mă lovesc de terezii. El peste mine să mă omoare și mai multe nu. Grecii sar. D-nu' sub-comisar Pârâianu tocmai trecea în inspecție. Dă țignal, vin vre-o doi vardiști, ne iau și ne duc la siguranță. Când ne-a văzut Șeful, Puiu Alexandrescu, și-a pus mâinile în cap și după ce ne-a *amendat* cu leafa pe zece zile, ne-a făcut o feștanie bună: ne-a înjurat bine și ne-a dat drumul. Și de atunci nu mai vorbim.

— Să vă ia dracu, ne-ați stricat tot roștul, îi vorbi Moraru.

— Imi pare rău de atâta, că măcar nu i-am mântuit ceapa, usturoiul și varza. Da' lasă, că l-a bătut D-zeu că a mai făcut una: eri dimișteață a prins pe pun-gășul cela de Bereghianu, pe la casele cele pustii ale lui Ghica din câmpul Tei, și ducându-l înăuntru, l'a desbrăcat frumușel și i-a dat drumul numai în cămașă, iar hainele i le-a lăsat lui chioru de Voiculescu pe cinci lei. Pungășul în loc să se ducă în lumea lui, s'a dus și s'a plâns șefului, așa că Aronovici a mai încasat o

amendă pe două luni. Azi șeful m'a orânduit să mă duc la Voiculescu în Tei, să-i spun să dea hainele pungașului. Și de nu le avea, să știi că șefu îl dă și afară pe ovreiu. Și Nicolae după asta luându-și bună ziua, plecă.

În urma lui, la un ceas, hop și Aronovici cu altă pălărie veche și pleoștită și supărat foc.

— Da 'ce ai bre? întrebă moș Eftimie ce umblați așa. Unde e Nicolae?

— Ticălosul cela? grăi Aronovici, man-gositul cela?

— Da, ce-i? ce s'a întâmplat? întrebă Moraru.

— Ce nu știi?

— Nu!

— Stați să vă spun. Hee!..

Și Aronovici spuse tot aceia ce spusese Nicolae.

— Păcatele voastre, îi dă moș Eftimie. Mai bine v'ați împacă că vă vor prinde niște pungași și vă vor bate ca pe voi, văzându-vă așa răzleți.

— Mai bine îmi bag degetele în ochi,

decât să mă împac. Auzi, îl ajut, și el să dea în mine!

Ce-i de făcut? Par'că pierdusem ceva scump, par'că ce rupsese ceva din firea noastră, pe urmă „rula“ ședea deschisă ca o gură neagră de țigan, ce se tot așteaptă îndopată, și par'că ne strigă: „cartoofi“!

Cum să-i aducem înapoi? Cum să-i împăcăm?

De odată, moș Eftimie se ridică de la masa lui de brad și, pe când Aronovici își iscălea revizia în o condică pe sală, se duce la Moraru și, șo, șo, șo, încet îi spuse nu știr ce. Când veni Aronovici, moș Eftimie tuși și repede se duse la palton, îl îmbracă și luându-și bățul din colț grăi către Moraru:

— Șefule, trăi-te-ar Dumnezeu, eu mă duc până ici la Colentina să iau declarația celuiia care l'a călcat tramvaiul. Vez dacă vine d-nu' comisar spunei că mă întorc îndată.

Abea eși moș Eftimie, și telefonul sună.

— Alo! zise Moraru, cu cine avem o-noarea?

— Aicea e siguranța, se auzi un glas pițigăiat prin telefon, ia o notă de urgență-

— Aronovici, glăsul Moraru, ia tu o față de hârtie. „Așa“, zise Moraru celui ce-î vorbea. Apoi, înturnând capul spre agent, spuse: Aronovi, scrie! pe când glasul pițigăiat înșiră nu știu ce pe care Moraru le prindea și le rostea tare:

„Rog de urgență prinderea lui Costică Voiculescu din câmpul-Tei, care acum un cias a ucis cu un cuțit pe agentul Nicolae“. La vorba asta Aronovici lăasă condeiul și sărl ars.

— Cum! Niculae mort, ucis de Voiculescu. Unde? Când? Da, da, da' nu se poate... Asta e... asta e... Îi... și ar fi mai zis ceva, dar Moraru îi tăie vorba:

— Sst... tăcere! Las că scriu eu. Da, Domnule!, grăi el celui ce-i vorbea la telefon. Apoi se înturnă spre mine și-mi zise: Scrie tu, măi Nică! Pe când Aronovici se frecă pe genunchi, ca și cum l-ar fi lovit cineva acolo și zicea:

— Doamne, Doamne, da, asta e de nepomenit! și prinse să-și frângă mâinile.

Iar Moraru zise: „scrie:“ care se dusesse

să ceară niște ha...? să ceara niște haine pe care i le vânduse agentul Aronovici.

— Aaa! Aaa! făcù Aronovici ștergându-și fruntea și căzù cu capul pe masă într'un zbuciumat hohot de plâns, dar Moraru urmă înainte: Cadavrul e la...? Sst...!tăcere!, Cadavrul e la Morgă.“

— Vai! Vai! Vai! zise Aronovici plângând cu amar, cine ne-a pus, trăzi-ar D-nezeu cu turburelul lor cu tot, cine ne-a pus să bem atuncea! Mă duc să-l văd, săracu, săracu Nicolae al meu! Nicolae al meu! și plecă pe ușă ca împușcat.

Nu mult, iată-l și pe moș Eftimie vesel minune, și se așeză iar la scris. Dar nu zise nimic, căci tocmai atunci intră un maha-lagiu în secție după o procedură. Moraru era cu fața asudată, silindu-se să-și ție râsu, și zâmbia numai.

Când iată-l și pe Nicolae încet, încet. Cum dădù moș Eftimie hârtia românului, grăi încruntat:

-- N'am isprăvit, șefule, mă duc iar acolo, am venit numai să dau hârtia d-lui, apoi făcând cu coada ochiului spre Nicolae, eși zâmbind.

Pe și loc telefonu: turr! — Alo! Alo!
ăcù Moraru cine-i acolo? Siguranța?...
Ia Nicolae, te rog o hârtie! Și prinse să spue:

— Scrie Nicolae! :

„Rog prinderea de urgență a individului
Bereghianu din str. Teilor, care acum două
ceasuri a ucis cu un foc de revolver pe
agentul Aronovici, în str. Maica-Domnu-
lui, Câmpul Teilor“.

— Ce? ce? făcù Nicolae, Aronovici?
Ține-mă Doamne! O! o! da' nu se poate!
Eu l'am văzut dimineața la siguranță, era
sănătos, bine! Vai, Doamne! Da da' ce-
ați înnebunit?... Da da' asta nu-i cu puțință,
și prinse a se bocl.

— Da, domnule, zise Moraru celui ce'i
vorbea, am scris... și se auzi ceva nedes-
lușit, după care el grăi iar: „Bine! mulțu-
mesc!“ Apoi își vorbi singur frecându-și
fruntea cu palma:

— Vai, ce mi-a dat să aud: cadavru
e la morgă.

— Vai, ce nenorocire săracu, grăi Nicu-
lae. Par'că n'a fost lucru curat! Mă duc,
mă duc să-l văd, săracu de maica mea!

Săracu Aronovici! cine ne-a pus să ne despărțim.

Moraru să moară de răs în urma lui, în sală auzii hohotul lui Moș Eftimie, care se isbi în ușă și o deschise și se rezemă de perete să nu cadă de răs. Atunci, am înțeles, ce au făcut blestemații. În biuroul comisarului de peste sală, mai eră un telefon.

Ne-am dus afară, și l'am văzui pe Niculae. Se ducea spre târg de-i fâlfâia pulpanele paltonului.

Au trecut un ceas două, și tot râdeam. Veni noaptea, bătură ceasurile opt, nouă, zece, unsprezece, când numai ce auzim un cântec de lăutari morocănos însoțit de țambal, pe urmă mai deslușit, tot mai deslușit și strigăte: „Trage-i mă“!

„Oare cine să fie?“ grăi moș Eftimie, „că ies cu bastonul la el. O, fi stricatul cel lui Făluță“.

Dar cântecele se opriră chiar la secție. Și numai se auzi afară un glas bâlbâit:

— „Să trăi..., dom sub-comisar“!

— Stai o leacă: ține-te bine, se auzi altul răgușit și ușa din față se dădù de

perete și ce să vezi: Aronovici, cu pălăria plină de glod și făcut turtă, trăgea de mânecă pe Nicolae, care și el, și mai orbit, se silea să urce scările cu o legătură de cartofi în mână.

M A C H E

M a c h e

Am spus că Nea Niță Apostoleț, Comisarul vremelnic de la Secția 54, era nemulțumit de epistați, că i se părea lui că prea se au bine cu cârciumarii conservatori. Dar nemulțumirea lui crescù și mai mult într'o zi, că spargerile din raion începuseră să se ție lanț: astă seară s-a spart prăvălia lui „nea Matache Dumitrescu“ din strada Tunari; ieri seară hoții, prin pimniță, au spart prăvălia de manufactură a lui Herș Șulăm de pe Romană; în altă seară hoți au spart măcelăria lui Ghiță Vasiliu, și multe altele.

Geaba „nea Stănilă“ și „moș Eftimie“, epistații secției, oameni albiți acum în slujbă și care știau și câte muște bâzâie în ralon, își frământau capul, să afle cine e meșterul; cu toate prepuunerile și cercetările lor nici că-i puteau dà de rost.

Și asta numai de când nea Niță Apostoleț, șeful secției, își luase de codiță și de spion pe Mache măcelarul, de la scaunul de carne al lui Niță Vasilescu] din strada Romană, peste drum de pompa de apă de la Tunari.

Nea Niță de mult umblă după un om de încredere.

Epistații, cum erau oameni de toate regimurile, ei stăteau și sub liberali și sub conservatori și jumimiști; așa că erau oameni cum s'ar mai zice „*guvernamentali*“, adică vecinic la putere.

Lui îi trebuia însă pe cineva care să-i șoptească la ureche: care liberal își dă coatele cu conservatorii; care și ce se vorbește pe socoteala partidului; care din epistați apleacă mai mult spre liberali; ce vorbește lumea de el; care din epistați se îndeletnicesc mai mult cu învârtealile și mai mult să se ție, de urma epistatului Stănilă ce face, pe unde intră, căci îl frigea cu ponturile lui.

Căci nea Niță pe lângă polițist cum am spus, mai era și liberal încarnat; îl vedea mereu în orice cârciumă și nu mai contenea cu ponosurile la numele de „conservator“:

„Conservatorii, bre, îs niște hoți; hoți na! de codru!“. Mai cu seamă de când un agent electoral de-al albilor a scuipat nu știu pe cine, la o alegere, din partidul roșilor, tună și fulgeră de comedie pe capul conservatorilor. Apoi, ca să-și dea mai mult ifos că și el e cineva, mereu amintea că are un naș, care l-a cununat, șef la Regie și mereu deschidea vorba: „Auzi tu, că *pozvienchiu* acela de Nițescu a scuipat în obraz un om ca acela. Cum zicea și bietul nași-meu... El e colo, știi tu... la Regie:“ Se poate, bre, un ticălos ca acela să facă una ca asta ?...“

Apoi, dacă găsea cine să-l creadă, cine să-l încurajeze, îi era frate. Mai cu seamă când omu făcea și cinste. Și pe Mache tocmai dela vorbe deastea l'a pescuit și dela cinste: Era înaintea Crăciunului, pe o vreme uscată dar geroasă; ninsese puțin și casele și străzile păreau ca stropite cu var.

Se află într'o seară, pe Romană la crâșma lui Pandele. Mache tocmai era acolo, la cinste cu alți necunoscuți; bea țuică fiartă.

Lui Mache îi plăcea să se îmbrace mai curățel; iar de-o bucată de vreme, devenise de o galantonie rară: vecinic cu cămeșă scrobită, cu ghetete la modă, cu baston și cu inele pe deget, și gata de cinste.

Nea Niță tot așa o luase cu conservatorii: că-s niște hoți, ticăloși. Ceilalți îl ascultau ori ba, dar Mache bătea din palme și striga „bravo!” Intr'un moment dat, Mache îi întinse o țuică, apoi una și încă una, până când îl trimise pe nea Niță numai bine făcut la masă.

Și tocmai în noaptea ceia era chiar el de serviciu și tocmai atunci—lucru pocit—s'a făcut și spargerea la cârciuma lui Matache Dumitrescu din Răsuri. A doua zi, de dimineață, șeful se și trezi cu un mușchiuleț, cu un bot pentru supă, cu câteva antrecoate, iar la amiază și veni de-l luă la țuică la nea Stan Rusescu din Dogari, colț cu str. Icoanei. Și acolo prinse Mache să-i înșire lui nea Niță de-ale politice: că și el e liberal bucățică ruptă, dar neînscris încă în partid; că el se pune cu trup

și suflet în slujba lui, și să „conteze pe el ca pe un *element de forță*.”

Și, deatunci: „Nea Niță în sus, Nea Niță în jos; că „hai la o țuică“, că „hai la un vin“. În toate zilele fleiculițe și mușchiuleț ba și epistații se lingeau cu ceva cărnită, când se duceau pe la prăvălia lui Mache.

Și așa, de unde venia, unde dà, Mache tot în biroul lui nea Niță nimerea. El îi da stafete de tot ce se petrece în raion; care liberal își dà coatele cu conservatorii: și mai cu seamă îi plăcea lui nea Niță să audă relații despre Stănilă epistatul nesuferit. Iar într'o zi Mache chiar îi spuse, că epistații is niște oameni pe care nu poate cînta și să-i înlocuiască.

În sfîșit, el era amîndouă urechile și amîndoi ochii lui nea Niță și credea că pentru el, Mache și-ar pune capul.

Dar într'o noapte iar se făcù o spargere la măcelăria lui Ghiță Vasiliu de lângă Cuconu Leonida Demetriade, șeful albilor din culoare.

A doua zi tărăboi mare! Cine să fie hoțul?
— Măi, le zise nea Niță epistatilor,

oare nu cumva țiganii de pe Tei ne fac trebușoara asta ?

— Aș, răspunse nea Stănilă, sorbind cu poftă din un muc de țigară, țiganii noștri nu sparg aici în raion.

— Atunci cine să fie? Cine să fie? ...Măi, să știi că numai hoții de conservatori...

La vorba asta, iată că intră în secție și prietenul Mache cu veselia pe față și cu bastonul subsuoară.

— Hâ, salve!

Totuși venirea lui Mache, fu ca o doctorie pe sufletele epistașilor, căci era știut că nea Niță avea să fie umflat la cinste, iar ei au să se vadă iar loviți cu câte o sticlă de bere, ori cu un litru de vin, ori cu câte o litră de țuică și ceva mezeluri. Așa că toți se înseninară, mai cu seamă moș Eftimie, căruia tare îi era drag să beie pe degeaba, îi răspunse, întinzându-i două degete dela mână cu care ținea tocul:

— „Să trăești, să-ți fie soacra fată mare... Tocmai, Tocmai...” Și moș Eftimie se frecă pe burtă, arătând că îl doare ceva și că un pahar nu i-ar face rău.

— Și poate și ceva *momite* fripte pe grătar, nu?... răspunse Mache râzând... Acuși, acuși... Apoi către nea Niță: „am pus la nea Stan Rusescu niște momite și *mușchi* la gratar și are ci-că niște *rubiniu* turbat, nu altceva. Și poate merge și bădia Morărică cu noi?” se îndreaptă spre subcomisarul cl. I. Apoi se strâmbă arătând că are să-i spuie șefului ceva de Stănilă.

Subcomisarul Morărică tocmai trecea în altă odaie niște hârtii într'o condică.

Lui nu-i prea plăcea Mache și de multe ori risipa asta de parale îl puneă pe gânduri, îl neliniștea și îi da a înțelege, că sub prietenia și cinstea și paralele lui Mache numai că ascunde ceva ciudat.

De altminteri, știa unde șade și că nu are nevăstă, dar că e un terchea-berchea, fără ăniciun capătâi; și cănu are nici cui da seama de unde vine și unde se duce.

Totuși și el dădù mâna cu dânsul, și îi dete a înțelege că nu se dă în lături de a primi și de data asta, cinstea lui; ba se și uită la ceasornic și strigă în glumă:

— „*Douăsprece*. Apoi începù a cânta:

*„Hai Ileană la băut,
Du' nainte că te-ajung.
Hai Ileană la muncit,
Aoleu m'am bolnăvit“.*

Și închizând registrul își orândul hârtiile pe masă și ieșiră toți trei: el, Niță și Mache, afară de epistați care le ziseră:

— Noi, vra să zică, așteptăm aici, hai?

— Acuși! Acuși? le făcù Mache cu mâna.

Și nu mult se și văzură cu niște fleiculițe și mușchi și cu un litru de vin adus de băietul de la Stan Rusescu.

— Așa băiat mai rar, zise moș Eftimie.

— Apoi, dacă n'ar face așa s'ar mai lipi el de Comisar? răspunse nea Stănilă.

În seara ceia cum s'a întâmplat că au fost de serviciu tocmai Moș Eftimie și Morărică. Erau acum orele unsprezece noaptea, când se și pomeniră în secție cu Mache și cu doi agenți de siguranță care tocmai făceau revizie în partea locului: Aronoyici și Nicolaie și toți, ca de obicei, cu buzunarele umflate și cu niște sticle cu vin, dar de astă dată și cu doi lăutari după ei.

— Astupați ferestrele, zise Mache. Și

Morărică, cu gazete, cu coli de hârtie astupă geamurile. Agenții și Mache scoaseră din buzunare pâne și mezeluri, și se puseră, mări nene, pe cinste, și cântec de lăutari în surdină și chiar pe joc.

— Așa, așa, băieți, șoptea moș Eftimie bătând încet din palme: „Așa, așa, încet, saltați, să nu audă cineva de la comisar de alătura! Așa! așa!..”

Intr'un târziu, lăutarii plecară; agenții adormiră cu moș Efimie cu capul pe masă, Morărică pe o canapea și Mache pe două scaune.

Când se treziră, Mache nicăirea. A doua zi se și auzi că s'a făcut o altă spargere la manufactura lui Herș Șulăm de pe Romană, că i-a luat vre-o 4.000 lei și marfă.

Asta îl lovi pe Morărică ca și cu un cio-mag în cap. El fusese de serviciu; el purtă răspunderea de ce s'a întâmplat. Și apoi, brodeala asta cu cheful dela secție cu cei doi agenți, și perirea lui Mache, îi scormoni sufletul, și îi dădù de bănuit.

Când iată-l și pe nea Niță, că-l întreabă

pe Morărică, dacă a mai fost Mache pe la Secție.

— Nu știi, nu l-am văzut! Dar nu știu pe mine Mache ăsta a început să mă plictisească. Astă noapte iar am avut o spargere.

— Ei cei, Mache e de vină? Nu știu cum se întâmplă că nu mai la voi în mareu spargerii, când sunteți de serviciu. Și apoi de unde ați sărit la Mache?... Mache? făcându-ne Niță, dar unde am eu zece ca Mache; să văd ar mai suflă conservatorii la mine în raion?... Și să 'am eu numai mult de cât doi epistați ca Mache, apoi n'ați mai auzi de spargerii și hoții?...

La asta Morărică nu zise nimic, ci își înfundă nasul într'un registru în care scria, cam nemulțumit.

Trecură iar zile: veni primăvara, grădinile prinseră a da în colții de iarbă și frunze de flori, mugurul a crăpă pe copaci, și soarele a lucit mai vesel; iar păsările să chisucie pe la streșini grăbite și sfătuitoare.

Când, iată, într'o dimineață, că vine la secție un ucenic de măcelărie de la scaunul de carne a lui Niță Gergescu de pe Tunari, spunând că făcătorii de rău au spart

noaptea trecută prăvălia, furând toată carnea și vre-o 300 lei numerar din teighea.

Tocmai de serviciu fusese iar do'n sub-comisar Morărică cu moș Eftimie epistatul și nu de mult venise și nea Stănilă. Nea Niță tocmai făcuse un chef cu prietenul său Mache, la băcanul Naie Dumitrescu de pe Răsuri și acum poate dormea buimăcit de somn și vin, căci de și erau ceasurile nouă încă nu sosise.

Vestea asta îi năucă așa de tare pe toți, că Subcomisarul nu știu cum să-și îmbrace paltonul, moș Eftimie unde să-și găsească bastonul. Amândoi fuseseră de serviciu și așa tot ei trebuiau să facă și cercetarea.

În urma lor iacă și prietenul Mache cu câte un kilogram de fleiculiță pentru fiecare epistat și sub-comisar și cu câteva kilograme de carne pentru nea Niță.

Când, iată-l și pe comisar buget la față, și cu ochii umflați.

— A, bine ai venit! Ce maie cu tine Mache?

— Ia, și eu, v'am adus ceva. Pof-tim! Și Mache prinse să-i întindă înainte daru.

— Bine, mă, dar astea costă parale, îi

răspunse nea Niță, arătând o oarecare lipsă de măgulire.

— Ei, asta-i, îi tăie vorba Mache, lasă, că îi face și d-ta ceva pentru mine.

Dar nea Niță, par'că nu băgă în seamă nici vorba asta, ci, îndreptându-se spre nea Stănilă, care scria la o masă, îl întrebă; smârcăindu-și nasul: „Ce mai veste, Stănilă?”.

— Ast' noapte s'a spart și măcelăria lui Niță Georgescu din Tunari.

— Iar, frate? — Bre, îndreptându-se spre Mache, care la auzul astor vorbe, tresări și se schimbă la față: „Tu nu-ți dai cu mîntea, cine ne face nouă șotia asta? — Știi de vreun an nu scăpăm de spargerii, și inspectorul mă pune pe foc...”

Mache doar zâmbi, cu fața roșie, când și intră moș Eftimie.

— Ce-i Eftimie? unde ai fost? Morărică știe ce s'a întâmplat?

— D'on Subcomisar Morărică, e acolo; cercetează: i-au furat toată carnea și vre-o trei sute de lei...

— Iha, făcù Mache, mă duc că m-am întârziat...

Și dă să iasă, când se lovește nas în nas cu Morărică.

— la vină încoace, domnule Mache,— îi zise el, că am să-ți spun o vorbă...

— Da, ce-i? întrebă nea Niță.

— Am să-i spun ceva — îi răspunse subcomisarul. Și intrară în cabinetul Șefului, în care nu era nimene.

— Cartea asta poștală, a cui e? îl întrebă subcomisarul, arătându-i o postală îndoită.

Se uită Mache, se uită, făcând fețe

...Pleosc! pleosc! pleosc!—vre-o patru palme scăpărară pe obrazul lui Mache.

Cu fața roșie, cu ochii umiliți, zăpăcit, Mache cu mâna la obraz, se uită lung la subcomisar și zise încet dar apăsător:

— Te rog, îți dau patru sute de franci... și câte o țuică ici la Stan Rusescu, și să nu mai știe nimeni...

... Pleosc! pleosc! pleosc! se auziră alte patru plăcinte pe obrazul abia răcorit al lui Mache, și ușa se deschise și Mache cu un picior se văzù trimis dincolo peste sală, în cancelaria epistașilor.

— Da' ce-i? întrebă Nea Niță, nedumerit. Ce ai Mache?

— Nu-i nimică, domnu sub comisar a glumit, răspunse Mache zâmbind silit cu mâna la obraz.

— Întreabă-l!... îi tăie vorba Morărică venind din biurul lui: el e cu pricina.

O clipă Nea Niță, stătù gânditor. Mache cu capu în palme se răzămă de crucea ferestrei și privea printre degete.

— Măi, Mache, îl întrebă comisarul, ce ai?

--- El e! răspunse subcomisarul. Am găsit cartea asta postală a lui în măcelăria lui Niță, jos.

— Tu? tu Mache, îl sgâlțai șeful de umeri, Mache care... Apoi, făcând ochii mari răcnî: „Mache!...” și-și duse mâna la inimă și oftă adânc ca și cum s'ar fi deslipit fără voia lui de ceva scump și căzù pe scaun.

Apoi, după puțină tăcere, nea Niță plecă capul în jos și cu glas stâns grăl:

— De, măi băiete; rău îmi pare de tine, dar mai rău de mine. Să-mi pierd slujba, anii de pensie pentru tine...

După asta, îndreptându-se spre Stănilă, grăi: „Să dați carnea asta la spital la Colentina!“ Și, ieși.

Apoi, Mache mărturisli că el împreună cu alți doi, făcuseră toate spargerile pomenite mai sus.

Și iacă așa s'a desfăcut prietenia dintre nea Niță și Mache — prietenie, pe care n'o credea nimenea că are să se desfacă vre-odată.

CRĂCIUNUL LUI
CUCONU MANOLACHE

Proorocirea lui cuconu Manolache

Nalt, uscățiv cu cioc alb în barbă, cu părul tuns franțuzește și cu straie strâmte sau nemțești, și vecinic ca noi,—călcate: așa umblă cuconu Manolache boier vechi, cu moșii și acareturi și casă în târg, cu o pivniță numai piatră, și adâncă, adâncă, în care, cu cât intrai, cu atâta degerai de frig. iar când îți scotea o sticlă cu vin era numai brumă pe dânsa. Și ce vin, și ce mai poloboace!—numai vinuri!.. Și ce inimă de român,—cuconu Manolache, bună, și milostivă: nu ieșea un sărac din curtea lui nesătul și fără o pâne în desagă; iar oamenii de pe moșii și cei ce-l serveau în casă, doar se rugau lui D-zeu să-i dăie sănătate și viață cât brazii Ceahlăului.

Și șă nu credeți că era om milostiv și darnic că cuconu Manolache

nu avea cui da: Trei băieți și trei fete și trei gineri, îi dăduse D-zeu, numai pun nepoții și alte neamuri de-a lui și de-a cucoanei, și mai toți trăiau pe lângă dânsul... Dar așa era el un om sorocit de D-zeu să fie bun și darnic cu oropșiții scrisei. Și pe lângă el și cucoana Casandra, tovarășa lui de zile, o femeie de toată bunătatea și cu credință în D-zeu ca și dânsul. El era om cu multe treburi: sfințic în sfatul țării depu at, în consiliul Comunal la Primărie, îngalat cu moșiele și nu prea avea vreme de biserică, totuși la zile mari și la Sărbătorile Crăciunului și a Paștelui, era în strana bisericii, lângă psalt.

He-hei, ce vre muri erau, când trăia cuconu Manolache, și ce oameni erau pe atunci?... Am apucat și eu, un crmâpei din ele și îl țin minte și pe boierul ista. Avea casa într'un dâmb dinspre apus a târgului, între livezi; o casă mare cu două smeioaice de piatră la intrare și cu chipuri de ipsos pe coperiș. In casa lui a tras și Vodă Carol, când a trecut odată la moșia lui, la Broșteni.

Și de asta, dânsul era mândru de tot dar nu fudul; el avea tabietele lui omenești și creștinești de la care nu-l abătea nici o furtună sufletească..

Pe vremea lui, biserica Adormirei din târg, la care se ducea dânsul spre slava Cerească, sărbătorile avea o înfățișare măreață de tot: toate stranele din rotonda din spre altar erau prinse numai de boierimea de mâna întâi din târg. In patratul bisericei dinspre ușă erau slujbașii și norodul. In tinda bisericei erau milogii și săracii târgului; câteodată numai încăpeau, că știeau că boierimea îi miluie cu dărnicie. Psalții bisericii erau din cei mai buni cântăreți, și câteodată se îndrumau și bierii la cântare cu ei. Apoi când intră Cuconu Manolache, era știut ca el citește Apos.olul.

După biserică, la el era masă și muzică, iar sărăcimea căpătă mâncare.

Iar alaiul cel mai mare, era la Sărbătorile Crăciunului, la Paști și la ziua lui și-a cucoanei și a copiilor. Să fi poftit atunci să vie unul să schimbe calendarul, că boierul s'ar fi dus la Vodă și i-ar fi

răcnit. Așa însă el era mulțumit că toate mergeau după datină, și datina el o păzea cu sfințenie rară. Și adesea ori zicea copiilor: „Mă, să nu vă prăpădiți credința și datina, că astea au ținut neamul românesc și a biruit pe Turc la Plevna“. Dar, de; copii, unii, acum, învațase școli, și cam zâmbeau de vorbele bătrânului, totuși îl cinsteau și par'că aveau și teamă și de privirea lui să'l *contreze*. Și nici unul nu lipseau la marile sărbători de lângă dânsul.

Moșneagul era împotriva pomului de Crăciun, că zicea că e obicei papistășesc—*calvin*. El sărbătorea după datină: cu masă cu mâncări de post în ajun. Ziua primea preoții cu icoana, seara și toate sărbătorile — stelari, irozi și colindători; anul nou cu urători cari-i veneau de pe toate moșiele, să-și ureze boierul.

În zilele astea, casa lui era a tuturor; ori cine intră, era primit, după rostul lui, cinstit și ospătat. Și de era sărac și cu gologani. Lasă că după inima lui avea oameni de credință, că nici unul nu'l înșelă, nici

unul nu băgă în buzunar, că știea că are de la boier.

Dar ceea ce-i plăcea lui la serbările Crăciunului, erau stelarii și irozii. Nu intră stelar în curte să nu fie primit.

Eram băiet cam de zece ani, pe atunci, și, în minte, că am umblat și eu vre-o doi—trei ani cu steaua. Și dacă auzii că cuconu Manolache e așa de bun cu stelari, m'am dus și eu să-i cânt la un ajun al Crăciunului,

Întâi m'a băgat un rândaș pe mine și pe tovarășul meu într'o odaie plină de stelari, iar o femeie, perechi, perechi, ne da drumul pe o ușă în *sufragerie*.

Aici dădeai de-o sală mare cu coloane și așa de ceruită pe jos că, de nu băgai bine de seamă, veneai în nas. În fund, spre răsărit, la o masă lungă, cu o față albă ca spuma, boierul, cucoana lui, cu odraslele și nepoții—roată împrejur—și în față cu tot soiul de bunătăți și sticle cu băuturi, că-ți părea rău că nu ești între ei.

Stelarii erau chemați rând pe rând, fie care, după cum venise mai de vreme. Între ei era și unu Nicolaie a Floarei, vecinul

meu de bancă, la școală. Nu-mi prea părû bine de *aist* Nicolaie a Floarei, că avea o stea mare cu două-spre-zece cornuri și cu o mulțime de sfinți pe icoana stelei și cu o mulțime de Serafimi și Heruvimi pe colțuri și, care de care mai arătoși, prin boielie cu care erau văpsiți, pe când steaua mea, deși era și chipoasă de tot, dar avea numai șase cornuri, și mai mică: atâta mă mai l'niștea că noi aveam luceafăr cu cârceie și dânsul, ba.

Aist Nicolaie a Floarei făcea o gălăgie, ca-mi frigea sufletul cu laudele lui: că el abea a eș't din casă și pe dată s-a și văzut cu vre-o zece franci.

Zece franci într'un ceas — două, era ceva neauzit! „Bââ! — îmi ziceam eu, da' ce trebuie să știe aista a cântă și cum și când, cât a bate din palme, a și adunat așa sumă!“ — Că pe vremea ceea un meseriaș lucră o săptămână și n-o avea.

Pe când noi dacă aveam vre-o cinci lei în pungă, și nici atât; că bieții oameni — chiar cel mai chiabur dacă îți da douăzeci de bani, apoi era pricopseală mare. Dar, dacă zicea dânsul, trebuia să-l cred, și

ce-mi rămânea mai ușor de cât atâta, de oare ce punga nu și-o știea de cât el.

Dar aice, la cuconu Manolache, o fi avut dânsul, cât spunea, câștigați, dar după ce-am ieșit de la boier, m'am simțit răzbunat, că înaintea mea i-a venit rândul lui, și abea mântuise și-am intrat noi; și am văzut, că boierul nu le-a trimis, prin fecioru care slujea la masă, de cât o băncuță.

Mi-a cam căzut și mie greu la inemă, când văzui că i-a dat numai un cincizeci de bani de argint, dar am intrat, am intrat, trebuia s'o duc până la capăt. Totuși par'că avui o bucurie nu tocmai creștinească, că lui cu steaua cea mare de minună lumea, i-a dat numai atâta.

— Știți voi să cântați, — ne întrebă boierul: „Ședeă Adam înaintea raiului și-și plângea greșala lui?“

— Știm! îi răspunserăm noi plini de inemă.

— Dar „Oh, amar și grea durere, Moarte făr' de mângâere?“

— Știm! îi răspunserăm pe același ton.

— Ei, atunci ziceți!

Pe mine — am mai spus — că mă învățase un frate al meu mai mare, toate cântecele de stea; ba știeam și de lume, și cântece patriotice.

Dar abea mântuirăm „Trei Crai de la răsărit“ și darăm cu: „La nunta în Cana-Galiliei“. Aici ce i s'o fi părut boierului de cântecul nostru, ce i-am trezit în sufletul lui, că de odată se ridică și, luându-mă steaua din mână, începù cu noi. Și, de la „Nunta în Cana - Galiliei“, o darăm prin „In Orașul Vicleim“. Și cântă frumos boierul. Bărbați: gineri și băieții, mai ales un burtos, cu mustața cât vrabia, sbârilită ca niște mustăți de pisică, cu părul în sus, tuns ca peria, și de care știeam că e doctor, cam zâmbea. Cucoana, însă, stătea cu capul în mâni, vroind par'că să-și amintească tot trecutul, fetele și nurerile îl priveau cu lacrimile în ochi și cu evlavie. — „Hai, să mai cântăm unul“, zise el, însuflețit.

Și cu ochii aprinși, voind par'că să facă în ciudă tineretului copleșit de învățături eretice, ne îndemnă să cântăm „Oh, amar și grea durere“.

— Să cântăm, îi răspunsei eu cu trufie, și par'că și eu și tovarășul meu pricepurăm pe eretici, și par'că anume am fi voit să răzbunăm pe moșneag, că am prins cu îndoit suflet și cu săgeți de badjocură să-i privim pe oameni de modă nouă, și să zicem :

„Oh, amar și grea durere
Moartea fără mângâiere“

Deodată ne părăsi în mijlocul cântecului și, ducându-se la masă, își razămă coatele de masă și, cu capul în mâini, prinse să plângă și după el și cucoana și după cucoană și fetele. Aici bărbații luară o înfățișare întunecată. Iar unul din ei, doctorul, ne făcù semn să sfășim mai repede.

— „Nu, nu, ridică capul boierul, să cânte !.. Voi știți ce-i în inima mea, voi știți ce foc mă arde? Mă arde că cu moartea mea, se mai duce unul care a crezut în D-zeu, și rămân ereticii. Vedeți voi casele astea, să știți, că de îndată ce m'oi duce eu și femeia asta, — și arată cu degetul spre cucoană, — are să cadă și varul de pe ele, și nu are să puie nimeni o mână de lut. — Cântați băieți, căci cum m'oi duce

eu și femeia mea, glasul stelarilor nu are să mai răsune aice,... Cântați băieți!”

Și noi înălțarăm glasurile și mai cu foc, pe când bărbați par'că și ei întrevedeau adevărul, că-și plecară capetele: unui îngândurați, alți aiuriți; iar fetele se uitau par'că stingherite la bărbați lor și întrebător între ele, ce are bătrânul.

Iar moșneagul, după ce aruncă o privire peste toți, făcù din cap, ca și cum ar fi zis: „Da, da; așa este.. Veți vedea!..

— Tată! Tată! îi dă una din fete, cu glas blând, de ce te superi, de ce plângi? Te-ai supărat..!

— Da, da, m-am supărat, pentru că îs luat în bătăie de joc. Ce vreți, nu-s învățat ca voi, — și se uită muștrător la gineri. — Eu n-am cotrobăit prin lună, prin soare să caut pe D-zeu. Eu îl am în inimă și cugetul meu: este, trăiește, îl simt, îmi vorbește. Și tocmai că îmi vorbește crapă inima în mine, se desface par'că ceva din viața mea, și *regret* că am mai trăit să văd așa lume ticăloasă. Da, ticăloasă, pentru că cu cât un om învață mai mult,

cu atâta înebunește mai mult de-și prăpădește calea credinței și a adevărului“.

Apoi către noi: — Cântați băieți! ...Așa! — Da' un cântec de lume, voi îmi știți? Știți voi „Seluța“ de Alexandri:

„Tu care ești pierdută 'n neagra vecinicie“? .

Cum să nu știm. D'apoi când eram școlar,—pe atunci nu era muzică în programul școlii — totuși știeam de la noi băieți:

„Pe o stâncă neagră“, „Adio la Carpați“ „Deșteaptă-te Române“, „Imnul Regal“.

Și câte cântece toate de pe lume: „Steluța“, „Somnoroase păsărele“, Bâr oiță la porțiță“.

— Știm! i-am răspuns cu tărie.

— Ute, îi dă boierul puind o piesă de aur în frunte, a voastră e.

Vederea jumătăței de napolion, ne înforă sufletul, ne umflă pieptul, și mai mult de a nu ne arată că suntem băieți proști, și apoi și galbenul cela ni se sălășluisse în minte, ca niște cui de aur, ca o vedenie ispititoare, că pe dată ni se și umflară piepturile și, ne și înălțarăm glasurile spre

plafonul înalt al sălei, ca niște pasări ce-și iau sborul și iar se întorc, când ridicându-se, când scoborându-se, când mai repezi, când mai încete, dar trăgănite ca o muzică bisericească.

— Toți luară o înfățișare de sfințenie, iar boierul, de ce-i era frământat sufletul său, ce taină, că-și șterse ochii cu batista.

— „Să trăiți băieți, grăi el; și, poftim! și la anu, de-om fim sănătoși, să veniți iar pe la mine. Și chiar de Bobotează să nu mă uitați.“ Apoi nu știu ce șopti cucoanei lui, că dânsa ne făcù semn să mai îngăduim și, turnând două păhărele cu vin și punându-le pe o tablă și lângă ele două bucăți de plăcintă, le întinse servitoarei și nu știu cei-i șopti, că veni la noi și ni le dădù.

Și am mai fost și la bobotează la cuconu Manolache și iar a cântat cu noi, dar nu ne-a mai zis să-i cântăm de lume. Nădăjduiam iar un galben, dar nu ne-a dat de cât iar câte un pahar de vin și câte o bucată de turtă cu nuci și miere și câte un franc de băiet.

Asta ne-o cam căzut din pod și nu știu cum am eșit fâstâciți. Nu știu, îmi venea

să-i spui: — „Cucoane da' noi suntem doară cei de la Crăciun. Nu știți noi, care ți-am cântat“ Steluța. „Nu-ți amintești?“ Dar par'că cuvântul s-a oprit în gât; și am plecat.

Nu știu, par'că cântecul lui nu a fost de-a bună: că bietul de dânsul nu a mai ajuns al doilea an, căci chiar a doua zi de bobotează a căzut la pat, și-a zăcut, nu știu de ce, vre-o trei luni, și-a murit.

.

Nu mult, și cucoana, s-a dus și ea. Și în adevăr vorba boierului Manolache par'că a fost pocită:

Par'că ar fi venit după asta un vânt mare, care mătură tot de dinaintea lui, împrăștie tot; așa s'a întâmplat și cu casa lui cuconu Manolache, și cu toate ale lui bunuri: În câți-va ani de zile, colbul s'a ales: fetele au împărțit tot, și au luat până și storurile de la ferestre. Unui băiet i-a rămas casa, dar numai zidurile, altuia cam mărginit, o moșie cu acareturile, dar având o femeie cam cheluitoare l-a dus așa, că din tot a rămas, să-l ție mila pu-

blică; doftorul care strâmba la obiceiurile bătrânului, a murit nebun; de ceilalți nu se mai șite nimic.

Azi casa, îi vaî de dânsa: cu zmeoaicele de la intrare strâmbe într'o parte, de par'că strigă: „Sariți ca ne prăvălim!“; cu treptele crăpate, cu zidur'le și cu zeitățile de pe coperiș gata să se răsto rne; a ajuns ca în în ea sa sălăsluească Poliți a Orașului. Cât despre îngrăditura ograzei în față: stalpii îs aplecați, ostrețele lipsc, și de f cute din chingile lor. O jale! — Știi; par'că tot a fost un pocit. Vorba psalm i tului: „Lipsească-se păcătoșii de pe pământ și cei fără de legi să nu mai fie“. Așa s'a nt mplat; pană și pimnița e derăpănată.

Te cuprinde un fior, o strângere de inemă grozavă, că zici: „Oare dacă în casa asta ar fi fost un om cu evlavie către amintirea bătrânilor boieri și cu frică de D-zeu, nu așa că păstră tot ce ar fi moștenit? Măcar casa în care au deschis ochii și au auzit glasul sfânt al mamei lor, să fi păstrat-o; nici vântul să nu treacă prin ea. Dar așa boierul a văzut ce suflete sterpe

are înaintea lui și le-a zis ceea ce s'a și întâmplat: „are să cânte cucuveue în casa asta și nimenea n'are să puie o mână de lut pe ea.“ Și cine știe — cu vremea — dacă o ajunge, să nu poată stă în ea nici poliția târgului, dacă n'au să cânte și cucuveucele pe coperișul ei.

SMĂRĂNDIȚA

Smărăndița

O singură fată, aveà popa Grigore din Ciotorogeni, — una singură — și un băiet Baietul ca băietul, s'a însurat el de capul lui, dar fata î nplinise douăzeci și patru de anișori, socotiți de preuteasă p răboj, și mai ba s'o urneasca din casă.

Ce n'a făcut biata mamă pentru cop'lul ei?... Ce? și câte?... Pe la ce babe, descântători și vrăjitori n'a fost și pace. .

Unele femei, ca să-și poată face mână bună pe lângă preuteasă, la câte un ajutor, cevà, numai ce le auzeai:

- Sărut dreapta, cucoană preuteasă..
- Mulțămesc maică!..
- Da' ce ești azi așa de necăjită?
- Of! of! of! cum să nu fiu...

Și prindeà a se jelul cu glas încet ca și cum ar spune cine ști ce taină: „Smă-

rândița mea! Smărândița mea!“ și strângea pe femeea de braț ca și cum i-ar fi spus să-i dea un sfat, un ajutor.

— Ia lasă cucoană preuteasă, că nu-i vremea trecută, îi dă într'o zi una Catrina lui Ion Bordei, s'o măritat, ea, Catinca lui Chioru, cea șontoroagă; Anica lui Țăpoiu cea leneșă; buzata lui Gavril Căpraru; d'apoi încă duduca Smărândița! e încă tânără și frumoasă. Și apoi și omu e bine să se mai caute.

— Apoi de maică, o'i zice și eu o vorbă nu-ți fie cu bănat: dacă mi-ar fi fost s'o dau după oricine, o dam de când eră de șăisprezece ani, că au îndrăznit mulți... dar vezi, ea, fată de popă!, nu ne prea vine la socoteală să ne băgăm în cârd cu oricare venit din lume. Alta e Anica lui Buzatu și celelalte; alta e dânsa.

— Apoi da! așa-i cucoană preuteasă; făcu femeia scărpinându-se în frunte, îngrijată: da, așa-i, așa-i: duduca Smărândița e trăită în bine, boeroasă; știe școală dă,—nu-l ca noi iestelalte—mai proaste; dar cum zic, tot ar fi mai bine ca omul

să se caute. Cine știe vre-o făcătură, vre-o legare de cununie... Cine știe...

— D'apoi, știi eu mai ce o fi... nici eu nu-mi pot da cu mintea... și câte n'am făcut și n'am umblat...

— Da', par'că noi nu știm, cucoană preuteasă; când alergai în toate părțile,—noi nu știm...

— Apoi știi că știti; că mi-a ajuns povestea peste nouă țări și mări...

— Doamne, cucoană preuteasă, — zise femeia domol — mi-a spus Anica lui Androne, că este unul a Tătăruși, de încheagă și apele...

— Hîm! — o fi, — dădù din cap, preuteasa, cu îndoială.

— Zău, de nu ți-i cu supărare; aș strică și eu o vorbă—ar fi bine să mai încerci; că știi ce mi-a spus de acela;—lasă că are *spiriduș*—dar dă cu bobii, nevoe mare și de unde-i partea fetei, de acolo îl aduce.

— Dacă ar fi așa, — știi eu... aș mai încercă, barem să nu-mi pară rău.

Și iat-o a douazi de dimineață numai ce o văzurăm pe cucoana preuteasă și pe

Catrina lui Bordei suite într'o căruță trasă de doi telegari și cu Gavril Buzatu pe capră și la dium băete! la Tătăru și unde o smomise femeia.

Ce a dres, ce a făcut pe acolo, nu știu; atâta că cuco na preuteasa — se înturnă cu o tăfâlcă plină de bozgoane, de cre-deai că aveà făcute cine știe ce cumpărături dela târg, dela Neamț, ori Fălticeni : apă des ântată, lăbuțe uscate de liliac, flori dela ziua crucei, busu'oc strâns de pe nouă straturi, năvalnic descântat, semn dela brâu fetei, vrăjit, și câte și câte mon-goase... nimic nu lipseà ; și toate își aveau menirea lor sorocită pe ceva.

Cum sosl vorbi ce vorbi cu Smărandița, mai sorigă la ea și numai ce le văzurăm cu binișorul pe lângă popă.—Săracul popa Grigore ! știeà' el că biserica oprește astfel de drăcii; dar ce a putut să facă el singur la două melițe; căci de ar fi zis până la sfârșit nu, puteà să se tot ducă!

Lasă că din pricina lor, nu stătea nici așa pe acasă, că-l nauceà : că ar fi bine să mai dee vreo petrecere; doar, doar s'or adună cei învățători și viitori preoți

și cine știe... dacă nu s'o prins la atâtea dăți, s'a prinde acum.

Bietul preot, dă, cu durere de inimă către pungă, nu se lăsă ademenit — ca omul, îi eră milă de ban, să-l dea pe gură de lup — se împotriva și zicea că acela care ia fi partea fetei vine el și fără petrecere și fără zaiafet.

De data asta, însă ele îl luară la cicăleală : că așa-i el; că-i un lasă-mă să te las; că dacă ar fi făcut așa, ar fi fost așa; că dacă făcea măcar o petrecere din câte i-a spus, acum fata poate ar fi fost măritată; ori dacă o dădeă din vreme după cutare ar fi fost altfel și câte și mai câte vorbe, îl tăvăliră și'n ocări, până când, scos din sărite, bietul preot—svârli punga dela brâu pe pat, răcnind :

— Na! duceți-vă la dracu,—săturați-vă! „Veniți înțelepților de mâncați la casa nebunilor“ și-și luă antereul lung pe umeri și plecă năucit pe ușă.

Atâta le-o trebuit femeilor, să vadă punga popei. De acolo pregătiri pe preuteasă: o săptămână ținū pregătirile și pof-tirile; Smărăndița ajutată de-o femeie din

sat, de abea prididi cu scuturatu și văruițu casei, numai să fie bine. Gavril Buzatu toți caii din grajd îi deșălă, ducând pof-tiri din sat în sat, doar s'o ivi ursitul.

D'apoi Smărăndița ce cămeșă nu și-a pregătit, ce zadie! Și vecinic se uită în oglindă, se pipăea pe la tâmple și ce frumoasă nu era Smărăndița, ce frumoasă : douăzeci și patru de ani avea, dar par'că era de optsprezece, o față albă, niște ochi și niște sprincene, vorba cântecului :

Ochii și sprincenile
Fac toate belelele...

Și cu toate astea, nu avu noroc !

Ce n'ar fi putut da ea, unui mire ! — Ce? avere, cinste că-i fată de popă, dar ce folos, un lucru o strică : era cam surdă și pășea cam șoldit; și cu tot be-teșugul era mână de foc de harnică...

Dar iată și ziua de petrecere !

Trăsuri, cai, briști, docare ; era plină ograda și grajdiul, și casa plină de oameni aleși.

Ce nu făcù preuteasa și fata pentru musafiri ? dulceață, cafea, vin, mâncare, lăutari. Mă rog, petrecere în lege.

Toate bozgoanele și vrăjitoriele au fost puse în slujbă: năvalnicu îi avea Smărăndița în sân; apa descântată împrăștiată prin vin și paharele de dulceață; busuiocu a stat atâtea zile între șervețele și fața de masă, iar cucoana preuteasa, așa pe nesimțite, — pe toți flăcăii îi ademeni cu vorbe bune și cu piciorul de liliac îi mângâla pe spate. Și ce gătită era Smărăndița: parez că era o Cozinzeană când nu-i băgai în seamă beteșugul.

A dat cocoana preuteasa la mulți a înțelege, dar toți se uitară cu milă la Smărăndița, și pe care drum au venit pe acela s'au întors.

— Păcat! ziseră flăcăii când au eșit din casă; frumușică, frumușică; avere, avere; dar ce folos că-i beteagă și surdă!

Și-a adunat biata preuteasă după asta nu odată lume: învățători și preoți în casa ei; nu odată, dar ursitul Smărăndiței nu se ivi și pace.

Se săturase dela un timp și preuteasa de petreceri; dar și vestea de petrecerile și averea popei merse departe.

Insfârșit, iată că într'un târziu, răsare un fecior de popă de departe, din alt sat cum necum?... împețit de-o femeie, și cerù pe fată de nevestă.

Nu era învățător ori popă; ci s-a dat numai singur fecior de popă; oricum din oameni cum se cade.

Deocamdată preuteasa și fata nu l'au văzut, că ele țineau morțiș grăpiș la dascal de școală ori om de biserică, cum a fost neam din neamul lor; dar după ce s'a uitat popa urât la ele, primiră și hai pregătiri de nuntă.

Dar n'au avut parte nici de norocu, sta, că într'o zi ce-i vine mirelui, — tocmai Sâmbătă seara—când se pune hobotul miresei, înaintea cununiei—încălecă voinicul pe cal și, așa, cu floarea de mire în piept, se pierdù în întunericul nopții fără să zică o vorbă. Și lume la nunta și lume cât păru din cap; cum să nu vie, când știà că-i bine de petrecut la preot. Neamurile și prietenii nu se mai sfârșeau; dar mirele — dus.

Au crezut deocamdată, că a plecat pe undevă, pe afară sau la crâșma, ori la

nuni, să le vorbească ceva, sau prin sat undevă, dar zadarnic. L'au căutat tot satul și prin toate gropile și toate împrejurimile și n'au mai dat de urma lui.

Trimi-sau în satul de unde spusese că el, dar li s-a răspuns că nu-i de acolo.

Atunci s'au pus pe gânduri, că totuși poate a plecat în satul lui adevărat și s'o întoarce iar. Și trei zile și trei nopți a jucat nunta și a stat mireasa cu beteala pe cap și mirele n'a mai venit. La urma urmei lumea ostentită, încetul cu încetul s'a împrăștiat; iar preotul și preuteasa au rămas morți de rușine.

Une e femei au început să vorbească tot felul de vorbe ciudate; iar lăutarii de-ai dracului, au stârnit cântecul:

Joacă nunta de trei zile
Și mirele nu mai vine!

De atunci toate s'au stricat în casa preotului. Preuteasa n'a mai fost pe la vrăjitori, nici n'a mai dat petreceri; iar pe Smărăndița n'a mai cerut-o nimeni de nevastă, nu un fecior de popă, dar nici unul din gospodarii din sat.

Azi Smărăndița e trecută cu ani și mpletește cosiță albă.

Singura mângâere ce o are este aceea că de și n'a fost cerută de nevastă de către vreun învățător sau de un viitor preot, cel puțin pe un fecior de popă; și așa câteodată pătrunde zărilor de unde o-fi venit voinicul, și oftează.. de îi se rupe inima..

DIHORUL

D i h o r u l

Era acum pe la Sf. Maria-Mică. Vara se călătorise și roadele se culegeau, iar țoamna începuse cu ploii; nouri fumurii treceau ca niște umbre răzlețe dela miază-zi spre miază-noapte. Grădinile pustii de păsări, de cântec, îți dădeau o întipărire de ceva încremenit, tânguitor.

Ziua era cum era, dar noaptea par'ca se așternea mormântul cel mai negru peste lume, iar plânsetul copacilor, în vântul de toamnă. părea fâșiitul obosit al unor păsări uriașe care veneau cine știe cât de departe, și care se opreau cu un icnit plângător de trudă.

Și casa mea era tocmai între livezi, unde asemenea sunete se auzeau la fiecare bătae de vânt, la fiecare oprire a lui. Și casele în locurile cele erau așa de rari,

de oarece livezile erau întinse. Vecinii, noaptea, nu ieșeau din casă, iar odată cu înserarea puneau drugi și zăvoare pe ușe, căci nu arare ori se auzea a doua zi de tâlhării și furtișaguri.

Mie, mai cu seamă, grozav îmi era de urât să stau în meleagurile celea. Și mai cu osebite seara, mai totdeauna, îmi aduceam câte un prieten să doarmă la mine, iar când n'o făceam, o luam rara pe la prietenul meu Iancu Crunțu din fundul grădinei mele, și care era perceptor în târg și la care de câte ori mă duceam, casa, masa îmi erau deschise. Casa lui dă cu fața în ulița Ștefan-cel-Mare-uliță pustie de locuințe și vecină cu lanurile moșiei Baia.

Prietenul Iancu avea și pușcă, era și vânător, omoră și el vara uli, iarna iepuri, ce nu aveau loc pe unde să iasă din îngrăditurile livezilor.

El zicea că a avut și copoi odată, când fusese suprefect, și povestea atâtea „bădia Iancu“ din viața lui de pomojnic și atâtea din raitele de vânătoare, și atâtea

își laudă câinele răposat, că zău cine nu-l cunoștea îl credea pe dea'ntregul.

Cu toate astea, era un fricos, de nu avea margineni.

Acum într'o seară, de astea de toamnă, urâtă, cu ploi mărunte și cu un aer ca de crușală, mă iau, tot așa de plictiseală, prin livada mea, și sar gardul la prietenul meu.

Clămpănii la ușă, ușa încuiată; lampa aprinsă în casă și perdele lăsate.

Bătui la geam. O răbufneală se auzi nu mult; pe urmă o tăcere, apoi, o întrebare seacă și gătuită:

„Oare cine să fie?”

Eu mai bătui încă odată.

— Cine-i? se auzi iar glasul întretăiat și înfiorat al prietenului meu.

— Eu; ce nu mă cunoști?

Perdeaua se dădù în lături și capul prietenului, care ținea o pușcă cu două țevi în mână, se ivi. Eu mă iții ca să mă vadă.

— Ah, tu ești? — Și repede lăsă perdeaua. O ușe se auzi, drugul la ușa de intrare sună, apoi, glasul horăit al zăvorului tras, și intrai.

Și după ce dânsul înțepenii iar ușa bine, îmi zise :

— Știi ce, azi-noapte a venit cineva la găini; le-am auzit cotcodăcind. Am vrut să ies, dar hargatul nu era acasă, și să vezi tocmai îmi dădusem pușca cea veche la reparat. Nevasta-mea susține că este dihor, eu zic că e hoț, căci la dihor nu prea cotcodăcesc găinele. Am găsit numai dâra de sânge, dar poarta tot cu lacătul la ea; se vede că hoțul are un meșteșug de deschis broaștele, ori are o cheie potrivită. Azi am schimbat pușca cea veche cu asta—și, Iancu luă din un colț dela ușă o pușcă cu două țevi de vânătoare, adăogând : Când l'oi simți și trag ca într'un câine. Nu-i păcat!—Apoi, urmă el grozăvindu-se : Am să-l împușc ! și ridică pușca în sus : Uite, mai *măinte* am încărcat-o, și iar o rezemă de unde o luase.

— Da' ce ești singur ? — îl întrebai eu, uitându-mă împrejur.

— Nu știu, e cam bolnav, cumnatul meu Costin. Mi se pare că femeia are să rămâe acolo, și are să vie numai hargatul. De

acea zic eu să stai, că poate îi dormi la mine și mi-i ține de urât. Uite, fac ceai, rom bun am, am și o *sticlă* cu vin, o destup — mezeluri, și *traî neneacă pe banii babacăi*.

Vestea asta din urmă a amicului era minunată.

— Dar, îi zisei eu, ceaiul să-l faci mai târziu, mai bine adă lăudatul cela de vin al tău.

Și prletenul, cotrobăind cu o lumânare prin sală, se întoarse cu o sticlă de Cotnar înfundată, cu pâne și cu niște mezeluri.

— Să mă bată Dumnezeu, reluă el, de nu trag, trag ca într'un câne... Știi, eu îs grozav, când mă lovește cineva în dreptul meu...

La asta, tot pomenindu-mi de hoți, nu știu par'că și eu simții în singurătatea livezilor și a câmpurilor un fel de stingerire, o strângere de inimă.

„Mai bine nu mi-ar fi spus“. — Noroc că mi-adusei aminte că are și pușcă. Asta și sticla cu vin și curajul prietenului meu mă mai ogoi. Totuși, nu se făcea un sgomot în casă, un sgomot prin pod de șoareci,

un foşnet de vânt pe afară, să nu tresărim, să nu ascultăm, şi ne uitam împrejur şi nu ne linişteam decât când se domoleau lucrurile.

Ne aşezarăm la masă.

II

Sticla fu destupată cu un sgomot surd şi răsunător, că mă uitai în toate părţile; nu cumva a făcut cineva sgomotul ista?

Vinul gălgâl în pahar cu un sunet ce-mi părù şi el sec şi sfios, ca şi cum şi el ar fi avut o frică de el însuşi.

— Hai! mă îmbie lancu, încet ; taie şi mânâncă, şi ciocni paharul cu un sgomot ca şi cum ar fi fost să nu deştepte pe cineva, iar eu luai din bucată, par'că cu teama unei apropiate primejdii.

Par'că eram ca acei oameni vrednici de milă, cari ar trebui să aibă un ajutor.

În sfârşit, lancu rupse tăcerea şi ridicând paharul zise: „În sănătatea ta, prietene! şi bău adăogând încet:

— Bun vin, nu-i așa?

— Bun...

În adevăr, era tare bun, nici nu se poate mai bun, că îndată îmi încălzii inima și îmi învioră mintea.

— Și nu-l bănuiești pe hoț? îl întrebai.

— Ce să-l bănuiesc..., dar cred că, acū când am și pușca la mine, o să fac eu cunoștință cu dânsul... „Uite o ai“ și mi-o arată, din nou în colțul unde o pusese; „uite-o-ai cum șede gata, gata numai să se descarce“...

În timpul ista o alergătură se auzi prin pod și o răsturnătură de ceva ușor.

Amândoi ridicarăm capetele ca iepurii spărieți. Ochii ne sticliră privindu-ne, apoi ne uitarăm în sus, împrejur — nimic.

Prietenul meu aprinse repede o lumânare.

Eu crezui că vrea să se ducă în pod cu pușca, dar nu, el se duse și o aplecă sub pat și se uită.

Nu era nimic.

— Nu crede, îmi zise el; hoțul pândește momentul de-ți intră și în casă. D-ta, nu știi, eu îs pățit"... Și puse iar lumânarea pe masă.

— Nu-i nimic, îi răspunsei eu; niște șoareci prin pod...

— Ai dreptate, — îmi tăie vorba; ia să mai luăm iar un pahar...

Vorba că hoțul îți intră și în casă fără să bănuie, îmi mușcă toate mădulăriile: — „Te-i pomeni“, îmi zisei, că și eu pot găsi, când m'oi duce acasă un asemenea mușteriu, și mă pălește în numele tatălui“. Asta mă puse pe gânduri. Să-i spun lui Iancu, să mă însoțească, dacă o fi să mă duc, îmi fu rușine să mă arăt că mi-e frică. Dar repede îmi veni inima la loc și mă bucurai că am să dorm la dânsul. Totuși îl întrebai:

— Dar, par'că spuneai că ai tras cândva necazuri cu hoți? Ce ai tras?

— Hâm? făcu prietenul meu. Să-ți spun... Și, după ce supse din palici, începui:

„Eram agent fiscal la velnița dela Drăgușeni, un sat plin de bătăuși și de tâlhari. Cum înseră, să nu fi lăsat ceva pe afară, că nu mai găseai; chiar ziua nămiaza mare, de treceai cu căruța prin sat, te pârlea. Și pișicheri, pișicheri nevoe mare...”

Acù, de unde până unde, se ridicaseră dintre ei vre-o câți-va și furau în gloată. Și n'aveai ce le face, ca să-i fi ars cu fierul; nu se pârau.

Au furat într'o noapte până și casa de bani din curte dela boier; în altă seară, au spart beciul; în altă noapte au prădat crâșma și au bătut pe crâșmar, dându-i să bea vin cu sângele ce-i curgea din rană. — Mă rog erau o spaimă.

— „Ai văzut, bătai mama lui D-zeu“ făcui eu. „Și?“...

— Și, printre ei era și unu Ion Țopâr-lan, un vlăjan că nu încăpea în casa asta, însă un baci-u-tâlhar; nu știu de câte ori fusese în pușcărie:

Și iacă dă D-zeu că așa, pe vară, cam pe la Sf. Ilie, nevasta se duse cu nevasta învățătorului și cu preoteasa la târg cu docarul meu și mi-o luat și hargatul. Și tocmai îi așteptam. Ziua m-am mai dus pe la velniță și spre seară venii acasă. Am deschis ușile că era năbușeală și m-am dus să închid găinile, curcile; să dau iarbă la vite și venii în casă... „Dar, ie și be! Hai, noroc!“

— Știi că e *interesant*, îi zic eu după ce băui paharul.

— „Aaa, stai să vezi: Vin în casă, aprind lampa și mă apuc să fac niște socoteli.

Ce să vezi, aud par'că o moșmoială sub pat. Mă uit, văd ceva și nu văd. Mă plec puțin—văd ceva sclipitor—un cuțit!

— „Ce spui?“, îi dau eu.

— „Da; dar mi-am ținut cumpătul. Fuga la pușcă care era în altă odaie.—„Tâlharule, îi zic eu; ieși de acolo, că te împușc.“

— „Nu da boierule, cucoane Iancule, că n'am venitsă teucid“. — „Cine ești? Svârle Cuțitul?“ — „Da' n'am cuțit!“ — „Svârle cuțitul că dau!“ Și cu pușca întinsă și cu mâna pe trăgător.

— „Da', nu mă omorî, cucoane?“ — „Ieși, de acolo, îți zic: —„Mă'rog cucoane ies, dar nu mă omorî“. — „Dacă îi fi om de-treabă și-mi dai cuțitul, nu-ți fac nimic“, îi zisei, să-l capăt pe hoș.

Imi asvârli cuțitul: coscogea cuțit de tăiet porci! Apoi, un cap buhos se ărată: era Ion Țopârlan în carne și oase.

— Și nu te-ai înfiorat când l-ai văzut eșind?

— Eu? Hâm! Să vede că nu mă cunoști; când a scos capul, î-am și trântit un strat de pușcă după ceafă, că s-a lațit pe podele. Apoi, l-am legat fedeleș; am strigat:

hargatul și l-am dus la primărie ca pe un vițel.

— Da' par'că ai spus, îi dau eu, că hargatul nu era acasă.

— Așa, răspunse el, gângăvind puțin și tremurând din mâni, nu era acasă, bine zici, nu era acasă: era ca și acum la cumnatu-meu Costin.

— Nu era la târg? Par'că așa ai spus.

— Da, da—la târg, făcù el cu degetul: Așa am spus că era la târg, nu? Și cum spun, relua firul să scape din impas:

„Apoi, a stat ce a stat în pușcărie și nu știu ce s'a mai făcut că m-am mutat și eu la un an la târg.“

— Da, mare *coraj* ai avut—îi dau eu.— Știi pe mine de m'ar fi lovit norocul *ista*, nu știu *zău* de nu m'ași fi prăpădit acolo.

— Așa, măi frate-meu. He-hei, întrebă numai pe nevasta mea, cine sunt.— Apoi după puțină gândire și cu ochii în jos urmă: oftând, ca scăpat de un greu: De aceia mai trăesc și eu pe lume, că am o leacă de *coraj* în mine... Da, hai *ie* și be n'ai grijă... Ce stai așa plouat? — Imi dădù dânsul curaj ridicând glasul: — Ia, mă și

bea! Ori ție frică să te duci acasă? Lasă că uite ici, și se ridică și puse iar mâna pe pușcă: „Te petrec până acasă, de nu vrei să dormi la mine“.

— A, nu, zic eu, ca să nu mă arăt fricos, dar mă gândeam la întâmplarea ta... Și glasul meu îmi părù că sună de undeva de sub pământ și urmași:

„De frică nu mi-i frică. Ce să-mi fie frică, că doar îs bărbat..“

Chiar așa îmi zise el, și turnă un pahar; hai noroc, să-ți mai uiți gândurile.

La asta, deși văzui că a încurcat-o cu povestea lui Topârlan, dar auzind că o să dorm la el, par'că mai prinsei o leacă de suflet că îi răspunsei:

— Știi ce, nici eu nu mă tem. Știi, de ar veni unul acum, m'aș măsura cu el.

— Se poate, îmi luă el vorbă; și eu, par'că, după vinul *ista*, simt că am mai prins la inimă.

Dar deodată fără să ne așteptăm, numai se auzi un cârâit de găină pe afară. Aice lăsarăm paharele. Eu nu știu cum m'am făcut la față, dar prietenul meu se îngăl-

beni, nasu i se subție și privi speriat la mine și cu coada ochiului la geam și ascultă.

— Hoțul, șopti Iancu, a venit la găini.

Eu crezui că el are să ia pușca, dar repede șopti: jos! jos! și luând lampa o băgă sub masă, și, în loc să puie mâna pe pușcă, se piti după tabla patului, iar mie mi se încălzi fruntea, mi se sbârli părul și mă băgai sub pat.

Îi așteptai să-l văd ieșind pe-întuneric din casă, însă ți-ai găsit; pe când afară din nou auziram o găină cârâind nădușit: „gaar! gaar!“ Pe urmă celelalte: „gar! gar!“

— Sst! șopti el; *taaaci!* că mi se pare că îs mai mulți. Fir'ar al dracului îmi gâtuie găină după găină. Fir'ar al dracului! ...Acum!..

Și prietenul meu prinse a crâșni din dinți și a se iți de după pat: „De acum nu-i las, nu-i las!“

— Sst! îi zisei și mai eu îngrijat: Ce crezi că dacă e unul sau mai mulți n'au și ei ceva la dânșii?... Sst!

Aice tăcurăm. Totuși inima îmi tremură: „te-i pomeni că vin și în casă“. Când, nu-

mai ce auzirăm clanța de la portiță și, iar un „gaar“ prelung de găină, la care lancu șopti oftând ușurat: „au eșit!...”

În vremea asta, numai ce auzirăm că din pământ glasul coanei Olga, nevasta lui =

„Săi lancule, săi că ne omoară dihorul găinele!”

— Ii, — sări el grăbit — nevastă-mea!... Și repede și puse mâna pe pușcă și ieși zicând necăjit: „Phi-haa!” Și, bang! o împușcătură și glasul: Săriți! — hoții!

— Ha! ha! ha! se auzi râsul batjocoritor al nevestei, care mă făcù să ies și eu rușinat de sub pat. Dar tu nu ai auzit lancule! Dormeai, lancule! Ce păzești, lancule? Ce hoț strigai, lancule!

— Adă lampa! Adă Gheorghe fânarul, auzii pe lancu din ogradă. Eu repede luai lampa și, — afară. Când iată-mă, nas în nas cu gospodina.

— Și d-ta aice? făcù ea muștrător. Se stinge lampa, crapă sticla de ploaie, se stânge de vânt.

Așa era, mă luminai eu; foșnea vântul, bură ca și cu ace. Noroc că Gheorghe

se și arată din grajd cu un felinar aprins, în mână.

La asta numai ce auzii un „svâc!“ și o greptănătură și, niște ochi ca două făclii, însoțite de un miorlau prelung, se văzură cocoțați pe zăplazul ce lega șura cu împrejmuirea grădinei.

„Huo!“—se auzi glasul lui Gheorghe.

La care, ochii se pierdură dincolo de zăplaz, lăsând în urmă un alt miorlau prelungit.

Minune: la lumina slabă a felinarului prietenul meu se aplecă și ridică ceva de jos: o dihanie cât un cățel, un dihor cu o pelcică neagră, lucie pe el și în gura lui un cap de găină.

La asta, lancu se înturnă spre mine căutând să mă convingă, că numai tactică lui de a prinde dihorul, l'a făcut să întârzie în casă.

„Vezi ce vra să zică să fii poprice? Am spus „taaci“, că eu știu cum se lovește. Crezi că eu mă lăsam așa?... Măi, și se lovì cu palma peste frunte; când spun eu, că am cap“... Și triumfător umflă di-

horul și intră cu el în casă, când și coana Olga îl luă la *rapanghel*:

— Ia, nu te mai face, că te știu cine ești, și măcar și dumnealui, și arată spre mine: De nu veneam eu, îmi mai gătuia dihorul vre-o trei găini.

Asta par'că mi-a dat cu apă fiartă. Totuși lancu nu se dădù bătut:

„Aș, astea erau, dragă, planurile mele; dacă era vre-un hoț?”

— Ce hoț, îi răspunse dânsa; nu ți-am spus eu, că e dihor, că găseam dără de sânge la poartă, că el fură întâi capul și pe urmă se întoarnă și ia și găina.

Când iată-l și pe Gheorghe că se înturnă cu trei găini cu gâtul ca și retezat, pe care spuse el că le-a găsit în poiată la o gaură.

— Dar stai, îi tăie ifosul coana Olga, luș lancu, stai; tu nu vezi, că a fost omorât de mușcătură.

„Ehei”—făcù ea dând din cap.

— Ce mușcătură, dragă ce mușcătură, se răzvrăti lancu, și după capul dihorului se văzù o ruptură adâncă de colți.

Aice mă gândii la ochii care miorlăiră

pe gard, și-mi dădui cu mintea că și motanul meu se bate cu dihorii și că numai pisica care a fugit i-a pus capăt zilelor dihaniei.

— Cam are dreptate cucoana Olga, îi zisei lui Iancu, să nu scad până la atâta în ochii ei; cam are dreptate, nu-i împușcătură, aicea e retezătură de colți. Mi se pare că mâța cea de pe gard i-a făcut prohodul.

— Ia, ia, făcù Iancu, cercetând mușcătura cu băgare de seamă. Apoi după puțină gândire bărzoindu-se în sus, isbucni:

„Ei, i... ia să mă scuțiți. Adecă eu, se rățoi el, arătându-se cu degetul, nu știu ce spun. Eu vânător. Eu nu știu caprițul glontului? D-ta, nu vezi, glonțul când l-a lovit, a făcut o crâmpoțeață ca să iasă afară. Nimic mai mult de cât o crâmpoțeață și l-a și dat gata.

— Iancule, îi tăie vorba femeia, tu se vede că vorbești cu *copchii*.

— Ia să mă scuțiți, se răsti el, făcând pe jignitul, și umflând dihorul eși afară să-l puie unde știa el mai bine, ca să aibă a doua zi cu ce se lauda la copiii din mahala și la cei ce l'or crede cât de minunat a prins el dihorul.

Iar eu am și plecat ca 'pușcat acasă

Când iată și pisicul meu că intră cu mine în casă și se cocoșă în ocnița sobei și prinse a se spăla. Când mă uit la el, tot plin de sânge, cu nasul sgâriat și cu urechea spintecată.

— Am înțeles cine ia frânt gâtul dihorului.

Și de rușine nu m'am arătat, cine știe câtă vreme, pe la cucoana Olga.

Dar nici prietenul Iancu Cruntu, cu toate că susținuse că împușcase el dihorul, de atunci, de câte ori avui prilejul să stău de vorbă, nu s'a mai lăudat cu vitejia lui, de cât doară numai celor care nu-l cunoșteau, le tăia niște cuie ca piroanele. Și spunea despre dihorul cela atâtea minunății, că le credea și el pe jumătate :

„Să vezi, bădie, împușc și pe întunerec. Am eu așa în mintea mea o nălucire că văd ca mâțele. Apoi tot el adăogă răzând cu desfătare: Asta-i extraordinar!...

BROASCA

Doi păcăliți

Era într'o dimineată, pe la începutul lui Mai. Firea toată se trezise spre a-și urma deșirarea tortului împestrițat cu tot soiul de viață. Soarele era sus, cam pe la nouă ceasuri. Iarba încă udă de rouă și copacii cu mugurul crăpat.

Ițic Șloim se scoală, se scărpină, se uită în podele și gândește, ce va face pe ziua aceea. De trei zile n'a mai câștigat nimic. N'a înșelat pe nimeni căci n'a avut cum și pe cine. In talmud, ci-că scrie să nu treacă o zi, ca jidovul să nu câștige ceva, să nu înșele. De trei zile umblă tot târgul și n'a găsit nimic de făcut. Nici un negustor nu i-a mai dat să ducă găștele la haham, să le taie, singura meserie la care se pricepe și care i-a luat-o altul cu un preț mai eftin și care se scoală mai de-

dimineață de cât el. Și, cum stă dânsuși și se gândea la lucrurile astea, deodată își aminti, că în Suceva dincolo, în ceia parte, în Bucovina, e un jidov care câștigă parale multe cu grâne, cu comerțul de mărunțișuri, cu turtă dulce, învârte el ceva, acolo, care îl îmbogățește pe fiecare zi.

— „Vezi, își zise el, Șloim Blumen?“ — că așa îl chemă pe cela de la Suceava — „cum câștigă al dracului parale. Ce era Șloim Blumen? un calic, ducea ca și mine găinele la haham, și acum... nu mai poate de pricopsit ce e. Dacă m'ași duce și eu la el?...“ Și deodată se născu o hotărâre în sufletul lui. Nu o hotărâre pornită din plăcere de a munci, ci că nu avea unde să se ducă și nu avea nici ce mânca, și mai scărpinându-se o leacă și sări din pat, se îmbracă și, ca nu cumva să sosească prea târziu, să nu-l găsească pe Șloim acasă, o porni nespălat.

Merge el, pe drumul Sucevei. Când să iasă din oraș, iată că mai vede unu ca el, cu laibăr lung, cu perciuni. Se uită și după mers, și-și zice. „Doar aista n'o fi Iosif Klain?“

El îl știa pe Iosif Klein, un pișicher și jumătate; totdeauna avea cel puțin un franc, o coroană la el, și veșnic face drumul dela Fălticeni la Suceava. Ce învârtește acest Klain, nimeni nu știe, și trăiește bine. Merge și el mai repede să vadă dacă în adevăr e el. Era Klain. Și prin minte își zise: „Am să-i cer un franc“.

— Bună ziua Iosif, grăi el.

— Bună, îi dete Klain.

„Al dracului, gândi Șloim, are parale de aceia e așa fudul, și-l întrebă:

— Da' undi *ti* duci, Klain?

— Ci tu nu știi unde *mu* duc? Da' tu undi *ti* duci?

— Mu duc la Suceavă.

— *Ci* crezi, că pi acolo ai s'o duci mai *ghini*? Alții nu sunt să ducă găinele la haham, numai tu? — Că mă rog, zise Șloim, ci treabă *ari* cineva unde mu duc iu?

Klain se uită la Șloim și-l vede nespălat, urduros și nu tocmai vesel, pricepù că n'are parale. El, însă, avea zece coroane, o hârtie, — Klain se credea bogat și privea desusp e tovarășu lui, ba mai avea și gologani, mărunței.

La cârciuma de la Pârlita, Klain ca să vadă dacă în adevăr Ițic are parale, se duse înăuntru și bău un rachiu, privind cu ochi sclipitori și de sus la Șloim care nu intră. Cu asta, Klain cunoscu tot sufletul lui Șloim, și se umflă și mai mult în pene, ba își credea tovarășul cel mai prăpădit dintre oameni. Și eșl. Și o porniră; luară șoseaua ce duce la Bunești și de acolo spre Suceava. Ca să ajungă la Bunești trebuiau să treacă Șormuzul, peste care e un pod de lemn, și dela care se face drumul tot pe marginea iazului.

Trec ei de ceia parte a podului, de astă dată tăcuți, dar, pe unde treceau, broaștele, zup! în apă: unele veneau până prin sosea, altele mai mici săreau chiar prin praf până în marginea șoselei și iar zup! în apă.

Deodată, ce-i veni lui Klain să-și râdă de Șloim că n'are parale și îi zice :

— Șloim știi ce, înghiți tu *u* broască?

Dar el sări: „*Ci* ești *nibun*, dar cum să înghit iu *u* broască?”

— Da' *di ci*, zise Klain, dacă înghiți tu *u* broască, uite *u* hârtie de zece coroane.“

Și scoase o bancnotă și o puse jos și un bolovan pe ea, să nu vie vre-un vânt s-o ieie.

— „Dar nici pentru *u* mie di coroane. zise Șloim, nu înghit“. — Uite grăi Klain, hârtia e aici, înghite broasca și ia-o“

Aice Șloim stătù gânditor : „Dacă eu înghit, eu imi iau hârtia. Dacă o iau eu am civa de cheltuială. Știu eu, o fi acasă Blumen. Și apoi îs zece coroane. A dracului Klain, are parale“. Și cum stăteau ei și se gândeau, vede niște ochi neastâmpărați de broască, că se uită în drum de sub niște buruenie. Ițic repede și pune pălăria pe ea, o ia de un picior, o clătește în apă, și o puse în lură, și uimirea lui Klain, care îi vede numai picioarele dedinapoi, colgâlt, broasca pieri pe gâtlejul lui Ițic, care și puse mâna pe hârtie și o bagă în buzunar. Klain, ră-mase ca trăsnit, ba și umilit, că acum Șloim avea el, cele zece coroane și dânsul nu avea cu ce să-și facă treburile și s'ar fi întors înapoi, dar ca să nu deie de bă-nuit lui Ițic că nu are bani merse înainte. Inșă Ițic, ce se gândi: „Măi, eu am

luat zece coroane, el mai are bani. Ce-i pasă, și acum are să mă râdă în Suceava la lume că am înghițit o broască și are să se uite toți la mine, și are să-mi zică: „Uite aista a înghițit o broască“, ba poate mă spune și la rabin că m'am spurcat. Cine știe, poate anume a făcut-o să-și râdă de mine“. Mai merg ei pe marginea țăzului, când Ițic îi zice cu șiretenie lui Klain: Klain da' tu'ai închiți u broască? — Iu, grăi Klain, ci ești nibun? Dacă tu ai înghițit, să înghit și iu ?

— Uite, dacă tu înghiți u broască, îți dau cele zece coroane înapoi. — Ba să-mi dai și u mie di coroane; vorbi el bolborosind.

— „Uite, înghite u broască, vorbi Ițic, și ia cele zece coroane înapoi. — Uite iu li pun jos“. Și cu mare părere de rău, că s'ar despărți de cele zece coroane, numai să râdă și el de Klain, le puse jos însă rugând pe D-zeu mai bine să nu înghită cela broasca. Și nici nu se aștepta la așa ceva. Dar lui Klain, îi mai era ciudă: „Auzi, prostie, să-mi ia el, pe o broască,

zece coroane nemuncite“. Și un necaz se născu în el, cum să rămâie banii nemunciti la Ițic, și apoi, nu mai avea alți, și, cu nădejdea unui om ajuns la aman, se uită pe marginea și văzù și el niște ochi mititei de sub o tufă și repede haț, mâna pe dânsa și, în gură, și spre uimirea lui Ițic, broasca se pierdù în burta lui Klain care și puse mâna pe hârtie. Ițic, rămase tâmpit și batjocorit în el: și cu broasca mâncată și fără parale. Stătù el gânditor așa, și mergând alătura de Klain. Acum s'ar fi dus înapoi, și s'ar fi despărțit de tovarășu lui în care vedea un drac, un om necurat care l-a pus să păcătuia-scă, și par'că Klain-ii furase ceva din el, ce avea mai scump, mândria de om, și mergea pe lângă dânsul ca un câne, mai mult tărât, și dece mergea, dece îl necăjea ciuda mai mult, până când izbucni: „Măi Klain, spuse el, domol, mare măgar ești: Dacă ai vrut, tu să mănânci u broască trebuia să ti duci pi alta parte și s'o mănânci sănătos; nu să mă faci și pi mine sa mă spurc. Așa, și eu am mân-

cat u broască și tu, și n-am avut nici un folos”.

Și Ițic Șloim înverșunat, o porni înainte lăsându-și tovarășul în drum năucit, dar și cu cele zece coroane la el.

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Date vii asupra scriitorului	3
Adaos la însemnările despre mine însumi . .	19
Cum și-a pierdut credința Ivan Vasilici . . .	45
Răsvăritul	61
Cercarea	91
Bătăia lui Dumnezeu	105
Moartea prințului Rudolf	135
Nu se scrie așa ușor novela	149
Poliția de altădată	163
O farsă	179
Djui agenți	201
Mache	223
Proorocirea lui cuconu Manolache	241
Smărăndița	259
Dihorul	271
Broasca	291

O LĂMURIRE:

Prin „Date vii asupra scriitorului“, autorul acestui volum, a înțeles cuvântul: „biografie“. Prin „Date vii“ etc, a vrut să romanizeze acest cuvânt care e de origină greacă, veche: bio-„viu“ și grafie-„scriere“ (scriere vie) sau a vieții cuiva — a autorului.

Dar va zice cineva:—Ce sunt și „Date moarte?“

— Nu sunt, dar sunt „date false“ va răspunde scriitorul, care sunt ca și moarte.

Deci a vrut să spuie prin „Date vii“ etc, că ceea ce a scris, sunt niște lucruri trăite.

Însă, dacă, totuși, cuvântul „vii“ e de prisos la vorba „Date“ -- adevă, că poate, contrariază logica în înțelesul lucrurilor, să se citească în loc de „Date vii“ etc.: „Date asupra scriitorului“.

INDREPTĂRI

La pag. 64 Rând 13 (Răzvrătitul) *In loc de:*
. . . . „Se vedea că purtă malacof; ținea
în mână un evantai; — înfățișa o ființă blândă,
dar care avea ceva de tristeță în fața ei; aducea
la nas, ochi și gură cu Gheorghe.

Să se citească:

. . . . „Se vedea; că par'că purtă mala-
cof, așa-i era rochia de largă și că ținea în
mână un *evantai*. Din trăsăturile feței, părea,
să fi fost o fire blândă și gânditoare, iar din
copii, par'că Gheorghe, îi samănă, mai mult. Și
el îmi grăi.

La pag. 241 Titlu: In loc de „Proorocirea lui
Cuconu Manolache“ să se citească:
„Prorocirea lui Cuconu Manolache“.

De și sunt și alte greșeli, dar fiind de puțină în-
semnătate, neîmpiedicând lectura, rămân pe seama
tiparului de azi.

N. B.— Clișeul în seple e după un portret a auto-
rului, datorit pictorului P. Molda, pe când cel dintâiu îl
citea „Adaos al însemnări despre mine însumi“.

DE ACELAȘ SCRITOR :

1. La Han la Trei Ulcele. — Edit. Minerva, 1908.
2. Facerea lumii. Biblioteca Românească Socec. 1908.
3. Povestea copilăriei. Biblioteca Românească, Socec. 1909.
4. Fata Popei. Biblioteca Românească, Editura Socec, 1908—1909.
5. Povestiri alese. Biblioteca Românească, Edit. Socec, 1908—1909.
6. Volintirii. Edit. Cosinzeana, Orăștie Transil.), 1912.
7. Povestiri de Sărbători. Editura Cosinzeana Orăștie (Transilvania,)
8. Novele. Editura Gutenberg București 1911.
9. Povestiri de Crăciun. Premiată de Academie în 1915. Editura Minerva, 1914, București.
10. Povestea Trăznetului. Premiată de Academie în 1915. Editura Lumina, 1914, București,
11. Firimiturile lui Dalile. Editura Șteinberg, București 1913.

12. Flori și Povești. Edit. „Steaua“ Buc. 1910.
 13. Invățați și Meserii. Editura Domeniilor Coroanei, 1911.
 14. Povestea Cucului. Editura Răsăritul, București, 1921.
 15. Novele și Schițe. Edit. Casa Școalelor, 1921.
 16. Sărăcuțul. Editura proprie Tipografiei Guttemberg, 915.
 17. Jurământul. Editura „Ia și citește“ a Soc. Clerului Român Ediția, III-a 1916.
 18. Cântecul Eroilor. Editura proprie, Tipografia Lanof, Fălticeni, 1918.
 19. Bucovina (conferința) ținută la Atheneul Român în 1914. Editura Bucovina, 1916.
 20. La Han la Trei Ulcele. Ediția II-a adăugată și revăzută. Editura Socec, 1922.
 21. Novele și povestiri pentru copii. Editura Steinberg, 1922, București.
 22. Icoane Vechi și Noi Editura Casa Școalelor, 1923.
 23. Odiseia bătăliei de la Mărășești. Editura „Răsăritul“, 1923.
 24. Poveștile Florilor, Vol. I și II. Editura Casei Școalelor (ediție populară) 1923.
-